जवाहिरुल हदीस

(पैगंबर मुहम्मद (स.) यांची वचन-रत्ने)

संकलन व स्पष्टीकरण : शम्स पीरजादा

मराठी अनुवाद : मुहंमद शफी अन्सारी

इदारा दअवतुल कुरआन

५९, मुहंमद अली रोड,

मुंबई ४०० ००३.

Jawahirul Hadees
in Marathi Language

जवाहिरुल हदीस

संकलन व स्पष्टीकरण :
शम्स पीरजादा

मराठी अनुवाद :
मुहंमद शफी अन्सारी

इदारा दअवतुल कुरआन
५९, मुहंमद अली रोड,
मुंबई ४०० ००३.
(टे. नं. ३४५० ०७)

June 84—2000

किंमत रु. १०/-

أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمْ (مسلم)

'मला सर्वकष वचने प्रदान केली गेली आहेत' (मुस्लिम)

عربی کمپوزنگ
پرنٹ سیٹ
118, New Rajdhani Enclave
Vikas Marg,
New Delhi-110 092

अनुक्रम

(११)

इस्लाम स्विकृतिच्या काही घटना

अनुवादकातर्फे दोन शब्द

सर्वप्रथम मी त्या सर्वोच्च व सर्वश्रेष्ठ अल्लाहशी कृतज्ञता व्यक्त करतो ज्याने मला या पवित्र व सर्वकष वचनांचा अनुवाद करण्याचा अवसर दिला.

इस्लाम संबंधी अजूनहि बऱ्याच लोकांच्या मनात गैरसमज आहे. केवळ काही मोजक्या लोकांच्या आचरणाचे अवलोकन करुन इस्लाम विषयी वाटेल ती कल्पना करणे सयुक्तिक ठरणार नाही. याकरिता स्वच्छ शुद्ध मनोभावाने इस्लाम चा अभ्यास करण्याची गरज आहे; पर्यायाने ही काळाची देखील गरज आहे.

इतिहासात अजरामर झालेल्या महापुरुषांच्या कथनांना, त्यांच्या अमूल्य वचनांना मनुष्य कल्पनातीत महत्व देतो. पण कालचक्रात ही वचने, सोसाटयाच्या वादळात पाला पाचोळा उडून जावा तशी नाहीशी होतात. त्यांच्या वचनांचा माणसाच्या मनावर प्रसंगानुरुप परिणाम होतो पण तोहि तात्पुरता. आयुष्यभर त्यांची महत्ता जाणवत नाही.

इस्लामचे अंतिम प्रेषित पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) आज आमच्या दरम्यान अस्तित्वात नाहीत पण सुमारे १४०० वर्षाचा कालावधी लोटल्यानंतरहि त्यांची वचने, त्यांचे आदेश आजहि हयात आहेत. त्यांच्या शुभ मुखातून निघालेला शब्द न शब्द आज देखील सुरक्षित आहे. अगदी विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे की पैगंबरांच्या वचनांना, आदेशांना किंबहुना त्यांच्या कृतकर्मांना आज देखील महत्वपूर्ण व प्राणप्रिय का मानले जाते; वस्तुतः काळ बदलला आहे. भौतिक प्रगतीत माणसाने मोठी मजल मारली आहे. ज्ञान-विज्ञानाच्या क्षेत्रात कल्पनातीत प्रगती साधली आहे. राहणीमान आधुनिक काळास साजेल असे आहे. तात्पर्य चौदाशे वर्षापूर्वी जी मनुष्य-स्थिती होती, जे ज्ञान होते. व जे राहणीमान होते त्यात आणि आजच्या स्थितीत जमीन अस्मानाचे अंतर आहे. दोन युगात एवढी मोठी तफावत असतानाहि आजच्या काळात पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या पवित्र वचनांना, आदेशांना व कृतकर्मांना एवढे महत्व का आहे? खरोखर मोठया गंभीरतेने विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे. आणि याचे उत्तर, प्रेषित आचरणाचा त्यांच्या वचनांचा व आदेशांचा मनःपूर्वक अभ्यास केल्याने सहज लाभेल.

निःसंशय पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) अल्लाहचे प्रेषित होत. आणि म्हणूनच त्यांच्या वाणीत ते तेज आहे. तो दिव्य प्रकाश आहे जो जगाच्या कुठल्याहि व कोणत्याहि महापुरुषाच्या दीर्घ प्रवचनात नाही. अर्थात पैगंबरांच्या वचनांची ही अमूल्य रत्ने आज संकलीत रुपाने तुम्हा आम्हास उपलब्ध आहेत. पण या रत्नांचा शोध घेणाऱ्या काही ज्ञानवंडयानी आपले संपूर्ण आयुष्य वेचले आहे व प्रेषित-वर्चन सप्रमाण लाभावे म्हणून मैलोगणती पायी जाऊन ते साध्य केले आहे. खरोखर त्या विद्वानांनी तुम्हा आम्हावर हा फार मोठा अनुग्रह केला आहे.

प्रेषित आचरणाचा, प्रामुख्याने त्यांच्या वचनांचा मुक्त मनाने अभ्यास करा. तुमच्या मनातील अज्ञानाचा अंधःकार, विनाशभूत गोष्टींचे निरर्थक भय, दुष्टप्रवृत्ती माहीशा होऊ लागतील. प्रस्तुत पुस्तक, जनाब शम्स पीरजादा लिखित 'जवाहिरुल् हदीस' या मूळ उर्दू पुस्तकाचे मराठी रुपांतर होय. मूळ ग्रंथात शम्स पीरजादा साहेबांनी प्रत्येक हदीस वर ज्या स्पष्टीकरणात्मक टीपा दिल्या आहेत. त्या खरोखर सुविद्य मनाला चालना देणाऱ्या व इस्लामचे यथार्थ व सत्य दर्शन घडविणाऱ्या आहेत. भाषांतर करतांना हाच प्रयास कायम राखण्याचा मी प्रयत्न केला आहे.

'जवाहिरुल हदीस' चे हे भाषांतर मराठी जाणणाऱ्या मुस्लिम व मुस्लिमेतर दोघांनाही अगदी लाभदायक असे आहे. निःसंशय या पुस्तकावरुन एक गोष्ट आपल्या लक्षात निश्चितपणे येईल की पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे प्रेषितत्व, त्यांचे मार्गदर्शन केवळ मुस्लिम जनसमूहाकरिता नव्हे तर समस्त मानव-जाती करिता आहे. मानवाने आपले मर्त्य जीवन व मरणोत्तर जीवन ईश-आदेशानुसार कसे सुख शांती मय व यशस्वी बनवावे याचा पैगंबरांना आयुष्यभर ध्यास होता. प्रत्येक मानव जहन्नमच्या महा भयानक आगी पासून वाचविला जावा या गोष्टीची त्यांना विलक्षण कळकळ होती. आणि या कळकळीनेच त्यांनी प्रत्येक शब्द आपल्या शुभ मुखातून बाहेर काढला.

मुंबई.
दिनांक १० मार्च १९८४

मुहम्मद शफी अन्सारी

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

अत्यंत दयाशील व अत्यंत कृपाशील अल्लाहच्या नावाने

प्रस्तावना

हदीस म्हणजे अल्लाहचे पैगंबर हजरत महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची वचनें, आचार विचार होय. हदीस वचने वस्तुत: कुरआनाच्या आदेशांची स्पष्टता व त्यांच्या आदेशांचे विवरण, ज्यांना पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या निष्ठावंत सहकाऱ्यांनी अत्यंत जबाबदारी पूर्वक वर्णन केले आहे व नंतरचे निवेदनकार मोठी सावधगिरी बाळगून उल्लेखित राहिले. येथपावेतो की ही हदीस वचने ग्रंथात सुरक्षित झाली ज्यांची नावे बुखारी, मुस्लिम, तिर्मिजी, अबु दाऊद, नसाई, इब्ने माजा, अहमद इ. आहेत. यात प्रमाणाधाराच्या दृष्टीने सही बुखारी व सही मुस्लिम यांचा दर्जा सर्वाधिक उच्च आहे.

पैगंबर वचनांच्या या अनमोल खजान्यातून आम्ही काही अशी रत्ने निवडली आहेत जी मानव जातीच्या मार्गदर्शनाच्या दृष्टीने, शिक्षण व संगोपनाच्या दृष्टीने, तसेच वैचारिक व आचारणीय सुधारणेच्या दृष्टीने इतकी मूल्यवान व लाभप्रद आहेत की कोणत्याही मनुष्याने शुद्ध बुद्धीने यांचा अभ्यास केल्यास तो हे मान्य केल्याशिवाय राहणार नाही की याना सादर करणारे व्यक्तिमत्व अत्यंत उच्च कोटिचे व्यक्तिमत्व आहे. आणि या रत्नांनी जो महाल (धर्म) रचला गेला आहे तो केवळ अनुपमेयच नाही तर समस्त मानवतेकरिता खरोखर शरणस्थान व सर्वोत्कृष्ट शांतीस्थळ आहे.

निवडक हदीसचा हा संग्रह 'जवाहिरुल हदीस' या नावाने सादर केला जात आहे.

पुस्तकाचा आरंभ 'पवित्र जीवनाच्या काही छटा' या शिर्षकान्वये प्रेषित (स) यांची हदीस वचने सादर केली गेली आहेत. ज्याद्वारे प्रेषित (स) यांच्या व्यक्तिमत्वाची महानता स्पष्ट होते आणि त्यांच्या आदर्श चारित्र्याची व सत्त्य गुणवैशिष्टयाची बाजू उज्वल झालेली दिसून येते ''चारित्र्य घडण' व 'बिघाड निर्माण करणाऱ्या गोष्टी' या शिर्षकान्वये अशी हदीस वचने सादर केली गेली आहेत ज्यात चारित्र्य व नितिमत्ता वाढीस लावणाऱ्या, जीवनाला सुसंस्कृत बनविणाऱ्या मानवतेचे सत्व निर्माण करणाऱ्या व चारित्र्य आणि कर्म दूषित करणाऱ्या गोष्टीपासून स्वत:ला वाचविण्याची शिकवण दिली आहे. ''राजनिती व शासन'' या शिर्षकान्वये काही हदीस वचनांचा उल्लेख केला गेला आहे, ज्या योगे हे स्पष्ट व्हावे की इस्लाम केवळ व्यक्तिगत जीवन धर्म नव्हे किंबहुना सामुहिक जीवन-धर्म देखील आहे आणि तो राजनिती व शासन संदर्भात मार्गदर्शन करतो. ''जगाची योग्यता'' या प्रकरणात प्रेषित (स) यांच्या पवित्र वचनांद्वारे जगासंबंधी इस्लामचा दृष्टिकोन काहीहि कमी अधिक न करता वर्णन करण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे ज्यायोगे ऐहिक भक्ति वर कठोर प्रहार व्हावा व आखिरत (मरणोत्तर जीवन) ला ध्येय बनविण्याचा अधिकार निर्माण व्हावा. 'शिर्क व बिदअत' शिर्षकान्वये हदीस वचनाच्या माध्यमाने 'शिर्क' (अल्लाहचा अन्य सहभागी ठरविणे) स्पष्ट केले आहे त्या

सोबतच कबरीची आराधना बिदअत (धर्मात नव्या बाबीचा प्रादुर्भाव) असल्याचे स्पष्ट केले गेले आहे. या उद्देशास्तव की मुस्लिमेतरांना हे स्पष्टतः कळावे की, 'इस्लाम' तो नव्हे जो दरगा व मजारींच्या आराधना रुपाने आढळून येतो, किंबहुना इस्लाम तो आहे जो तौहीदच्या स्वरूपात पवित्र कुरआन व प्रेषित आचरणात सुरक्षित आहे. ''तौहीद'' या प्रकरणात अल्लाहच्या एकत्वाचा प्रमाण पैलू सादर केला गेला आहे आणि स्वाभाविक धर्म व इस्लामच्या आधारभूत गोष्टीवर प्रकाश टाकला गेला आहे. पैगंबर मुहम्मद (स) यांचे प्रेषितत्व या शिर्षकान्वये अशा हदीस वचनांची निवड केली गेली आहे ज्या द्वारे प्रेषित (स.) यांचे विश्वव्यापी प्रेषितत्व आणि मानव जाती करिता ते मुक्तिदाता असल्याचे स्पष्ट होते, तसेच त्यांची विशिष्ट वैशिष्टये दर्शविली आहेत 'कुरआन' या प्रकरणात 'वही-अवतरणाचे' स्पष्टिकरण केले गेले आहे तव्दतच पवित्र कुरआन मार्गदर्शक असणे व जती जमातींच्या उत्थान व पतनाचे कारण असणे हेहि स्पष्ट केले गेले आहे 'मरणोत्तर जीवन' या बाबीवर मृत्योत्तर अवस्था, आलमे बर्जरव हश्र चे मैदान व आखिरतचे जीवन इ. प्रकरणात हदीस वचने दिली गेली आहेत आणि मुस्लिमेतरांना आकलन होईल अशा स्वरूपाचे स्पष्टिकरण केले गेले आहे शेवटी प्रेषित (स.) यांच्या आवाहनाचा परिणाम म्हणून इस्लाम स्विकृतिचे काही प्रसंग सादर करुन मुस्लिमेतरांना विचार-चिंतनाचे आमंत्रण दिले आहे.

हदीस वचनांच्या निवडीत या गोष्टीची पूरेपूर जाणीव बाळगली आहे की केवळ तीच हदीस वचने सादर केली जावीत जी सप्रमाण असावीत या उद्दिष्टा करिता अधिकांश 'सहीह बुखारी' व 'सहीह मुस्लिम' या हदीस संग्रहामधील हदीस वचनांची निवड केली गेली आहे. मात्र या व्यर्तिरिक्तच्या हदीस संग्रहातून उद्धृत केलेल्या हदीस वचनांच्या प्रामाण्या विषयी समाधान झाल्या नंतरच प्रस्तुत संग्रहात त्यांचा समावेश केला आहे

हदीस निवडी बाबत आम्ही उच्च पातळी ठेवली आहे आणि या गोष्टीचा पूरेपूर प्रयत्न केला आहे की कोणतीही असमर्थनीय (जईफ) हदीस यात समाविष्ट न व्हावी, अशासाठी की प्रेषित वचनाच्या नावाने ज्या गोष्टी आम्ही मुस्लिमेतरांसमोर मांडाव्यात त्या प्रमाण असण्या संबंधी कसल्याहि शंका-संशयास वाव न रहावा.

या पुर्वी जवाहिरूल हदीस हे पुस्तक उर्दू भाषेंत प्रसिद्ध करण्यात आले होते आता त्याचा मराठी अनुवाद प्रसिद्ध केला जात आहे जो आमचे स्नेही जनाब मुहम्मद शफी अन्सारी यांनी केला आहे. त्यांनी मूळ ग्रंथास मराठी चे उत्कृष्ट स्वरूप देण्याचा प्रयत्न केला आहे. सर्वश्रेष्ठ अल्लाह त्यांच्या या प्रयत्नास यशस्वी करो आणि त्यांना मंगल-मोबदला प्रदान करो

मुंबई
१२ मार्च १९८४

शम्स पीरजादा

(१)

पवित्र जीवनाच्या कांहीं छटा

حديث

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَأَلْتُ خَالِيْ هِنْدَ بنَ أَبِيْ هَالَةَ وَكَانَ وَصَّافًا عَنْ حُلْيَةِ رَسُوْلِ اللّهِ ﷺ وَأَنَا اشْتَهِيْ أن يصف إِلَيَّ شَيْئًا أَتَعَلَّقُ بِهِ فَقَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّه ﷺ فَخْمًا مُفَخَّمًا ، يَتَلأْلَؤُ وَجْهُهُ تَلَأْلُؤَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ، أَطْوَل مِنَ الْمَرْبُوْعِ وَأَقْصَرَ مِنَ الْمُشَذَّبِ ، عَظِيْمَ الْهَامَةِ ، رَجْلَ الشَّعْرِ إِنْ إِنْفَرَقَتْ عَقِيْقَتُهُ فَرَّقَ وَإِلَّا فَلَا ـــ يُجَاوِزُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ إِذَا هُوَ وَفَّرَهُ ، أَزْهَرَ اللَّوْنِ ، وَاسِعَ الْجَبِيْنِ أَزَجَّ الْحَوَاجِبِ سَوَابغَ مِنْ غَيْرِ قَرْنٍ بَيْنَهُمَا عِرْقٌ يُدُرُّهُ الْغَضَبُ ، أَقْنَى الْعِرْنِيْنَ ، لَهُ نُوْرٌ يَعْلُوْهُ يَحْسَبُهُ مَنْ لَمْ يَتَأَمَّلْهُ اَشَمَّ ، كَث اللِّحْيَةِ ، سَهْلَ الْخَدَّيْنِ ، ضَلِيْعَ الْفَمِ ، مُفَلَّجَ الْأَسْنَانِ ، دَقِيْقَ الْمَسْرُبَةِ ، كَأَنَّ عُنُقَهُ جِيْدُ دُمْيَةٍ فِيْ صَفَاءِ الْفِضَّةِ ، مُعْتَدِلَ الْخَلْقِ ، بَادِناً مُتَمَاسِكاً سَوَاءَ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ ، عَرِيْضَ الصَّدْرِ ، بُعَيْدٌ مَا بَيْنَ مَنْكَبَيْنِ ، ضَخْمَ الْكَرَادِيْسِ ، اَنْوَرَ الْمُتَجَرِّدِ ، مَوْصُوْلَ مَا بَيْنَ اللُّبَّةِ وَالسُّرَّةِ بِشَعْرٍ يَجْرِي كَالْخَطِّ عَارِيَ الثَّدْيَيْنِ وَالْبَطْنِ مِمَّا سِوَى ذٰلِكَ ، أَشْعَرَ الذِرَاعَيْنِ وَالْمَنْكَبَيْنِ وَأَعَالِى الصَّدْرِ ، طَوِيْلَ الزَّنْدَيْنِ ، رَحْبَ الرَّاحَةِ شَثِنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ ، سَائِلَ الْأَطْرَافِ أو قَالَ شَائِلَ الْأَطْرَافِ ، خَمْصَانِ الأَخْمَصَيْنِ ، مَسِيْحَ الْقَدَمَيْنِ يَنْبُوْ عَنْهُمَا الْمَاءُ ، إِذَا زَالَ زَالَ قَلْعًا ، يَخْطُوْ تَكَفِّيًا وَيَمْشِيْ هَوْنًا ، ذَرِيْعَ الْمِشْيَةِ إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ وَإِذَا إِلْتَفَتَ إِلْتَفَتَ جَمِيْعًا فَاخِضَ الطَّرْفِ ، نَظَرُهُ إِلَى الأَرْضِ أَكْثَرُ مِنْ نَظَرِهِ إِلى السَّمَاءِ جُلُّ نَظَرِهِ الْمُلَاحَظَةُ ، يَسُوْقُ أَصْحَابَهُ وَيَبْدَءُ مَنْ لَقِيَ بِالسَّلَامِ .

(شمائل الترمذى)

शुभ स्वरूप

हदीस

हसन इब्ने अलि फर्मावितात की मी आपले मामा हिंदाअबी हाला यांना पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि व सल्लम याच्या शुभ व्यक्तित्वासंबंधी विचारले कारण ते मोठ्या कुशलतेने प्रेषितांचे व्यक्तितत्व वर्णन करीत आणि त्यांनी मला ते वर्णन सांगावे अशी माझी इच्छा होती. अशासाठी की मी ते स्मरणात ठेवावे, यास्तव त्यांनी प्रेषित (स.) यांच्या व्यक्तितत्वाचे अशा प्रकारे वर्णन केले .

प्रेषित मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि व सल्लम प्रतिष्ठित व रुबाबदार व्यक्तिमत्वाचे स्वामी होते त्यांचा चेहरा इतका चमकत असे जसा पोर्णिमेचा चंद्र, उंची चांगली पण फार जास्त नव्हती. डोके मोठे केस काहीसे कुरळे, भांग जर आपोआप निघे तर राहू देत अन्यथा नाही. केस जेव्हा वाढवित तर कानाच्या पाळी खाली येत. रंग अगदी साफ व उघड होता. कपाळ विस्तीर्ण, भृकुटया वक्र, बारीक दाट व वेगवेगळया याच्या दरम्यानची नस रागाच्या भरात रक्तमय होई. नाक उंच व त्यावर तेज दिसे. जो कोणी एकदा पाहत असे, मनात उच्च विचार बाळगी दाढी भरगच्च, गाल मांसल, मुख विशाल न जोडलेले दंत, छातीवर पातळ केस, मान (अशी) उंच की एखाद्या पुतळयाची मान असल्याचा भास व्हावा. चांदी सारखी साफ व स्वच्छ अवयव समतोल शरीर सौष्ठव धष्टपुष्ट व कसलेले. छाती व पोट समान छाती विशाल, खांद्यामध्ये अंतर, सांधे मोठे शरीराचा उघडा भाग अति सुंदर, छातीपासून नाभी पर्यंत केश-रेषा, दोन्ही वक्ष व पोट केश विरहीत हात खांदे व छातीच्या उंचवटयावर केस, विस्तीर्ण मनगटे,पंजा विशाल, हाताचे दोन्ही तळवे व पाय भरभक्कम, बोटे लांब, तळवे सखोल, पाय इतके समांतर की पाणी साचणे अशक्य चालतांना भक्कम पाय उचलत, पुढे थोडेसे वाकून पाऊल ठेवीत व नम्रतेने आणि इतक्या वेगाने चालत की जणू उंचीवरून उताराकडे उतरत असावेत. जेव्हा एखाद्याकडे लक्ष देत असत तर पूर्णतः लक्ष केंद्रित करीत. दृष्टि खाली व आकाशा ऐवजी जमीनीकडे अधिक असे. डोळयांच्या कोपऱ्यातून पाहत आपल्या सहवासीयांना पुढे राखीत व जो कोणी भेटेल त्याला स्वतः सलाम करीत.

शमाईल तिर्मिजी

स्पष्टिकरण

पैगंबर हजरत महम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांची छबी जरी जगात अस्तित्वात नाही तरी शब्दांच्या शैली द्वारे जे चित्र रेखांकित केले गेले आहे त्यातून एका महान व्यक्तिमत्वाची एक झलक दृष्टीस पडते. उत्तम स्वभावा सोबत उत्तम चेहरा आणि उत्तम अंतरंगा सोबत उत्तम व्यक्त गुण जणू दुधात साखर पडल्या सारखे झाले आहे. पैगंबर (स.) यांच्या महानतेला व प्रेषित्वाची शान नजरे समोर ठेवून त्यांच्या एकनिष्ठ सहवासीयांनी केवळ त्यांच्या कथन व कर्मांना सुरक्षित ठेवले नाही

किबहुना त्यांच्या प्रत्येक कृतिचे वर्णन केले, अशासाठी की, प्रेषिते (स.) यांच्या संदेशासह त्यांच्या व्यक्तिमत्वाशी लोकांना चांगल्या प्रकारे परिचित केले जावे आणि अनामतदारीचा हक्क अदा व्हावा.

सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने त्यांना मानव जातिकरिता सर्वोत्तम आदर्श बनविले होते आणि अल्लाहचा हा फार मोठा उपकार होय की त्याने या इश्वरचा निकटवर्ती सर्व गुणसंपन्न मनुष्य व इतिहास घडविणाऱ्या व्यक्तिच्या समस्त पदचिन्हांना इतिहासाच्या पृष्ठावर अंकित करण्याची अशा प्रकारे व्यवस्था फर्माविली की चौदाशे वर्षे लोटल्यानंतरर्हि, आज देखील ही अनुभूति होते की जणू पैगंबर (स.) आमच्या दरम्यान हजर आहेत व मार्ग दर्शनाचा सूर्य पूर्ण तेजासह आपल्या किरणांना पसरवित आहे परंतु या प्रकाशात चालण्याचे सद्भाग्य अशाच लोकांना लाभते जे आपल्या डोळयांना उघडे ठेवतात.

حديث

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) اَنَّ أبَا سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ أخْبَرَهُ أنَّ هِرَقْلَ أرْسَلَ إلَيهِ ...... ثُمَّ كَانَ اَوَّلَ مَا سئَلَنِي عَنْهُ أنْ قَالَ كَيْفَ نَسَبُهُ فِيكُمْ قُلْتُ هُوَ فِيْنَا ذُوْنَسَبٍ قَالَ فَهَلْ قَالَ هَذاَ الْقَوْلَ مِنْكُمْ أحَدٌ قَطُّ قَبْلَهُ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ قُلْتُ لَا قَالَ فَأشْرَافُ النَّاسِ يَتَّبِعُوْنَهُ أمْ ضُعَفَاؤُهُمْ قُلْتُ بَلْ ضُعَفاؤُهُم قَالَ أَيَزِيْدُوْنَ أمْ يَنْقُصُوْنَ قُلْتُ بَلْ يَزِيْدُوْنَ قَالَ فَهَلْ يَرْتَدُّ أحَدٌ مِّنهُمْ سَخْطَةً لِدِيْنِهِ بَعْدَ أنْ يَدْخُلَ فِيهِ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُوْنَهُ بِالْكِذْبِ قَبْلَ أن يَّقُولَ مَا قَالَ قُلْتُ لَا ، قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ قُلْتُ لَا وَنَحْنُ مِنْهُ فِي مُدَّةٍ لَا نَدْرِيْ مَا هُوَ فَاعِلٌ فِيْهَا قَالَ وَلَمْ تُمْكِنِّي كَلِمَةٌ اُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرُ هَذِهِ الْكَلِمَةِ قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوْهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إيَّاهُ قُلْتُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالٌ يَنَالُ مِنَّا وَنَنَالُ مِنْهُ ، قَالَ مَاذَا يأمُرُكُمْ قُلْتُ يَقُوْلُ اعْبُدُوا اللّهَ وَحْدَهُ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهِ شَيْئًا وَاتْرُكُوْا مَا يَقُوْلُ آبَائُكُمْ وَيَأمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالصِّدْقِ وَالْعَفَافِ وَالصِّلَةِ فَقَالَ لِلتَّرْجُمَانِ قُلْ لَهُ سَألْتُكَ عَنْ نَسَبِهِ فَذَكَرْتَ أنَّهُ فِيْكُمْ ذُوْ نَسَبٍ فَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِيْ نَسَبِ قَوْمِهَا .وَسَألْتُكَ هَلْ قَالَ أحَدٌ مِّنْكُمْ هَذَا الْقَوْلَ فَذَكَرْتَ أنْ لَّا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ أحَدٌقَالَ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ لَقُلْتُ رَجُلٌ يَّا تَسِي بِقَوْلٍ قِيْلَ قَبْلَهُ وَسَألْتُكَ هَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ فَذَكَرْتَ أنْ لَا قُلْتُ فَلَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَّلِكٍ قُلْتُ رَجُلٌ يَّطْلُبُ مُلْكَ أبِيْهِ وَسَألْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُوْنَهُ بِالْكِذْبِ قَبْلَ أنْ يَّقُوْلَ مَا قَالَ فَذَكَرْتَ أنْ لَّا فَقَدْ أعْرِفُ أنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَذَرَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلَى اللّهِ وَسَألْتُكَ أشْرَافُ النَّاسِ اتَّبِعُوْهِ أمْ ضُعَفَاءُهُمْ فَذَكَرْتَ أنْ

ضُعَفاءَهُمْ اتَّبَعُوْهُ وَهُمْ اَتْبَاعُ الرُّسُلِ وَسَأَلْتُكَ أَيَزِيْدُوْنَ أَمْ يَنْقُصُوْنَ فَذَكَرْتَ أَنَّهُمْ يَزِيْدُوْنَ وَكَذَلِكَ أَمْرُ الْإِيْمَانِ حَتَّى يَتِمَّ وَسَأَلْتُكَ أَيَرْتَدُّ أَحَدٌ سَخْطَةً لِدِيْنِهِ بَعْدَ أَنْ يَّدْخُلَ فِيْهِ فَذَكَرْتَ أَن لَّا وَكَذَلِكَ الْإِيْمَانُ حِيْنَ تُخَالِطُ بَشَاشَتُهُ الْقُلُوْبَ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَذَكَرْتَ أَنْ لَّا وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا تَغْدِرُ وَسَأَلْتُكَ بِمَا يَأْمُرُكُمْ فَذَكَرْتَ أَنَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوْا اللّهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهِ شَيْئًا وَيَنْهَاكُمْ عَنْ عِبَادَةِ الْاَوْثَانِ وَيَأْمُرُكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالصِّدْقِ وَالْعَفَافِ فَإِنْ كَانَ مَا تَقُوْلُ حَقًّا فَسَيَمْلِكُ مَوْضِعَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ لَمْ أَكُنْ اَظُنُّ أَنَّهُ مِنْكُمْ فَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّيْ أَخْلِصُ اِلَيْهِ لَتَجَشَّمْتُ لِقَاءَهُ وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَغَسَلْتُ عَنْ قَدَمِهِ ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُوْلِ اللّهِ ﷺ الَّذِىْ بَعَثَ بِهِ دِحْيَةُ اِلَى عَظِيْمِ بُصْرَى فَدَفَعَهُ إِلَى هِرَقْلَ فَقَرَأَهُ فَاِذَا فِيْهِ :

« بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○ مِنْ مُّحَمَّدٍ عَبْدِ اللّهِ وَرَسُوْلِهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيْمِ الرُّوْمِ سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّيْ أَدْعُوْكَ بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمِ تَسْلَمْ يُؤتِكَ اللّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيْسِيِّيْنَ وَيَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّهِ فَإِنْ تَوَلَّوا فَقُوْلُوا اشْهَدُوْا بِأَنَّا مُسْلِمُوْنَ » .

قَالَ اَبُو سُفْيَانَ فَلَمَّا قَالَ مَا قَالَ وَفَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ كَثُرَ عِنْدَهُ الصَّخْبُ وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ وَاُخرِجْنَا فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِيْنَ اُخْرِجْنَا لَقَدْ اَمِرَ اَمْرُ اِبْنِ أَبِيْ كَبْشَةَ أَنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ فَمَازِلْتُ مُؤْقِنًا أَنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتَّى اَدْخَلَ اللّهُ عَلَيَّ الإِسْلَامَ . (البخارى بدء الوحي)

इस्लाम-प्रेषित (स) यांचे सदाचरण व रोमच्या कैसर चे प्रभावित होणे

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास (रजि) फर्मावितात अबु सुफियान ने मला हे कथन केले की (रोम सम्राट हिरकल ने मला आपल्या दरबारी बोलाविले व पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि व सल्लम बाबत विचारले) हिरकल चा पहिला प्रश्न हा होता की त्या व्यक्तिचा वंश कसा आहे? मी म्हणालो तो अत्यंत सूक्ष्म व कुलीन घराण्याशी संबंधित आहे त्याने विचारले, काय तुमच्यापैकी कोणी यापूर्वी प्रेषितत्वाचा दावा केला होता? मी म्हणालो, 'नाही' त्याने विचारले, काय याच्या पूर्वजांपैकी कोणी बादशहा होऊन गेला? मी उत्तर दिले, 'नाही'. त्याने पृच्छा केली काय याचे अनुसरण करणारे प्रभावशाली लोक आहेत कि दुर्बल? मी उत्तर दिले, 'दुर्बल' त्याने प्रश्न केला; 'त्याच्या अनुयायींमध्ये वाढ होत आहे कि ते घटत आहेत?' मी उत्तर दिले, 'वाढ होत आहे. त्याने विचारले, त्याच्या अनुयायांपैकी असा कोणी आहे काय जो त्याच्या धर्माला वैतागून परावृत्त झाला असावा? मी म्हणालो, 'नाही' त्याने विचारले, 'प्रेषितत्वाचा दावा केला जाण्यापूर्वी तुम्ही कधी त्याच्यावर खोटेपणाचा आरोप ठेवला होता? मी म्हणालो, नव्हे त्याने विचारले, तो वचनभंग करतो काय? मी म्हणालो नव्हे—तथापि जो तहकरार त्याच्याशी झाला आहे त्यावर तो कायम राहतो किंवा नाही ते पाहू. अबु सुफियान म्हणतात प्रेषित (स) बाबत एका गोष्टी खेरीज अन्य कोणतीही गोष्ट मी आपल्या तर्फे समाविष्ट करु शकलो नाही. त्याने विचारले, 'काय तुमचे त्याच्याशी कधी युद्ध झाले आहे? मी उत्तर दिले 'होय' त्याने विचारले युद्धाची परिणिती काय झाली? मी म्हणालो, युद्धात कधी त्याचे पारडे जड राहिले तर कधी आमचे, त्याने विचारले, तो कोणत्या गोष्टीचा आदेश देतो? मी म्हणालो, तो म्हणतो केवल अल्लाहची उपासना करा व त्या बरोबर कोणालाहि सहभागी करू नका. पूर्वजांच्या गोष्टी (अर्थात अज्ञान काळच्या गोष्टी) सोडा. तो आम्हाला नमाज पढण्याचा सत्य बोलण्याचा सच्छिलता पत्करण्याचा व आपल्या नातेवाइकाशी चांगले वर्तन ठेवण्याचा आदेश देतो.

या चर्चेनंतर हिरकल आपल्या दुभाष्यास म्हणाला, अबु सुफियान ला सांगा मी तुम्हाला त्याच्या वंशा बाबत विचारले तेव्हा तो अत्यंत सभ्य वंशाचा असल्याचे तुम्ही सांगितले आणि प्रेषित नेहमी सभ्य व कुलीन घराण्यातच पाठविले जातात. मी विचारले, काय त्या व्यक्तिपूर्वी तुमच्यापैकी एखाद्याने प्रेषितत्वाचा दावा केला होता काय? तुम्ही उत्तर दिले, 'नाही' जर यापूर्वी तुमच्यापैकी एखाद्याने हा दावा केला असता तर हा त्या दाव्याचा प्रभाव होय हेच मी समजलो असतो. मी विचारले, त्याच्या पूर्वजांपैकी कोणी बादशहा होऊन गेला? तेव्हा तुम्ही 'नाही' असे उत्तर दिले. आणि जर असे असते तर तो आपल्या पूर्वजांच्या गवसलेल्या) साम्राज्यास पुन्हा प्राप्त करू इच्छितो असे मी समजलो असतो. मी तुम्हाला हे विचारले की प्रेषितत्वाच्या दाव्या आधी तुम्ही त्याच्यावर खोटेपणाचा आरोप ठेवला होता? तुम्ही उत्तर दिले 'नाही' तेव्हा जी व्यक्ति लोकांशी खोटे बोलत नाही ती

इश्वरसंबंधात असत्य बोलेल असे मला नाही वाटत. तसेच मी हा प्रश्न केला की त्याच्या अनुयायांमध्ये प्रभावशाली लोक आहेत की दुर्बल? तेव्हा तुम्ही उत्तर दिले 'दुर्बल लोक' अर्थात प्रेषितांचे अनुयायी. अशाच प्रकारचे लोक असतात. मी विचारले याच्या अनुयायांमध्ये वाढ होत आहे कि कमी? तेव्हा वाढ होत असल्याचे तुम्ही सांगितले आणि हीच स्थिती ईमानाची असते. ते वृद्धिंगत होत असते. येथपावेतो की ते पूर्णतेस पोहचते. मी तुम्हाला विचारले की एखाद्याने त्याचा धर्म स्विकारल्यानंतर त्याला वैतागून विमुख झाला आहे काय? तुम्ही उत्तर दिले, 'नाही'. अर्थात हीच स्थिती ईमानची आहे. ते एकदा हृदयात शिरल्यावर पुन्हा बाहेर निघत नाही. मी विचारले, 'तो कधी वचनाविरुद्ध गेला आहे काय? तुम्ही सांगितले 'नाही' अर्थात प्रेषितांचे चारित्र्य हे असेच असते. ते कधीहि वचनभंग करीत नाही. मी तुम्हाला हे विचारले 'तो कोणत्या गोष्टीची शिकवण देतो? तुम्ही सांगितले की तो एका अल्लाहची उपासना करण्याचे व त्यासह अन्य कोणालाहि सहभागी न करण्याचे शिक्षण देतो मूर्तिपूजेला विरोध करतो. आणि नमाज पढण्याचा खरे बोलण्याचा, व सच्छिलता पत्करण्याचा आदेश देतो. जर तुमच्या या गोष्टी खऱ्या आहेत तर एक दिवस असा येईल की त्याचे वर्चस्व माझ्या या पायांच्या जागी असेल. लवकरच एक प्रेषित उदयास येणार आहे हे मला माहित होते पण तो तुमच्यात लाच असेल असे मला वाटले नव्हते. जर या प्रेषिताच्या सेवेत उपस्थित होणे मला शक्यप्राय असते तर मी अडचणींना तोंड देऊन त्याची भेट घेतली असती आणि जर मी हजर असतो तर त्याचे (शुभ) पद धोण्याचे सद्‌भाग्य प्राप्त केले असते.

या चर्चेनंतर हिरकल ने प्रेषित (स) यांचा शुभ संदेश विचारला जो देहचा (रजि.) यांनी हाकीम बसरा मार्फत पाठविला होता तो वाचण्यात आला. त्यातील आशय असा होता : 'अत्यंत दयाशील व अत्यंत कृपाशील अल्लाहच्या नावाने. मुहम्मद कडून जो अल्लाहचा दास व पैगंबर आहे रोमचा शासक हिरकल यांच्या नावे आहे. मार्ग दर्शनाचे अनुसरण करणाऱ्यावर सलाम (शांती) असो. मी तुम्हाला इस्लामचे आमंत्रण देतो. तुम्ही इस्लाम कबूल करा. सुरक्षित रहाल आणि अल्लाह तुम्हाला दुप्पट फळ देईल. परंतु जर तुम्ही नकार दर्शविला तर देशवासीयांचा अपराध तुमच्या माथ्थी असेल. हे ग्रंथ धारक! अशा गोष्टीकडे या जी आमच्या व तुमच्या दरम्यान सामाईक आहे. अर्थात ही की आम्ही अल्लाह खेरीज अन्य कोणाचीही उपासना करू नये व कोणासहि त्याचा सहभागी ठरवू नये आणि आमच्यापैकी कोणीहि कोणास अल्लाह खेरीज स्वामी (रब्ब) बनवू नये. जर हे लोक अमान्य करतील तर स्पष्ट सांगा, 'साक्षी रहा. आम्ही मुस्लिम आहोत.'

अबु सुफियान म्हणतात, जेव्हा हिरकल ने आपली गोष्ट पूर्ण केली व प्रेषित नामा वाचून पूर्ण केला तेव्हा त्याच्या दरबारात गोंधळ व गोंगाट माजला व आम्हा लोकांना बाहेर काढले गेले. बाहेर आल्यानंतर मी आपल्या सहकाऱ्यांना म्हणालो की इब्ने अबी कब्शा (अर्थात प्रेषित स.) यांचा मामला तर वाढतच जात आहे. येथपावेतो की आता रोम सम्राट देखील त्याला घाबरू लागला आहे. या घटने नंतर मला विश्वास झाला की प्रेषित (स) यांना लवकरच वर्चस्व प्राप्त होईल येथ पावेतो की अल्लाह मला इस्लाम ग्रहण करण्याची सुबुद्धि प्रदान केली.

(बुखारी)

स्पष्टीकरण

हाच तो पुरावा जो पैगंबर (स) यांच्या सत्शीलता व सदाचारांविषयी रोम सम्राटाच्या दरबारात एका अशा व्यक्तिने सादर केला जो इस्लामचा कट्टर वैरी व कुरेश कबिल्याचा सरदार होता. त्याने पैगंबर (स) यांची सत्यता व चारित्र्य व स्वभावातील निर्मळता इ. गोष्टींना सर्वांसमक्ष मान्य केले. तो एखाद्या आक्षेपार्ह गोष्टीकडे निर्देश करू शकला नाही. सोने ते जे आगीत राहूनहि काळवंडत नाही उलट अधिक निखरते. अबु सुफियान त्यावेळी इस्लामचे शत्रू होते. मात्र नंतर म्हणजे मक्का विजयाच्या प्रसंगी त्यांनी इस्लाम कबूल केला.

रोम सम्राट हिरकल खिश्चन होता म्हणून बायबल ची भविष्यवाणी व ईश्वरी आदेशानुसार एका नव्या प्रेषित आगमनाची प्रतिक्षा होती जेव्हा त्याला हे माहित झाले की प्रेषित (स) प्रेषितत्वाचा दावा करीत आहेत, तेव्हा त्यास ही जिज्ञासा झाली की प्रेषितांच्या अंगी जी लक्षणे व गुण वैशिष्टये असतात ती मुहम्मद (स.) यांच्या अंगी आहेत किंवा नाहीत जेव्हा त्याला हे समाधान झाले की प्रेषितत्वाची लक्षणे व गुणवैशिष्टये मुहम्मद (स) यांच्या अंगी दिसून येतात तेव्हा मुहम्मद (स) यांचे प्रेषितत्व मान्य करण्यात त्याला किंचितहि दुष्करता जाणवली नाही तथापि हे मान्य करूनहि तो मुसलमान झाला नाही कारण राज्य शासन व सत्ताधिकाराची गरज बाधक बनली होती.

अशा प्रकारे कित्येक लोकांना सत्याचा साक्षात्कार घडतो. परंतु कोणत्या ना कोणत्या रितीने ऐहिकहित संबंधास्तव, आणि आपल्या वडिलोपार्जित धर्माचा त्याग केल्याने 'संकटांना तोंड द्यावे लागेल या विचाराने इस्लाम ग्रहण करण्या करिता तयार होत नाहीत. परिणामतः ईश्वराचे मार्गदर्शन व मरणोत्तर जीवनाची यशस्विता, या गोष्टींना ते वंचित होतात.

इस्लाम सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने अवतरीत केलेला धर्म आहे. व सकल मानव जातीच्या मार्गदर्शनाकरिता अवतरला आहे. आणि म्हणूनच त्याचे आमंत्रण राजापासून रंकापर्यंत सर्वांना आहे. यास्तव प्रेषित (स) यांनी हिजरी सन ६ (इ. स. ६२८) मध्ये कैसर व किसरा आणि इतर बादशहांना आमंत्रण पत्रे पाठविली होती हिरकल हा रोमचा बादशहा होता (तत्कालीन रोम सम्राटांचा कैसर हा खिताब होता) जो त्यावेळी ऐल्यामध्ये होता. शाम (सिरीया) देश देखील त्याच्या आधिपत्याखाली होता आणि शामची राजधानी बुसरा होती. प्रेषित (स) यांचा शुभसंदेश त्यांचे अनुयायी देहया कल्बीने बुसराच्या शासकास नेऊन पोहचविला आणि त्याने कैसर कडे पाठविला होता. त्याचवेळी अबु सुफियान व्यापार निमित्ताने एका काफल्यासह सिरीया देशात गेले होते तेव्हा कैसरने त्यांना आपल्या दरबारी बोलाविले व त्यांना पैगंबर (स) बाबत पृच्छा केली ज्याचे विवरणात्मक वर्णन अबुसुफियान यांनी इस्लाम स्विकारल्या नंतर केले.

حديث

عَنْ عَائِشَةِ أُمِّ ٱلْمُؤمِنِيْنَ أَنَّهَا قَالَتْ .... فَرَجَعَ بِهَا رَسُوْلُ اللّهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلٰى خَدِيْجَةَ فَقَالَ زَمِّلُوْنِي زَمِّلُوْنِي فَزَمَّلُوْهُ حَتّٰى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِخَدِيْجَةَ وَأَخْبَرَهَا الخَبْرَ لَقَدْ خَشِيْتُ عَلٰى نَفْسِيْ فَقَالَتْ خَدِيْجَةُ كَلَّا وَاللّهِ لَا يُخْزِيْكَ اللّهُ اَبَدًا اِنَّكَ لَتَصِلُ الَّرحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُوْمَ وَتَقْرِى الضَّيْفَ وَتُعِيْنُ عَلٰى نَوَائِبِ الحَقِّ .

(البخارى بدء الوحي)

प्रशंसनीय गुण—प्रेषितत्वापूर्वी

हदीस :

मोमीनांची माता हजरत आयशा फर्मावितात की, ... नंतर प्रेषित (स.) (हिरा नामक गुहेकडून) घरी परतले. त्यांचा थरकाप होत होता. हजरत खदीजा जवळ त्यांनी शुभागमन केले व फर्माविले की मजवर पांघरुण घाल मजवर पांघरुण घाल. तेव्हा त्यांना पांघरुण घातले गेले जेव्हा भिती नाहीशी झाली तेव्हा त्यांनी खदीजास सारा वृत्तांत ऐकविला व फर्माविले. मला आपल्या जीवाचा धोका वाटत आहे. खदीजाने म्हटले, मुळीच नव्हे. अल्लाह शपथ, अल्लाह आपणास कदापि अपमानित करणार नाही. आपण स्नेह संबंध जोडता. इतरांचा भार वाहता दीन दुबळयांच्या कामी येता, अतिथंचे आतिथ्य करता आणि सत्यमार्गाच्या संकटांमध्ये मदत करतात.

(बुखारी बदउलवही)

स्पष्टिकरण :

प्रेषित (स.) यांच्यावर जेव्हा 'वही' अवतरली तेव्हा फिरिश्त्यास पाहण्याचा हा पहिलाच प्रसंग होता म्हणून प्रेषित स्वाभाविकपणे भयभीत झाले व घरी पोहचून हजरत खदीजास सर्व वृत्तांत ऐकविला. हजरत खदीजा त्यांच्या कृपाळू नितिभर्त्तेविषयी चांगल्या प्रकारे जाणून होती म्हणून त्यांनी आपल्या हा विचार प्रकट केला की एक अत्युच्च पुण्यशील व महान व्यक्तिमत्वावर सैतानाचा प्रभाव पडू शकत नाही. तेव्हा अल्लाह कडून चांगली गोष्ट अवतरित झाली असावी. प्रेषित (स.) यांचे चारित्र्य व नितिमत्ता या विषयी ह. खदीजा चे हे कथन ह्या गोष्टीचा पुरावा होय की प्रेषितत्वापूर्वीही त्यांचे जीवन अत्यंत पवित्र जीवन राहिले आहे. व ते चारित्र्याच्या अत्युच्च स्थानी विराजमान होते.

حديث

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا .

(مسلم كتاب الفضائل)

उच्चतम चारित्र्य

हदीस

'हजरत अनस बिन मालीक फर्मावितात की पैगंबर सल्लाल्लाहु अलैहि व सल्लम चारित्र्याच्या दृष्टीने जनसामान्यतः सर्वाधिक श्रेष्ठ होते.'

मुस्लीम किताबुल् फजाईल

स्पष्टिकरण

एका पैगंबराचे व्यक्तिमत्व चारित्र्य व आचरणाच्या दृष्टीने अत्यंत महान असते आणि हे त्याच्या सत्यतेचे स्पष्ट प्रमाण असते. म्हणूनच त्याला ओळखण्यात कसलीच अडचण राहात नाही. प्रेषित महम्मद (स) यांच्या श्रेष्ठ आदर्श चारित्र्या विषयी बोलावयाचे झाल्यास पवित्र कुरआनने स्वतः ही साक्ष दिली आहे की

إِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ (القلم : ٤)

''हे पैगंबर, निःसंशय तुम्ही चारित्र्याच्या अत्युच्च पदावर आहात''. (अल् कलम-४)

तसेच हदीसच्या ग्रंथामध्ये प्रेषित (स) यांच्या उच्च नितीमत्तेचा व प्रशंसनीय गुणवैशिष्ट्याचा उल्लेख या विवरणासह आला आहे की इतिहासात यासम दुसरे उदाहरण उपलब्ध नाही. प्रेषित (स) यांच्या पवित्र आचरणाचे जो कोणी दोषांविरहित वृत्तीने अभ्यास करील तो हे मान्य केल्याशिवाय राहू शकत नाही की प्रेषित (स) चारित्र्याच्या ज्या अत्युच्च पदावर विराजमान होते, सारे विश्व तत्सम उदाहरण सादर करण्यास असमर्थ आहे.

حديث

عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِيْ سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ وَمَنْ أَلْقَى السِّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ .

(مسلم كتاب الجهاد)

शत्रूंशी सद्व्यवहार

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि व सल्लम यांनी (मक्का विजयाच्या प्रसंगी) फर्माविले, जो माणूस अबु सुफियान च्या घरात प्रवेश करील त्याला संरक्षण लाभेल. जो शस्त्र टाकील त्याला देखील संरक्षण लाभेल आणि जो आपले द्वार बंद करील त्यालाहि संरक्षण लाभेल.

मुस्लीम किताबुज़्जुहद

स्पष्टिकरण

ही घोषणा प्रेषित (स.) यांनी मक्का विजयाच्या प्रसंगी दिली होती. अबु सुफियान प्रेषितांचा कट्टर वैरी, कुरेश कबिल्याचा सरदार व काफीर सैन्याचे आधिपत्य बाळगणारा होता. उहदच्या युद्ध प्रसंगी तो प्रेषित (स.) यांच्या प्राणामागे लागला होता. परंतु जेव्हा प्रेषित (स.) यांनी मक्केवर विजय प्राप्त केला तेव्हा त्याचे डोळे उघडले व तो इस्लाम ग्रहण करून सन्मानित झाला प्रेषित (स.) नी त्यास केवळ माफ केले नाही किंबहुना त्याला हा सन्मानहि प्रदान केला की त्याच्या घरात जो कोणी प्रवेश करील त्याच्याकरिता संरक्षण आहे. तसेच मक्केत आणखी काही प्रेषित-शत्रु होते ज्यांनी प्रेषितांशी युद्ध केले. परंतु प्रेषित (स) नी सार्वजनिक माफीचा घोषणा करीता फर्माविले

لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ اذْهَبُوا انْتُمُ الطُّلَقَاءُ .

"आज तुमच्यावर कोणताही आक्षेप नाही, जा, तुम्ही सर्व स्वतंत्र आहात"

حديث

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي اِلَى الاِسْلَامِ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ . فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا فَاسْمَعَتْنِي فِي رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ : مَا اَكْرَهُ . فَاَتَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰه ﷺ وَأَنَا اَبْكِي . قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ! اِنِّي كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّي اِلَى الْاِسْلَامِ فَتَابَى عَلَيَّ . فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَاَسْمَعَتْنِي فِيْكَ مَا أَكْرَهُ . فَادْعُ اللّٰهَ أَنْ يَهْدِىَ اُمَّ اَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ « اَللّٰهُمَّ !اِهْدِ اُمَّ اَبِي هُرَيْرَةَ » . فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِراً بِدَعْوَةِ نَبِيِّ اللّٰهِ ﷺ . فَلَمَّا جِئْتُ فَصِرْتُ اِلَى الْبَابِ . فَاِذَا هُوَ مُجَافٌ . فَسَمِعَتْ اُمِّي خَشْفَ قَدَمَيَّ — فَقَالَتْ : مَكَانَكَ ! يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ . قَالَ فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجِلَتْ عَنْ خِمَارِهَا . فَتَحَتِ الْبَابَ . ثُمَّ قَالَتْ : يَا أَبَا هُرَيْرَةَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ . قَالَ فَرَجَعْتُ اِلَى رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ ، فَاَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِي مِنَ الْفَرَحِ . قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ! أَبْشِرْ قَدِ اسْتَجَابَ اللّٰهُ دَعْوَتَكَ وَهَدَى أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَحَمِدَ اللّٰهَ وَاَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ خَيْرًا .

(مسلم كتابُ فضائل الصحابة)

वाईट-पणाचे प्रत्युत्तर भलेपणाने

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की माझी आई अनेकेश्वरवादी होती आणि मी तिला इस्लामचे आमंत्रण देत राही. एके दिवशी जेव्हा मी तिच्यासमोर इस्लाम स्विकृतिचा प्रस्ताव मांडला तेव्हा तिने मला प्रेषित (स.) विषयी अशा गोष्टी ऐकविल्या ज्या ऐकून घेणे मला असह्य झाले. मी प्रेषित (स.) यांच्या सेवेत रडत रडत हजर झालो व म्हणालो, हे अल्लाहचे प्रेषित (स) मी आपल्या मातेला इस्लामच्या दिशेने बोलावितो तर

ती नकार दर्शविते. आज मी तिच्यासमोर इस्लाम स्विकारण्याचे आवाहन मांडले तेव्हा तिने आपणासंबंधी अशा गोष्टी ऐकविल्या ज्या मी ऐकू इच्छित नव्हतो आपण अल्लाहशी प्रार्थना करा की त्याने (अल्लाहने) अबु हुरैराच्या मातेला मार्गदर्शन करावे प्रेषित (स) यांनी प्रार्थना केली, हे अल्लाह अबु हुरैराच्या मातेला सन्मार्ग प्रदान कर. प्रेषित (स) यांच्या या प्रार्थनेने आनंदित होऊन मी निघालो आणि घरी जाऊन पोहचले पाहतो तर दार बंद. माझ्या आईने माझ्या पावलाची चाहूल ऐकून म्हटली, 'अबू हुरैरा थांब!' नंतर मी पाणी सांडण्याचा आवाज ऐकला. तिने स्नान आटोपून कुर्ता (अंगरखा) परिधान केला व घाईने ओढणी सुद्धा घेतली नाही, दरवाजा उघडला व उत्स्फूर्ततेने म्हणाली, "अबू हुरैरा,

(اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله)

अश् हद् अल् लाइलाह इल्लल्लाहु व अशहदु अन्न मुहम्मदन अब्दुहु व रसुलुह (अर्थात मी साक्ष देते की अल्लाह खेरीज कोणीही उपासनीय नाही आणि मी साक्ष देते की मुहम्मद त्याचे दास व प्रेषित आहेत) हे ऐकून मी प्रेषित (स.) यांच्या सेवेत अशा स्थितीत हजर झालो की डोळ्यातून आनंदातिरेकाने अश्रू वाहत होते. मी प्रेषिताना म्हणालो हे अल्लाहचे प्रेषित (स). आनंद विभोर व्हा कारण अल्लाहने आपली प्रार्थना कबूल केली आणि अबु हुरैराच्या मातेस मार्गदर्शन केले. प्रेषितांनी हे ऐकून अल्लाहशी कृतज्ञता व्यक्त केली. अल्लाहची स्तुति केली व मुखाने शुभ वचने काढली.

मुस्लीम किताबु

स्पष्टिकरण :

या घटनेचा सर्वाधिक उज्वल पैलू म्हणजे प्रेषित (स.) यांचे हे चारित्र्य होय की एक स्त्री त्यांच्या प्रतिष्ठेला कलंकित करते तरी देखील प्रेषित (स.) मनाला लावून न घेता तिच्या सन्मार्ग प्राप्ती साठी प्रार्थना करतात. चारित्र्याची हीच ती महानता जिने लोकाना त्यांचे आसक्त बनविले होते. आणि आज देखील त्या घटना वाचून सत्यशील जिव्हा त्यांच्यावर दरूद व सलाम पाठवितात.

'सलाम उसपर के जिसने गालियां सुनकर दुआयें दीं.)

(सलाम त्यावर की ज्याने दुर्वचने श्रवुनि, त्याचे शुभहित वांछिले :)

नादान लोक असे समजतात की इस्लाम तलवारीच्या बळावर पसरला वस्तुतः इस्लामच्या प्रसाराचे रहस्य प्रेषितांचा आदर्श व उदात्त स्वभाव आणि सत्याचे निमंत्रण यात दडलेले आहे

घटनेचा दुसरा पैलू प्रेषित (स.) यांच्या प्रार्थनेची स्विकृति होय. बघता बघता एक अनेकेश्वरवादी स्त्री मोमीन स्त्री झाली. तिसरा पैलू हा की एक पुत्र आपल्या मातेसमोर इस्लाम स्विकारण्याचा प्रस्ताव मांडतो व तिला सन्मार्ग लाभावा म्हणून बेचैन राहतो आणि चौथा पैलू हा आहे की आवाहकाला जेव्हा आपल्या आवाहनात यश लाभते तेव्हा त्याच्या नेत्रातून आनंदाश्रु वाहू लागतात. आणि तो अल्लाहचा कृतज्ञशील होतो.

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْلًا قِبَلَ نَجْدٍ فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيْفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ ، فَرَبَطُوْهُ بِسَارِيَةٍ مِّنْ سَوَارِى الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ ؟ فَقَالَ عِنْدِىْ خَيْرٌ ، يَا مُحَمَّدُ إِنْ تَقْتُلْنِي تَقْتُلْ ذَادَمٍ ، وَإِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيْدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَتَرَكَ حَتَّى كَانَ الْغَدُ ثُمَّ قَالَ لَهُ مَا عِنْدَكَ يَاثُمَامَةُ ؟ قَالَ مَا قُلْتُ لَكَ إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ . فَتَرَكَهُ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ فَقَالَ مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ ؟ فَقَالَ عِنْدِىْ مَا قُلْتُ لَكَ فَقَالَ أَطْلِقُوْا ثُمَامَةَ فَانْطَلَقَ إِلَي نَخْلٍ قَرِيْبٍ مِّنَ الْمَسْجِدِ ، فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَشْهَدُ ان لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ ، وَاللّٰهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ اَصْبَحَ وَجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوْهِ إِلَيَّ ، وَاللّٰهِ مَا كَانَ مِنَ دِيْنٍ أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْ دِيْنِكَ فَأَصْبَحَ دِيْنُكَ أَحَبَّ الدِّيْنِ إِلَيَّ ، وَاللّٰهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ إِلَيَّ .

(البخارى كتاب المغازى)

बंदीजनाशी वर्तणूक

हदीस

हजरत अबू हुरैरा (रजि.) फर्मावितात : प्रेषित (स.) यांनी घोडेस्वारांचे एक सैन्य 'नज्द कडे पाठविले. हय स्वारांनी बनी हनीफा च्या सुमामा बिन उसाल या व्यक्तिस पकडून आणले व त्यास मस्जिदीच्या एका खांबाला बांधले पैगंबर (स) यांनी त्याच्याजवळ शुभागमन केले व विचारले सुमामा ! तुम्हाला काय अपेक्षित आहे? तो म्हणला, माझी अपेक्षा चांगली आहे. हे मुहम्मद ! जर आपण मला ठार कराल तर एका ठार करण्यास पात्र असलेल्यास ठार कराल आणि जर उपकार कराल तर कृतज्ञशील उपकार कराल आणि जर फीदीया ची रक्कम इच्छित असाल तर वाटेल तेवढी मागू शकता परंतु प्रेषित (स)

यांनी त्याला त्याच स्थितीत सोडून दिले. दुसऱ्या दिवशी पुन्हा शुभागमन केले व विचारले, सुमामा ! तुम्ही कशी अपेक्षा बाळगता ? तो म्हणाला तिच अपेक्षा जी मी सादर केली आहे की जर आपण उपकार कराल तर एक कृतज्ञताशील उपकार कराल. प्रेषितांनी त्या दिवशीहि त्याला त्याच अवस्थेत सोडले.

तिसऱ्या दिवशी पैगंबर (स.) यांनी पुन्हा शुभागमन केले व विचारले, सुमामा ! तुम्ही कशी अपेक्षा बाळगता ? तो म्हणाला तिच अपेक्षा, जी मी सादर करुन चुकलो. हे उत्तर ऐकून पैगंबर (स.) यांनी त्यास मुक्त करण्याचा आदेश दिला सुमामा (स्वतंत्र होताच) मसजिदी जवळ एका खजुर वृक्षाजवळ गेला आणि (त्याच्या आडोशाने) आंघोळ केली. स्नान आटोपल्यानंतर तो मसजिदीत आला आणि कलिमह् (पवित्र वचन) पढला,

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً رسول الله

'मी साक्ष देतो की अल्लाह शिवाय कोणीहि उपास्य नाही आणि मी साक्ष देतो की मुहम्मद अल्लाहचे प्रेषित आहेत') आणि निवेदन केले, 'हे मुहम्मद ! अल्लाह शपथ माझ्या नजरेत पृथ्वीतलावर तुमच्या चेहऱ्यापेक्षा अधिक तिरस्करणीय असा कोणताही चेहरा नव्हता परंतु आता माझ्या दृष्टीत आपला चेहरा सर्वाधिक प्रिय आहे. अल्लाह शपथ, माझ्या नजरेत कोणताही धर्म तुमच्या धर्मापेक्षा अधिक तिरस्करणीय नव्हता. परंतु आता आपला धर्म मला सर्वाधिक प्रिय आहे. अल्लाह शपथ, तुमच्या शहराहून अधिक नावडते असे कोणतेही शहर नव्हते परंतु आज आपले शहर मला सर्व शहरांपेक्षा अधिक आवडते आहे. (बुखारी, किताबुल मग़ाज़ि)

स्पष्टिकरण

बनी हनीफा एक शक्तिशाली कबीला होता. हा कबीला यमन जवळ यमामा मध्ये राहत होता. सुमामा या कबिल्याचा सरदार होता. जेव्हा तो बंदिस्त होऊन मदीना आला तेव्हा त्यास वातावरणात त्याला इस्लाम ची उपासना पद्धति व इस्लामी समाजास पाहण्याचा व समजून घेण्याचा अवसर लाभला आणि प्रेषित (स.) यांच्या उत्कृष्ट वागणुकीने तो इतका प्रभावित झाला की, मुक्त होताच त्याने आपण मुसलमान झाल्याचे घोषित केले. आता त्याचा दृष्टीकोन बदलला होता व त्याच्यात एक नवी वैचारीक क्रान्ति आली होती 'जे व्यक्तित्व त्याच्या नजरेत सर्वाधिक तिरस्करणीय होते तेच आता त्याच्या नजरेत सर्वाधिक प्रिय झाले होते. आणि ज्या धर्माविषयी त्याने एक पक्षपाती ग्रह कायम केला होता आता तोच धर्म त्याचा आवडता धर्म बनला.

सुमामा ला वर्तणकीमुळे ईमान ची देणगी लाभली. आणि वस्तुस्थिती ही आहे की जीवनातील ठोकर अंतर्मानवाला जागविण्यास प्रेरक ठरतात. मात्र या अटीवर की त्याचा विवेक अगदीच मृत झालेला नसावा

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ ضَافَهُ ضَيْفٌ كَافِرٌ فَأَمَرَ لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ ثُمَّ أُخْرَى حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِيَاةٍ ثُمَّ أَصْبَحَ مِنَ الْغَدِ فَأَسْلَمَ فَأَمَرَ لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِأُخْرَى فَلَمْ يَسْتَتِمَّهَا فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اَلْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَشْرَبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ .

(ترمذي — ابوابُ الاطعمة)

सत्यविरोधक व अनेकेश्वरवाद्यांशी व्यवहार

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात एक रात्री एक काफीर (सत्याचा इन्कार करणारा) अतिथी प्रेषित (स.) यांच्याकडे आला. प्रेषितांनी शेळी च्यां दूधाने त्याचे आदरातिथ्य करण्यास फर्माविले यास्तव एका शळीचे दूध काढले गेले व त्याच्या सेवेत सादर केले गेले तेहि तो प्याला, मग दुसऱ्या शेळीचे दूध सादर केले गेले, तेहि तो प्याला नंतर तिसऱ्या शेळीचे दूध सादर केले गेले तेहि तो प्याला. अशा प्रकारे तो सात शेळींचे दूध प्याला. प्रात:काळ होताच त्याने इस्लाम ग्रहण केला. प्रेषित (स) यांनी त्याच्या सेवेत (पुनश्च) शेळीचे दूध सादर करण्यास फर्माविले यास्तव दूध काढले गेले व त्याच्या सेवेत सादर केले गेले ते तो प्याला प्रेषित (स.) नी फर्माविले की दुसऱ्या शेळीचे दूध द्या पण ते तो पूर्णत: प्याला नाही (हे पाहून) प्रेषित (स.) नी फर्माविले, मोमीन (ईमानधारक) एक आंतडी पितो परंतु काफीर (सत्याचा इन्कार करणारा) सात आंतडी पितो.

(तिरमिजी अबुवाबुल अर्तअमह)

स्पष्टिकरण

असा होता प्रेषित (स) यांचा आपल्या काफीर अतिथीशी व्यवहार आणि ह्या व्यवहाराने त्याला इतके प्रभावित केले की तो मुसलमान झाला. काफीर व्यक्ती चे सात आतड्यात पिणे याचा अर्थ तो आपल्या ऐहिक सुखाभिलाषी वृत्तीमुळे खाण्यापिण्याबाबत अधाशी असतो या उलट मोमीन (अल्लाहचा एकनिष्ठ दास) आपल्या मोमीन वृत्तीमुळे खाण्यापिण्याबाबत संयमप्रिय असतो

حديث

عَنْ أَسْمَاءِ اِبْنَةِ أَبِيْ بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَتْ أَتَتْنِيْ أُمِّيْ رَاغِبَةً فِيْ عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أأصِلُهَا ؟ قَالَ نَعَمْ ، قَالَ بْنُ عُيَيْنَةَ فَانْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى فِيْهَا : لَا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِيْ الدِّيْنِ .

(بخاری كتاب الادب)

हदीस

हजरत अस्मा बिन्त अबु बकर (रजि) फर्मावितात की प्रेषित (स.) यांच्या काळात माझी आई (जी अनेकेश्वरवादी होती) सद्व्यवहाराच्या अभिलाषेने मजजवळ (मदीना) आली. मी प्रेषित (स) यांना विचारले, मी आपल्या मातेशी सद्व्यवहार करू काय? प्रेषित (स) यांनी फर्माविले, हो तिच्याशी चांगली वागणूक कर.

रावी (निवेदनकार) इब्ने उयैना म्हणतात की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने या संदर्भात

لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين

ला यनहाकुमुल्लाहु अनिल्लज्जीन लमयुकातिलुकुम फीद्दीन' ही आयत उतरविली.

बुखारी किताबुल् अदब

स्पष्टिकरण

हजरत असमा (रजि) ना आपल्या आईशी सद्व्यवहार करण्यात एवढयासाठीच संकोच होत होता की ती अनेकेश्वरवादी होती. परंतु प्रेषित (स.) नी त्याना तशी अनुज्ञा दिली. अन्य उल्लेखातील विवरणानुसार ही घटना हुदैबिया तहाच्या काळात घडली.

निवेदनकाराने हदीस मध्ये अनेकेश्वरवाद्यांशी सद्व्यवहार करण्याच्या समर्थनार्थ, सूर मुम्तहिनाची जी आयत सादर केली आहे तिचा अर्थ असा : 'अल्लाह तुम्हाला त्या लोकांशी सद्व्यवहार करण्यास व न्याय करण्यास प्रतिबंध घालीत नाही ज्यांनी धर्मसंबंधात तुमच्याशी युद्ध केले नाही कि तुम्हाला तुमच्या घरातून बाहेर घालविले नाही. अल्लाह न्याय करणाऱ्यांना पसंत करतो.''

यावरून हे स्पष्ट होते की इस्लाम सर्वसामान्य अनेकेश्वर वाद्यांशी माणुसकीचे व सत्शीलतेचे वर्तन करण्यावर प्रतिबंध घालत नाही, यास्तव अशा आदेशांना जे लढण्यास तयार असलेल्या अनेकेश्वरवादी जाती समूहांच्या संदर्भात दिले गेले आहेत ते सर्वसामान्य अनेकेश्वरवादी किंवा मुस्लिमेतरांवर लादणे उचित नाही.

حديث

عَنْ أَنَسْ بن مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ يَعُودُ الْمَرِيْضَ وَيَشْهَدُ الْجَنَازَةَ وَيَرْكَبُ الْحِمَارَ وَيُجِيْبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ .

(شمائل الترمذی)

सर्व सामान्य माणसा सारखे राहणीमान

हदीस

हजरत अनस बिन मालीक फर्मावितात की प्रेषित (स.) आजारी इसमाची विचारपूस करीत, जनाजा (मुसलमानाच्या प्रतासाठीच्या प्रार्थने) मध्ये सामील होत, गर्दभावर स्वार होत व गुलामाची आमंत्रण स्विकारीत. **शमाईल तिर्मिजी**

स्पष्टिकरण

अर्थात जगातील अत्युच्च व्यक्तिमत्व

असलानाही प्रेषित (स.) एक सामान्य माणसा प्रमाणे होते. गर्व आणि (व्यर्थ) संकोचादि दुर्गुणांपासून अगदी पवित्र होते. म्हणून ते आजाऱ्याची विचारपूस करण्यासाठी स्वत: जात व आपल्या बांधवांच्या प्रेत यात्रेतहि सहभागी होत. त्याकाळी गाढव हे सर्व सामान्य वाहन होते म्हणून अगदी नि:संकोचपणे प्रेषित या वाहनाचा उपयोग करीत तन्दनच एखाद्या गुलामाचे निमंत्रण स्विकारण्यात ते टाळाटाळ करीत नसत

حديث

عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُوْلِ اللّٰه ﷺ قَالَ وَكَانُوْا إِذَا رَاَوْهُ لَمْ يَقُوْمُوْا لِمَا يَعْلَمُوْنَ مِنْ كَرَاهِيَّتِهِ لِذَلِكَ .

(شمائل الترمذی)

हदीस

हजरत अनस फर्मावितात की सहानुयायींच्या जवळ प्रेषित (स) हून अधिक प्रिय कोणीहि नव्हता तरी देखील त्यांना पाहताच ते उठून उभे राहत नसत कारण त्यांना हे माहित होते की ही पद्धत प्रेषित (स) ना नापसंत आहे.

शमाईल तिर्मिजी

स्पष्टिकरण

प्रेषित (स) यांच्या आदरार्थी त्यांच्या सान्निध्यात असलेले अनुयायी उठून उभे राहात नसत कारण ही पद्धत त्यांना पसंत नव्हती. हा त्यांच्या महानतेचा पुरावा होय अन्यथा तुच्छ मनुष्य ही इच्छा बाळगतो की लोकांनी त्याच्या आदरा प्रित्यर्थ उठून उभे रहावे ह्याचे दर्शन आम्हाला आपल्या वातावरणात घडते.

حديث

عَنْ أَبِيْ سعيد الخدری قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِيْ خِدْرِهَا .

(بخاری كتاب احاديث الانبياء)

लज्जा संकोच स्वरुप

हदीस

अबु सईद खुदरी फर्मावितात की प्रेषित (स.) पडद्यात राहणाऱ्या अविवाहित मुलीपेक्षा अधिक लज्जाशील होते. **बुखारी किताबु अहादीसील अंबिया**

स्पष्टिकरण

लज्जा संकोच हे एक उच्च नैतिक मूल्य आहे. ज्या माणसात हा गुण असेल त्याला दुष्कृत्याबद्दल संकोच वाटू लागतो. व ते पाहणेही पसंत करीत नाही.
म्हणून हा गुण त्याच्या मान प्रतिष्ठेचा संरक्षक
बनतो. आणि स्त्रीयांमध्ये तर हा गुण शोभादायक बनतो. प्रेषित (स) यांच्या अंगी हा गुण अत्याधिक प्रमाणात होता जणू ते साक्षात लज्जा च होते. यास्तव जेव्हा एखादी गोष्ट त्यांना अप्रिय होत असे तेव्हा त्याचा परिणाम तत्क्षणीच चेहऱ्यांवरून व्यक्त होई आणि एखाद्या समोर किंवा सभेत अशी गोष्ट करीत नसत जी अप्रिय वाटावी. सत्शीलतेचे व संकोच वृत्तीचे हे उदाहरण किती उत्कृष्ट आहे!

حديث

عَنْ اَنَسٍ قَالَ خَدَمْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَشْرَ سِنِيْنَ فَمَا قَالَ لِيْ اُفٍّ قَطُّ وَمَا قَالَ لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَهُ ؟ وَلَا لِشَيْءٍ تَرَكْتُهُ لِمَ تَرَكْتَهُ . (ترمذى ابواب الصلة)

चारित्र्याची विशालता

हदीस

हजरत अनस (रजि.) फर्मावितात की मी दहा वर्षे प्रेषित (स.) यांची सेवा केली. त्यांनी मला कधी 'हू' सुद्धा केले नाही व एखाद्या कामाबाबत 'हे का केले?' असे फर्माविले नाही व एखादे काम न केल्यास 'हे कां नाही केलेस' असेहि फर्माविले नाही.

तिर्मिजी अबावाबुस सिलह

स्पष्टिकरण

प्रेषित (स) यांच्या विशाल चारित्र्याची ही साक्ष होय, आणि ती देखील अशा व्यक्तिची जिने त्यांच्या सेवेत दहा वर्षे काढली यावरून हे अनुमान निघते की प्रेषित (स) आपल्या व्यक्तिगत व्यवहारातहि अत्यंत गंभीर व आनंदी वृत्तीचे होते आणि मूल चूकी बद्दल जाब विचारीत नसत.

حديث

عَنْ جَابِرٍ قَالَ مَا سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ فَقَالَ لَا .
(بخاری كتاب الادب)

मनाचा मोठेपणा

हदीस

हजरत जाबीर फर्मावितात की, पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहिब एखादी वस्तू
गितली गेली असावी व त्यांनी देण्यास नकार दिला असेल असे कधीही घडले नाही.
बुखारी किताबुल अदब

स्पष्टिकरण

यावरून प्रेषिताच्यामनाचा मोठेपणा, दानशूरता आणि नैतिक उच्चतेचे अनुमान होते.
ा वर्यक्तिच्या मुखातून कधी एखाद्या वस्तूची याचना झाल्यावर 'नाही' हा शब्द निघाला
ही ती असामान्य चारित्र्याची स्वामी असू शकते.

حديث

عن ابي هريرة قال قال رسول الله ﷺ : لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أُ
ذَهَبًا مَا يسرُّنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ وَعِنْدِى مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَ
أَرْصِدُهُ لِدَيْنٍ . (بخاری كتاب الاستقراض

हदीस

अबु हुरैरा फर्मावितात की प्रेषित (स.) यांनी असे फर्माविले की जर मजजवळ उहद
ाहाडा) इतके सोने असेल तरी मी हे पसंत करणार नाही की तीन रात्री अशा स्थितीत
र्तीत व्हाव्यात की मजजवळ कर्ज फेडीसाठी जे राखून ठेवले आहे त्या व्यतिरिक्त
ाही शिल्लक रहावे.

حديث

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ
كَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِيْ رَمَضَانَ حِيْنَ يَلْقَاهُ جِبْرِيْلُ وَكَانَ يَلْقَاهُ فِيْ
ُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمْضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ فَلَرَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ
نَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ .

(بخاری بدء الوحي)

व्यय आणि विशाल हृदयता

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास (रजि.) फर्मावितात प्रेषित (स) सर्वाधिक उदार होते आि आपली उदारता रमजान महिन्यात आणखी जास्त असे त्यावेळी जिब्रील (अलै. प्रेषिताशी भेट घेत. जिबरील (अलै) रमजानच्या प्रत्येक रात्रीत त्यांची भेट घेत व प कुरआनाचे एकत्र मिळून पठण करीत. या दिवसात प्रेषित (स) यांची दानशूरत सोसाटयाच्या वाऱ्याहूनहि अधिक वेगवान होई.

बुखारी

स्पष्टिकरण

उदारता व दानशूरता तर प्रेषित (स) यांच्या व्यक्तित्वातच सामील होती. परंत रमजान महिन्यात हा गुण कमालीच्या पातळीस पोहचत असे कारण या महिन्यात प्रेषित (स) दररोज रात्री जिबरील या फिरिश्त्यासह पवित्र कुरआनाचे फेरवाचन करीत. जण कृपा व सहायादि भावनांचा उद्रेक होणे व पुण्य आणि भलाईच्या कामात व्यस्त होणे कुरआन पठणाचा सरळ परिणाम व लाभ आहे.

حديث

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّهُمْ ذَبَحُوْا شَاةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا
بَقِيَ مِنْهَا ؟ قَالَتْ مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا ، قَالَ بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ
كَتِفِهَا (ترمذی)

हदीस

हजरत आयशा (रजि) द्वारे उल्लिखित आहे की लोकांनी एक बकरी कापली. प्रेषित (स) नी विचारले 'काय शिल्लक राहिले? मी म्हणालो, 'हाता' खेरीज काहीच शिल्लक राहिले नाही. प्रेषित (स) नी फर्माविले, हाता खेरीज इतर सर्व काही शिल्लक राहिले.

तिर्मिजी

स्पष्टिकरण

बकरी कापल्यानंतर तिचे मांस दान केले गेले व फक्त हाताचे मांस शिल्लक राहिले होते या प्रसंगी प्रेषित (स.) नी त्या वस्तुस्थितीकडे संकेत केला की जो माल अल्लाह साठी दान केला जाईल तो बाकी राहणारा आहे कारण आखिरत च्या बँकेत तो सर्व जमा होतो आणि कियामतीच्या दिवशी याचा परेपूर मोबदला दान-कर्त्यास मिळेल परंतु माणसाने जे काही येथे खाऊन पिऊन संपविले ते खचितच संपले म्हणून जे लोक जगात संपत्ति एकत्र करतात ते खऱ्या अर्थाने जमा करीत नाहीत किंबहुना गमवतात याउलट जे लोक अल्लाहच्या मार्गात खर्च करतात ते (आपले धन) घालवून बसत नाहीत किंबहुना आगामी जगात (आखिरत मध्ये) आपल्या करिता संग्रह करतात.

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ

(مسلم)

हदीस

हजरत अबू हुरैरा (रजि.) द्वारे उल्लिखित आहे की प्रेषित (स) नी फर्माविले दान माल मत्तेस घटवित नाही आणि जो दास क्षमा शीलतेने काम घेतो सर्वश्रेष्ठ अल्लाह त्याच्या मानप्रतिष्ठेत वृद्धि करतो आणि जो अल्लाहकरिता नम्रता पत्करतां, सर्वश्रेष्ठ अल्लाह, उच्चता प्रदान करतो. मुस्लीम

حديث

عَنْ ٱلْمُغِيْرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى حَتَّى إِنْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ
فَقِيْلَ لَهُ أَتَكَلَّفُ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ
فَقَالَ أَفَلَا أَكُوْنَ عَبْدًا شَكُوْرًا

(مسلم كتابُ صفة القيامة)

अत्याधिक उपासना

हदीस

हजरत मुगीरा बिन शोअबा फर्मावितात की पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि व सल्लम (फार मोठया प्रमाणात) नमाज पढत असत, येथपावेतो की त्यांचे पायाना सूज आली. कोणी म्हणाले आपण इतके कष्ट झेलता जेव्हा आपले मागचे पुढचे सर्व अपराध माफ केले गेले आहेत. फर्माविले, काय मी कृतज्ञ दास न व्हावे?

तिर्मिजी अबवाब सिफतुल कियामत

स्पष्टिकरण

या हदीसद्वारे पैगंबर (स) यांच्या शुभ स्वभावाचा हा पैलू समोर येतो की त्यांना उपासनेची अत्याधिक आवड होती. येथपावेतो की नवाफील (गौण उपासने) च्या अधिकतेमुळे त्यांच्या पायांना सूज येई. रात्रीचा बराच वेळ उपासनेत घालवणे पैगंबर (स) यांचा नित्यक्रम होता. आणि या रात्रीच्या जागण्यामागे व रात्रभर उपासनेत बसण्यामागे जी भावना कार्यरत होती ती दास्यत्व व कृतज्ञशीलतेची होती. ही भावना माणसात जेवढी जास्त असेल तितक्या जास्त प्रमाणात तो अल्लाहचे सान्निध्य प्राप्त करू शकेल.

حديث

عَنْ أَبِي عَبْدُ اللّهِ ٱلْجَدْلِيْ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ خُلُقِ رَسُوْلِ
ﷺ فَقَالَتْ لَمْ يَكُنْ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا صَخَّابًا فِي الْأَسْو
وَلَا يَجْزِى بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَعْفُوْ وَيَصْفَحُ

(ترمذى ابواب الصل

अपशब्द बोलण्या बाबत संयम

हदीस

अबु अब्दुल्लाह जदली फर्मालितात की मी हजरत आयशा (रजि.) ना प्रेषित (स) च्या चारित्र्या विषयी विचारले तेव्हा त्यांनी फर्माविले प्रेषित (स) अपशब्द बोलणारे हते व अश्लिल बोलणारे नव्हते. बाजारात ते आरडा ओरड करीत नसत व कधीही नी दुष्कृत्याचे उत्तर दुष्कृत्यांने दिले नाही किंबहुना ते क्षमा करीत व क्षमाशीलतेने म घेत.

तिर्मिजी अबवाबुस सिलह

स्पष्टिकरण

शिवीगाळ व दुर्वाच्यता चारित्र्य आणि सभ्यतेच्या विरुद्ध आहे आणि निर्लज्जतेच्या टी जिभेवर आणल्याने वातावरणावर दुष्परिणाम होतो. यापासून संयम पाळणे वश्यक आहे. प्रेषित (स) तर लज्जाशीलतेचे साक्षात स्वरूप होते! म्हणून त्याच्या शुभ ह्ावर पावित्र्यशील गोष्टी असत आणि बाजारातहि ते गांभीर्य व प्रतिष्ठेची काम ळगत.

حديث

عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ سَبَّابًا وَلَا فَحَّاشًا وَلَا لَعَّانًا كَ
يَقُوْلُ عِنْدَ الْمَعْتَبَةِ مَالَهُ تَرِبَ جَبِيْنُهُ

(بخارى كتاب الأدب

हदीस

हजरत अनस (रजि.) फर्मावितात की प्रेषित (स.) यांची जिव्हा शिवीगाळ, च्यता व शिव्याशापा पासून पवित्र होती. एखाद्यावर क्रोधित होत तेव्हा फक्त ढच म्हणत, याला झाले तरी काय, याचे कपाळ मातीत भरो.

बुखारी किताबुल अदब

حديث

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا
ـلَ رَسُوْلُ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ فَادْرَكَتْهُمُ الْقَائِلَةُ فِيْ وَادٍ كَثِيْرِ الْعِضَاةِ
لَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِيْ الْعِضَاةِ يَتَظَلَّلُوْنَ
شَّجَرِ ، وَنَزَلَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ تَحْتَ سَمُرَةٍ فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ فَنِمْنَا
ـةً ثُمَّ اِذَارَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَدْعُوْنَا فَجِئْنَاهُ . فَاِذَا عِنْدَهُ اَعْرَابِيٌّ
ـالِسٌ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ إِنَّ هَذَا اِخْتَرَطَ سَيْفِيْ وَأَنَا نَائِمٌ
سْتَيْقَظْتُ وَهُوَ فِيْ يَدِهِ صَلْتًا . فَقَالَ لِيْ مَنْ يَّمْنَعُكَ مِنِّيْ . قُلْتُ
اَللّٰهُ فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ ثُمَّ لَمْ يُعَاقِبْهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ .

(بخاری کتاب المغازی)

ईश्वरावर विश्वास

हदीस

हजरत जाबीर बिन अब्दुल्लाह द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (स.) यांनी धर्मयुद्ध-संबंधात नज्द कडे एक प्रवास केला. ज्यात ते देखील सहभागी होते. ह. जाबीर असे वर्णन करतात की जेव्हा पैगंबर (स.) परत रवाना झाले तेव्हा मी देखील त्यांच्यासह प्रवासात होतो. प्रवासात वामकुक्षीच्या गरजेने एका दरीत जिथे झाऊ ची असंख्य झाडे होती, उतरले. सहवासात असलेले इतर अनुयायी झाडीमध्ये इतस्तत वृषाच्या सावलीत चालले गेले प्रेषित (स) देखील एका केकर-वृक्षाखाली आराम घेऊ लागले पैगंबर (स) यांनी आपली तलवार झाडाला टांगून ठेवली होती आम्ही सर्व थोडा वेळ पर्यंत झोपी गेलो. अचानक पैगंबर (स) यांचा आवाज ऐकू आला. ते आम्हाला बोलावित होते. जेव्हा आम्ही त्यांच्या सेवेत हजर झालो व पाहतो तर त्यांच्याजवळ एक ग्रामीण बसला आहे. पैगंबर (स.) यांनी फर्माविले, मी झोपेत होतो तेवढयात या इसमाने माझी तलवार खेचून घेतली, तत्क्षणी मी जागा झालो व पाहतो तर याच्या हाता तलवार म्यान विरहित आहे व म्हणत आहे की तुम्हाला माझ्यापासून कोण वाचवील मी म्हणालो, 'अल्लाह!' (हे ऐकताच त्याच्या हातून तलवार खाली पडली आणि मी ती उचलली) तर पहा हा (तोच माणूस आहे जो) समोर बसला आहे. यानंतर प्रेषित (स.) नी त्याचा प्रतिशोध घेतला नाही.

बुखारी किताबुल् मगाजी

स्पष्टीकरण

ईशविश्वास व अटळ धैर्याचे केवढे उच्च उदाहरण आहे! त्या धोकादायक स्थितीतहि बर (स) चिंतित झाले नाहीत किंबहुना अगदी स्वस्थपणे उत्तर दिले की मला केवळ ल्लाह वाचवील आणि खरोखर सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने त्यांना वाचविले. या प्रसंगी पैगंबर) यांच्या आदर्श चारित्र्याचा आणखी एक पैल प्रकाशित झाला व तो हा की पैगंबर (स) ो आपल्या प्राणांच्या वैरीवर नियंत्रण प्राप्त केल्यानंतर त्याचा सूड घेतला नाही. नि य. नितिमत्तेची हीच ती उच्चता जिने चारीत्र्यशील लोकांना निर्माण केले.

حديث

عَنْ مَالِكٍ بْنِ دِيْنَارٍ : مَا شَبِعَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مِنْ خُبْزٍ قَطُّ وَلَا
لَحْمٍ إِلَّا عَلَى ضَفَفٍ .
(شمائل الترمذی)

पैगंबर (स.) यांचे साधे जीवन

हदीस

हजरत मालिक बिन दीनार फर्मावितात की पैगंबर (स) यांनी भाकरी [illegible] मां अगदी पोट भरून खाल्ले नाही याखेरीज की ते लोकांसह भोजन [illegible] असावेत
(शमाईल, तिरमिजी)

حديث

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَبِيْتُ اللَّيَالِيَ الْمُتَتَابِعَةَ
طَاوِيًا هُوَ وَاَهْلُهُ لَا يَجِدُوْنَ عَشَاءً وَكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيْرِ .
(شمائل الترمذی)

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (स) सतत अनेक रात्री भूकेल्या अवस्थेत व्यतीत करीत. पैगंबर (स) यांनी त्यांच्या कुटुंबियांना रात्रीचे जेवण लाभत नसे वस्तुतः जी भाकरी ते खात ती सामान्यतः जवाची भाकरी राहत असे.
(शमाईल, तिरमिजी)

حديث

عن ابي موسى الْأَشْعَرِى قَالَ : أَخْرَجَتْ لَنَا عَائِشَةُ (رض) كِسَاءً
وَإِزَارًا غَلِيْظًا . قَالَتْ قُبِضَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ فِيْ هَذَيْنِ .
(بخاری)

हदीस

हजरत अबु मूसा अशअरी (रजि.) फर्मावितात की ह. आयशा (रजि.) यांनी ाम्हाला एक चादर व एक जाडी भरडी लुंगी काढून दाखविली व फर्माविले, पैगंबर स) यांनी या दोन कपडात जीवन यात्रा संपविली.

(बुखारी)

حديث

عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ إِنَّمَا كَانَ فِرَاشُ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ الَّذِىْ يَنَامُ عَلَيْهِ مِنْ اَدَمٍ حَشْوُهُ لِيْفٌ .

(شمائل الترمذی ، بخاری)

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (स) यांचा बिछाना जो ते झोपण्याकरीता वापरीत तो चांमडयाचाअसे. ज्यात खजुराचे तात भरलेले असत.

शमाईल, तिर्मिजी, बुखारी

स्पष्टीकरण

ही आहे त्या महान व्यक्तिच्या साध्या जीवनाची एक झळक. जिने बादशाहीतहि फकीरा सारखे जीवन व्यतीत केले. खाणे पिणे, पोषाख, राहणीमान तात्पर्य प्रत्येक व्यवहारात पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) साधेपणा व नि:संकोचता पसंत करीत. आणि जे काही उपलब्ध होई त्यावरच समाधान मानीत. आणि अशा स्थितीतहि उदारतेने ागत. वास्तव त्यांनी स्वत: साठी धनसम्पत्तिचा कधीहि संचय केला नाही. जेवणात ाधारण वस्तू उदा. जव (बार्ली) ची भाकरी व खजूरी असत. परंतु कधी कधी तर ह्या स्तु देखील उपलब्ध नसत. आणि रात्री उपाशी पोटीच झोपी जात. पोषाख अगदी ाधारण असे आणि तत्कालीन रीतीरिवाजानुसार एक लुंगी व एक चादर. त्याचप्रमाणे यांचा बिछाना देखील खजूरीच्या तातनी बनलेला होता. पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि सल्लम) यांनी जगाचा निरोप घेतांना आपल्या मागे कसल्याही प्रकारचा माल सोडला ाही किंबहुना त्यांचे एक चिलखत एका यहूदीजवळ गहाण ठेवले होते. साधेपणा. ि संकोच वृत्ती, अल्पसंतोषी वृत्ती व निस्पृहतेचा हा किती उत्कृष्ट नमुना आहे! तसेच. मरणोत्तर जीवनास इहलोकीय जीवनावर प्राधान्य देण्याचे किती चांगले उदाहरण ाहे!

حديث

نْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ مات رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ وَمَا شَبعَ مِنْ خُبْزٍ وَزَيْتٍ
يْ يَوْمٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ .

(مسلم كتابُ الزهد)

अल्पाहार व साध्या ख़ाद्यावर पर्याप्तता

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यां
अशा स्थितीत जगाचा निरोप घेतला की त्यांनी कधी दिवसभरात दोन वेळ तृ
होऊन पोटभर भाकरी व भाजी खाल्ली नाही. (मुस्लीम किताबुजजुहद)

حديث

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كُنَّا آل مُحَمَّدٍ ﷺ لَنَمْكُثُ شَهْرًا مَا
سْتَوْقِدُ بِنَارٍ . إِنْ هُوَ إِلَّا التَّمْرُ وَالْمَاءُ

(مسلم كتاب الزهد)

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की आम्ही मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलै
वसल्लम) यांचे कुटुंबिय एकेक महिना या अवस्थेत काढत की आग प्रज्वलीत केली जा
नसे. आमचा उदरनिर्वाह केवळ खजुर व पाण्यावर होत असे.

(मुस्लीम-किताबुजजुहद

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ مَاعَابَ النَّبِيُّ ﷺ طَعَامًا قَطُّ إِنِ اشْتَهَاهُ أ
وَإِلَّا تَرَكَهُ .

(البخارى كتاب احاديث الانبي

जेवणात दोष न काढणे

हदीस

जरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)
गात कधीहि दोष काढीत नसत. पसंत असल्यास खात वा पीत अन्यथा सोडून देत.
(बुखारी, किताबु अहादीसिलअंबिया)

स्पष्टीकरण

ावणात दोष काढल्याने ईश्वरीय देणग्यांचा अवमान होतो. आणि घरच्या माणसांनाहि महच होते. म्हणून जर एखादी वस्तू मनासारखी नसेल तर तिचे व्यंग न दाखवता तिला य सोडून देणे भोजनाच्या शिष्टाचारा पैकी आहे.

गंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी परिपूर्णतः इस्लामी जीवन व्यतीत याच्या पद्धतिची शिकवण दिली आहे. येथपावेतो की त्यांनी खाण्यापिण्या चे -नियमहि शिकविले आहेत.

حديث

عن عبد اللّٰه بن مَسْعُوْدٍ قَالَ نَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ عَلَى حَصِيْرٍ
ام وَقَدْ أَثَّرَ فِيْ جَنْبِهِ ، فَقُلْنَا يَارَسُوْلَ اللّٰهِ لَوِ اتَّخَذْنَا لَكَ
اءً ، فَقَالَ مَالِيَ وَلِلدُّنْيَا ، مَا اَنَا فِيْ الدُّنْيَا إِلَّا كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ
حْتَ شَجَرَةٍ ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا .

(ترمذی ابواب الزهد)

सुख-विलासा बाबत विरक्ति

हदीस

हजरत अब्दुल्लाह बिन मसऊद फर्मावितात की (एकदा) पैगंबर (सल्लल्ल अलैहि वसल्लम) चटईवर झोपी गेले होते. जेव्हा उठले तेव्हा त्यांच्या अंगावर व्र उमटले होते. हे पाहून आम्ही विनंति केली, हे अल्लाहचे प्रेषित, आम्ही आपणाकरि मऊ बिछाना उपलब्ध करुन दिल्यास काय हरकत आहे? फर्माविले, मला जगाश काहीहि कर्तव्य नाही जगाशी माझा संबंध तेवढाच आहे ज्याप्रमाणे एखादा स्वा (प्रवासी) एखाद्या झाडाच्या सावलीत (थोडा वेळ) थांबावा व नंतर त्याला सोडून चालत व्हावा.

(तिरमिजी अबवाबुजजुहद

स्पष्टीकरण

माणूस जेव्हा सुखाभिलाषी बनतो तेव्हा ऐहिकता त्याच्या मानगुटीवर बसते. मग त आपल्या जबाबदाऱ्या पार पाडण्याच्या संबंधात कर्तव्य निष्ठतेचा पुरावा देण्याऐवज सहज सोपी वृत्ती पत्करतो. पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) स्वभावत: कष्ट सहन करणारे होते. व त्यांचे जीवन कष्टमय जीवन होते. राहणीमाना बाबत जे काही उपलब्ध होत असे त्यावरच समाधान मानत. आणि कसल्याही प्रकारचा संकोच ते पसंत करीत नसत. जगात वास्तव्य करण्याचे जे उदाहरण त्यांनी सांगितले आहे ती एक उघड वस्तुस्थिती आहे. ही वस्तुस्थिती जर माणसाच्या चांगल्या प्रकारे लक्षात आली तर तो ऐहिक सुखविलासामागे धावण्या ऐवजी अल्पसंतोषी व कर्तव्य-निष्ठ होईल.

حديث

عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ مَاكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْنَعُ فِي أَهْلِهِ ؟ قَالَتْ كَانَ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلٰوةُ قَامَ إِلَى الصَّلٰوةِ .

(بخارى كتاب الادب)

कुटुंबियांची सेवा

हदीस

असवद कथन करतात की मी हजरत आयशा (रजि) यांना विचारले, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) घरात काय करीत असत? त्यांनी फर्माविले, पैगंबर कुटुंबियांच्या सेवेत लागून रहात. आणि जेव्हा नमाज ची वेळ होत असे तेव्हा नमाज करिता उठून उभे रहात.

बुखारी किताबुल् अदब

स्पष्टीकरण

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्यापेक्षा उच्चस्थान कोणाचे असू शकते? परंतु एवढ्या उच्च पदाचा माणूस आपल्या कुटुंबियांची सेवा करण्यात त्यांना कसलीच भीड संकोच वाटत नव्हता. वस्तुस्थिती ही आहे की 'सेवा' माणसाचा दर्जा घटवत नसते किंबहुना अधिक उंच करते. यात अशाच लोकांना लाज वाटते ज्यांच्या अंतर्यामी आपल्या मोठेपणाची भावना असते. नम्र स्वभावाचा माणूस आपल्यासह असलेल्यांची सेवा करून त्यांचे मन आकर्षित करतो.

आपल्या कुटुंबियांच्या सेवा-संदर्भात पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची आचरण-रीति एक उत्कृष्ट आदर्श आहे. या संदर्भात विचार करण्या जोगी गोष्टही आहे की घरातील व्यस्तता नमाजला बाधक ठरू नये किंबहुना नमाज ची वेळ होताच माणसाने नमाजकरिता तत्काळ उठून उभे ऱ्हावे कारण ईश्वरोपासना प्रत्येक प्रकारच्या मानव-सेवेहून उच्चतम व श्रेष्ठ आहे.

حديث

عَنْ عَبْدُ اللّٰهِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ لِي رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ إِقْرَأْ عَلَيَّ
فَقُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ قَالَ انِّي أُحِبُّ أَنْ
أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِيْ فَقَرَأْتُ سُوْرَةَ النِّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى
هٰؤُلَاءِ شَهِيْدًا قَالَ فَرَأَيْتُ عَيْنَيِ النَّبِيِّ ﷺ تَهْمِلَانِ

(شمائل الترمذی)

ईश्वरासमोर साक्ष देण्याची जाणीव

हदीस

हजरत अब्दुल्लाह बिन मसऊद फर्मावितात की मला पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, मला कुरआन ऐकवा' मी विनविले, हे अल्लाहचे प्रेषित मी आपणास कुरआन ऐकवू, वस्तुतः कुरआन आपणावर अवतरित झाले आहे! फर्माविले, मला इतरांकडून कुरआन ऐकणे पसंत आहे. पैगंबरांचे हे म्हणणे ऐकून मी सूरह निसा ऐकविण्यास सुरवात केली आणि जेव्हा। وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هٰؤُلَاءِ شَهِيْدًا आणि हे पैगंबर, आम्ही तुम्हाला त्या लोकांवर 'साक्ष' बनवून उभे करूया आयतीवर पोहचलो तेव्हा पाहतो तर पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या डोळयातून अश्रू वाहत आहेत.

शमाईल तिर्मिजी

स्पष्टीकरण

"ज्यावेंळी हजरत अब्दुल्ला बिन मसऊद (रजि.) पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना कुरआन ऐकवित असताना (निसा-४०) या आयतीवर पोहचले तेव्हा पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) अत्याधिक परिणामाने सजल नयन झाले कारण ही आयत एक अर्थाने पैगंबरांकरिता सन्मान कारक आहे तर दुसऱ्या अर्थाने ती त्यांच्यावर एक महान जबाबदारी सुद्धा टाकते. कियामतीच्या दिवशी सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या न्यायालयात प्रत्येक पैगंबराला ही साक्ष द्यावी लागेल की त्याने अल्लाहचा धर्म काहीही कमी अधिक न करता लोकांपर्यंत पोहचविला होता ज्यांच्याकडे त्यांस 'पैगंबर' म्हणून पाठविले गेले होते. आणि हजरत मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना देखील साक्ष द्यावी लागेल. कुरआन असे स्पष्टिकरण करतो की, पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना जगातील समस्त जाती-समूहांकरिता पाठविले गेले आहे. आणि ते अंतिम-प्रेषित होत. म्हणून त्यांच्या प्रेषित्वाचा काळ कियामती पर्यंतचा आहे."

(दअवतुल कुरआन-पृ. २८५)

حديث

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ وَدِرْعُهُ مَرْهُوْنَةٌ عِنْدَ يَهُوْدِيٍّ
بِثَلَاثِيْنَ يَعْنِيْ صَاعًا مِنْ شَعِيْرٍ .

(بخارى كتاب المغازى)

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी कोणत्या स्थितीत जगाचा निरोप घेतला.

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे अशा स्थितीत निधन झाले की त्यांचे चिलखत एका यहुदी जवळ तीस साअ (एक माप) जव करिता गहाण ठेवलेली होती. (बुखारी किताबुल् मग़ाजी)

حديث

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ وَمَا فِيْ رَفِّيْ مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ
ذُوْ كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيْرٍ فِيْ رَفٍّ لِيْ فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ
فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ .

(مسلم كتاب الزهد)

हदीस

हजरत आयशा (रजि) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे अशा स्थितीत निधन झाले की माझ्या कपाटात अशी एकही वस्तू नव्हती जिला एखादा सजीव प्राणी खाऊ शकला असता, अगदी थोडया जव खेरीज जो माझ्या कपाटात ठेवले होते. मी त्यातून बऱ्याच दिवसापर्यंत खात राहिले येथपावेतो की ते मी (एके दिवशी) माप मोजले. त्यानंतर ते संपले. मुस्लीम किताबुज़ज़ुहद

स्पष्टीकरण

पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांचे ज्यावेळी निधन झाले संपूर्ण अरब त्यांच्या अधिपत्याखाली होता आणि त्यांचा सहवास लाभलेले अनुयायी त्यांच्यावर काही अर्पण करण्याकरिता सज्ज होते. परंतु त्याची अल्पसंतोषी वृत्ती, निश्चिंतत उदारतेची एवढे विशाल स्वरूप होते की ते स्वतःसाठी काहीहि राखून ठेवत न येथपावेतो की जेव्हा त्यांनी या जगाचा निरोप घेतला तेव्हा घरात थोडयाशा जव (बा खेरीज काहीच नव्हते, व त्यांचे चिलखत हि गहाण ठेवलेले होते. हजरत आयशा (रजि कथन आहे की,पैगंबरांच्या नधनानंतर या जव मध्ये जे अगदी अल्प प्रमाणात होते इत बरकत झाली की ते बऱ्याच दिवसा पर्यंत चालले

حديث

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ فَكَانَتْ آخِرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا اللَّهُمَّ الرَّفِيْقَ الْأَعْلى
(بخاری کتاب المغازی)

गंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची अंतिम वचने

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की, अंतिम वचने जी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या मुखाद्वारे निघालीत ती ही होती : "अल्लाह तू सर्वश्रेष्ठ मित्र आहेस" बुखारीच्या दुसऱ्या कथनात हे शब्द आहेत فِي الرفيق الاعلى 'सर्वात श्रेष्ठ मित्रा जवळ"

बुखारी किताबुल् मगाजी

स्पष्टीकरण

हे ते शब्द जे जगाचा निरोप घेतांना पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या शुभ जिव्हाद्वारे अदा झालेत. यावरून अनुमान निघते की पैगंबर (स.) आपल्या ईश्वराशी भेटण्या करिता किती तळमळत होते. केवळ अल्लाह सर्वात श्रेष्ठ मित्र आहे व त्याच्याजवळ पोहचण्याची इच्छाच खऱ्या अर्थाने माणसाचा अंतिम उद्देश्य होय.

(३)
चारित्र्य उभारणी

حديث

عَنْ عَبْدُ اللّٰهِ بْنِ عمرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ إِنَّ مِنْ خِيَا
أَحَاسِنَكُمْ أَخْلاَقًا .

(مسلم كتاب الفضائ

इस्लाम मध्ये चारित्र्याचे स्थान

हदीस

रत अब्दुल्ला बिन अमर असे म्हणतात की पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम
ी असे फर्मावले, 'तुमच्यात सर्वाधिक चांगले लोक ते आहेत ज्यांचे चरित्र सर्वाधिक
गले आहे. (मुस्लिम-किताबुल् फजाइल)

स्पष्टीकरण

इस्लामने चारित्र्याला जे स्थान प्रदान केले आहे, त्याची कल्पना करण्याकरिता ही एक
ास परेशी आहे. वस्तुस्थिती अशी आहे की, माणसाचा खराखुरा दर्जा त्याच्या चारित्र्या
नच निर्धारित होतो व माणसांना पारखण्यासाठी 'चारित्र्य' हीच खरी कसोटी होय.

भौतिक वादाच्या या काळात नैतिक अध:पतन सीमेला जाऊन पोहचले आहे. म्हणन
रित्र्याची कदर जाणणारे क्वचितच मिळतील परंत दुर्लभ असले तरी सोने शेवटी
नेच आहे.

حديث

عن ابي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اَكْمَلُ الْمُؤْمِنِيْنَ اِيْمَ
حْسَنُهُمْ خُلُقًا

(ابوداؤد كتابُ السنة

हदीस

हजरत अबु हुरैरा कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी
र्मावले, ईमान-धारकांमध्ये परिपूर्ण ईमान बाळगणारे ते लोक आहेत जे चारित्र्यात
धिक चांगले आहेत. अबूदाउद किताबुल् सुन्नह

स्पष्टीकरण

यावरून हे स्पष्ट झाले की ईमान व चारित्र्याच्या दरम्यान गाढ नाते आहे. ज्याचे इ
पूर्ण असेल त्याचे चारित्र्यहि अपरिहार्यतः चांगले असेल. अर्थात चारित्र्य ते
आहे ज्या वरुन ईमानाचा दर्जा निर्धारित होतो.

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سُئِلَ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنَ الْخُلُقِ . وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَايُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ ؟ قَالَ اَلْفَمُ وَالْفَرْجُ .

(ترمذی ابواب الصلة)

ईश भय आणि सदाचार

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना एकाने विचारले, अधिकतर कोणती गोष्ट लोकांना जन्नातचा हक्कदार बनवते? फर्माविले, अल्लाहचे भय आणि सदाचार, प्रश्नकर्ताने विचारले आणि अधिकतर कोणत्या गोष्टी लोकांना जहन्नमचा हक्कदार बनवितात? फर्माविले, तोंड आणि लज्जास्थान.

(तिरमिजी अबवाबुस सिलह)

स्पष्टीकरण

या हदीसमध्ये जन्नत आणि जहन्नमचा हक्कदार बनविणाऱ्या गोष्टींना सर्वांगपूर्ण शैलीत वर्णिले गेले आहे. अल्लाहचे भय (तकवा) माणसाला केवळ दुराचारा पासूनच वाचवित नाही तर मंगल गोष्टींचा मार्ग पत्करण्यास प्रवृत्त करते आणि सदाचरण, अल्लाहच्या दासांचे हक्क अदा करण्यास व त्यांच्याशी चांगली वागणूक करण्यास प्रोत्साहित करते, यास्तव ज्या माणसाच्या अंगी हे दोन्ही गुण असतील तो जन्नती लोकांसारखे काम करील व या आधारे तो जन्नतचा हक्कदार ठरेल. तद्वतच जहन्नमचा हक्कदार असा माणस बनतो जो जहन्नमी लोकांसारखी कामे करतो आणि जहन्नमी लोकांसारखी कामे करण्यास प्रवृत्त करणाऱ्या गोष्टी तोंड आणि लज्जास्थान आहेत. जर माणसाने या दोघांवर नियंत्रण ठेवले नाही तर तोंडाने माणस वाईट गोष्टी बाहेर काढतो व हरामाचे घास गिळून आपले पोट सदा भरतो त्याचप्रमाणे लज्जास्थाना बाबत जर माणसाने संयम पाळला नाही तर स्वाद आसक्ति त्याला हीन दर्जाची निर्मिती बनवते. यास्तव जो माणस आपले तोंड व लज्जा स्थान यावर नियंत्रण करू इच्छितो त्याने तकवा आणि सदाचार हे दोन गुण आपल्या अंगी निर्माण करावेत.

حديث

عن ابي هريرة قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اِنَّ اللّٰهَ لَايَنْظُرُ اِلٰى صُوَرِكُمْ وَاَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلٰى قُلُوْبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ .

(مسلم كتاب البر)

माणसाचे चांगले आणि वाईट असण्याचे स्तर

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, अल्लाह तुमच्या चेहऱ्यांना व तुमच्या मालमत्तेला पहात नाही, किंबहुना तुमच्या हृदयांना व तुमच्या आचरणास पाहतो.

(मुस्लिम किताबुल बिर)

स्पष्टीकरण

याचा अर्थ असा की एखाद्याचे चांगले आणि वाईट असण्याचे स्तर त्याचा चेहरा मोहरा व त्याची मालमत्ता नसते किंबहुना त्याच्या मनाची कैफियत व आचरण स्थिती असते. एखाद्याचे आपल्या गौर वर्णावर किंवा धनसंपदेवर अभिमान करणे व्यर्थ आहे तर त्याच्या आचरणात आहे. आणि त्याचे खरे स्थान त्याच्या साम्पत्तिक स्थिती वरुन नव्हे तर त्याच्या आचरण स्थिती वरुन निर्धारीत होते.

सर्वश्रेष्ठ अल्लाह जवळ कदर करण्यायोग्य तोच ठरेल जो अंतःकरणाची शुद्धता व आचरणाची सुंदरता हे दोन सद्‌गुण आपल्या अंगी बाळगत असेल ज्या व्यक्तिने हे सद्‌गुण आपल्या अंगी निर्माण केले नसतील तर मग तो कितीही सुंदर व कितीही धनवान का असेना अल्लाहजवळ किंचितही कदर करण्यास पात्र ठरणार नाही

حديث

عَنْ عَبْدُ اللّٰهِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِىْ إِلٰى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِىْ إِلٰى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتّٰى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّٰهِ صِدِّيْقاً وَإِيَّاكُ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِىْ إِلَى الْفُجُوْرِ وَإِنَّ الْفُجُوْرَ يَهْدِيْ إِلٰى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتّٰى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّٰ كَذَّابًا .

(مسلم كتاب البر

खरेपणा

हदीस

हजरत अब्दुल्लाह बिन मसऊद (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि सल्लम) यांनी असे फर्माविले खरेपणा पत्करा कारण खरेपणा सत्कर्माकडे नेतो आणि त्कर्म जन्नतकडे. माणूस सत्य बोलत राहतो आणि सत्याचाच अंगिकार करतो थपावेतो की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहजवळ 'सीद्दीक' (महान सत्यशील) लिहिला जातो. खोटेपणा पासून स्वत:ला वाचवा कारण खोटेपणा दुष्कर्माकडे नेतो व दुष्कर्म जहन्नमकडे. माणूस खोटे बोलत राहतो आणि खोटेपणाचाच अंगिकार करतो थपावेतो की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या येथे 'कज्जाब' (मोठा खोटारडा) लिहिला जातो.
(मुस्लिम किताबुल बिर)

स्पष्टीकरण

इस्लामी नीतिमत्तेत सर्वप्रथम महत्व बाळगणारी गोष्ट म्हणजे खरेपणा होय जी चारित्र्याच्या उभारणी करिता पाया स्वरूप असते. जी व्यक्ति सदैव सत्य बोलत असते आणि प्रत्येक सत्य गोष्टीस मान्य करण्याकरिता तयार असते ती स्वत:ला खऱ्या दिशेवर टाकते परिणामत: तिचे चारित्र्य सत्यतेच्या साच्यात आकारबद्ध होते आणि जीवन सुशोभित होते. असा माणस सर्वश्रेष्ठ अल्लाहकडून आलेल्या सत्याचा स्वयंस्फूर्त होऊन स्वीकार करतो. कारण ज्या माणसाने आपल्या अंगी सत्यतेचा गुण निर्माण केला असेल तो सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या मार्गदर्शनास जे सत्याचा मूलस्त्रोत आहे, कशाप्रकारे खोटे ठरवू शकेल?

तात्पर्य सत्य वदन माणसाला सद्वर्तनास प्रवृत्त करते आणि तो यामुळे जन्नत म पोहचतो. जीवनात कधी कधी असे नाजुक प्रसंग येतात जेव्हा माणसाच्या सत्यशीलते परीक्षा होते परंतु जो माणूस अल्लाहच्या प्रसन्नते खातीर हानी सहन करण्याकरिता तय होतो आणि सत्यतेवर कायम राहण्याकरिता प्रत्येक प्रकारचे बलिदान देतो तो साक्ष सत्याचे मूर्त स्वरूप धारण करतो. सत्यतेचे हे स्थान माणसाच्या उत्कर्षाचा अंतिम ट होय.

याउलट जो माणूस खोटे बोलतो तो स्वतःला चुकीच्या मार्गावर सोडतो, परिणाम चुकीच्या विचार प्रणालीचे संवर्धन होते व ती त्याला दुराचारी बनवून सोडते व शेव त्याचा परिणाम असा होईल की त्याला जहन्नमची शिक्षा भोगावी लागेल. देखील खरे आहे की माणूस खोटे बोलायला लागला की हळू हळू खोटे बोलणे हा त्याच स्वभाव धर्मच होऊन बसतो मग ही सवय एवढी निढीवते की तो जबरदस्त खोटार माणूस बनून राहतो.

حديث

عن أبي هريرة قال قال رسول الله ﷺ : مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ .
(بخارى كتاب الادب)

ईश निर्मितीवर दया

हदीस

बु हुरैरा कथन करतात की पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांनी असे फर्माविले की जो दया करीत नाही त्यावर दया केली जाणार नाही.

(बुखारी–किताबुल अदब)

حديث

عن جرير بن عبد الله قال قال رسول الله ﷺ : لَا يَرْحَمُ اللّٰهُ
مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ .

(بخارى كتاب التوحيد)

हदीस

जरीर बिन अब्दुल्लाह म्हणतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, अल्लाह त्या व्यक्तिवर दया फर्मावित नाही जी लोकांवर दया करीत नाही.

बुखारी किताबुल तौहिद

स्पष्टीकरण

या वचनांमध्ये अत्यंत प्रभावी शैलीत ईश निर्मितीवर दया करण्यास व माणसांशी स्नेह कृपेचे वर्तन करण्यास प्रोत्साहन दिले गेले आहे. ही इस्लामची सार्वत्रिक कृपा होय जिची शिकवण रहमतुल्लिल आलमीन अर्थात पैगंबर मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांनी दिली आहे. माणूस माणूस या नात्याने सहानुभूतीचा हक्कदार आहे मग तो कोणत्याही जाती धर्मांशी संबंधित असो. आणि ईश्वराच्या कृपेचे तेच लोक हक्कदार ठरतात जे त्याच्या निर्मिती संबंधात मेहरबान असतात. परंतु ईश-निर्मितीशी ज्यांचे वर्तन अत्याचार पूर्वक असते ते हे सिद्ध करून दाखवितात की ते अल्लाहच्या कृपेचे हक्कदार नाहीत

حديث

عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ اَلرَّاحِمُوْنَ
يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمٰنُ اِرْحَمُوْا مَنْ فِيْ الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِيْ السَّمَاءِ .
اَلرَّحِمُ شِجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ اللّٰهُ وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ
اللّٰهُ . (ترمذى)

हदीस

अब्दुल्लाह बिन अम्र कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अ… फर्माविले दया करणाऱ्यांवर रहमान (परमदयाळू) द्रया फर्माविल. जमीन वाल्यांव… दया करा तर आकाश वाला तुमच्यावर दया करील. रहम हा शब्द रहमान पासू… निघतो. म्हणून जो याला जोडील अल्लाह त्याला जोडील आणि जो याला तोडील… अल्लाह त्याला तोडील. (तिरमिजी)

स्पष्टीकरण

'रहम' हा शब्द रहमान या शब्दापासून बनला आहे. ही शाब्दिक समानता या… गोष्टीची निकड भासवते की माणसाने ईश निर्मितीवर दयावंत असावे म्हणून जे लोक माणुसकीच्या नात्यास जोडतील तर सर्वश्रेष्ठ अल्लाह त्यांच्याशी आपले दयेचे नाते जोडील परंतु जे लोक माणुसीच्या नात्यास तोडतील तर सर्वश्रेष्ठ अल्लाह त्यांच्याशी आपले दयेचे नाते तोडील. माणसाचे जसे आचरण असेल तसाच परिणाम त्याच्या समोर येईल.

حديث

عن ابي هريرة قَالَ سَمِعَتُ اَبَا الْقَاسِمِ ﷺ يَقُوْلُ : لَا تُنْزَعُ
الرَّحْمَةُ اِلَّا مِنْ شَقِيٍّ . (ترمذى)

हदीस

अबु हुरैरा (रजि) यांचे कथन आहे की मी अबुल कासम (पैगंबर मुहम्मद) सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांना हे फर्मावितांना ऐकले दया अशाच व्यक्तिच्या हृदयातून काढली जाते जी दुर्दैवी असावी.

(तिर्मिजी)

स्पष्टीकरण

याचा अर्थ असा की ज्याच्या अंतःकरणात दया भाव नसावा तो मंगल गोष्टींपासून वंचित आहे. असा माणस मानवतेबाबत अपायकारक सिद्ध होतो. म्हणून आखिरत मध्ये त्याचा शेवट मोठा-वाईट होईल.

حديث

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رض) : قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ اِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُوْلُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ ! مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِيْ قَالَ : يَارَبِّ ! كَيْفَ اَعُوْدُكَ وَاَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ قَالَ : اَمَا عَلِمْتَ اَنَّ عَبْدِىْ فُلاَنًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ اَمَا عَلِمْتَ اَنَّكَ لَوْ عُدْتَّهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِيْ قَالَ يَارَبِّ وَكَيْفَ اُطْعِمُكَ وَاَنْتَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ . قَالَ اَمَا عَلِمْتَ اَنَّهُ اِسْتَطْعَمَكَ عَبْدِىْ فُلاَنٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ اَمَا عَلِمْتَ اِنَّكَ لَو اَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَّ ذٰلِكَ عِنْدِىْ يَاابْنَ آدَمَ اِسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِيْ قَالَ يَارَبِّ ! كَيْفَ اَسْقِيْكَ وَاَنْتَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ . قَالَ : اِسْتَسْقَاكَ عَبْدِىْ فُلاَنٌ فَلَمْ تُسْقِهِ اَمَا اَنَّكَ لَوْسَقَيْتَهُ وَجَدْتَّ ذٰلِكَ عِنْدِى .

(مسلم كتاب البِرِّ)

मानवी सहानुभूति

हदीस

हजरत अबू हुरैरा (रजि.) कथन करतात की, पैगंबर सल्लल्लाहू अलैहि वसल्लम यांनी असे फर्माविले, सर्वोच्च व सर्वश्रेष्ठ अल्लाह कियामतीच्या दिवशी फर्माविल, मी आजारी पडलो तेव्हा तू माझी विचारपूस केली नाहीस, तो म्हणेल, हे माझ्या पालनकर्त्या, मी तुझी कशाप्रकारे विचारपूस करू, वस्तुतः तूच सृष्टीचा स्वामी आहेस. अल्लाह फर्माविल, तुला नाही माहित माझा अमुक दास आजारी पडला होता परंतु तू त्याची विचारपूस केली नाहीस, काय तू हे जाणत नव्हता की जर तू त्याची विचारपूस केली असती तर त्याच्या जवळ मी आढळलो असतो. हे आदम पुत्र, मी तुझ्याजवळ जेवण मागितले होते परंतु तू मला जेऊ घातले नाहीस, तो म्हणेल हे अल्लाह, मी तुला कसे जेऊ घातले असते, वस्तुतः तूच विश्व वासीयांचा पालनकर्ता आहेस. फर्माविल, तुला नाही माहित माझ्या अमुक दासाने तुझ्या जवळ जेवण मागितले होते परंतु तू त्याला जेऊ घातले नाहीस. जर तू त्याला जेऊ घातले असते तर आज तुला माझ्याजवळ आढळले असते. हे आदम पुत्र!

मी तुझ्याजवळ पाणी मागितले होते परंतु तू मला पाणी पाजले नाहीस. तो म्हणेल तुला कसे बरे पाणी पाजले असते, वस्तुतः तू सर्व प्राणी मात्रांचा पालक असहे फर्माविल माझ्या अमुक दासाने तुझ्याजवळ पाणी मागितले होते परंतु तू त्याला पाज नाहीस जर तू त्याला पाजले असते तर आज ते सत्कर्म तुला माझ्याजवळ आढळ असते.

(मुस्लिम, किताबुलबिर

स्पष्टीकरण

ही हदीस कुद्सी आहे. ज्यात सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने आजारी व्यक्तिची विचारपूस करण्य विषयी व गरजवंताना खाऊ पिऊ घालण्याविषयी उत्तम शैलीद्वारे प्रोत्साहन दि आहे. यास्तव आजाऱ्यांची विचारपूस करण्यास सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने आपली विचारपूस व गरजवंताच्या सहाय्यास आपले सहाय्य असा अर्थ फर्माविला आहे. ही अलंकार युक्त शैल उक्ती प्रभावाच्या हेतुने अंगिकारली गेली आहे. अन्यथा ही वस्तुस्थिती अगदी स्पष्ट आहे की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहला ना एखादा रोग स्पर्श करतो व ना भूक तहान लागते तो प्रत्येक प्रकारच्या दोष उणीवा पासून मुक्त आहे आणि सर्व गरजांबाबत निःस्पृह आहे. या शैलीची उदाहरणे पवित्र कुरआनातहि आहेत. यास्तव दीन (धर्मा) च्या मदतीस सर्वश्रेष्ट अल्लाहने स्वतःची मदत अभिप्रेत घेतले आहे.

या हदीस द्वारे या गोष्टीवर प्रकाश झोत पडतो की पुण्याची ही कामे ज्यांचा उल्लेख भव्य रित्या केला गेला आहे. अल्लाहच्या नजरेत अत्यंत स्तुत्य कार्य आहे. ज्यांद्वारे अल्लाहचे सान्निध्य व त्याची प्रसन्नता प्राप्त होते. म्हणूनच दासांनी देखील अशा कामांना प्रिय जाणावे व केवळ त्याच्याच कडून फलप्राप्तीची अपेक्षा बाळगत सेवा पार पाडावी.

आजाऱ्याची विचारपूस व चौकशी मानवी सहानुभूतिचे काम आहे. तद्वतच भूकेल्यांना व तहानलेल्यांना खाऊ पिऊ घालणे माणुसकीचे व जनसेवेचे कार्य आहे. परंतु जेव्हा ही कामे केवळ एक प्रथा म्हणून वा प्रदर्शन म्हणून पार पाडली गेली नसावीत किंबहुना यामागे अल्लाहची प्रसन्नता व आखिरतच्या मोबदल्याची भावना कार्यरत असावी, तरच ही कामे खऱ्या अर्थाने पुण्याची कामे व जबरदस्त मोबदल्यास कारणीभूत ठरतात.

حديث

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : اَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيْمِ
الْجَنَّةِ هَكَذَاوَقَالَ بِاِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى .

(بخاری کتابُ الادب

अनाथांचे संगोपन

हदीस

ल बिन सईद द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी र फर्मावित्रे, मी आणि अनाथाचे संगोपन करणारा अशा प्रकारे जन्नत मध्ये असतील बरांनी आपले तर्जनीचे बोट व मधल्या बोटाने इशारा करीत फर्माविले.
खारी–किताबुल अदब)

स्पष्टीकरण

ज्याच्या पित्याचे अगदी बालपणातच निधन झाले असावे अशा बालकाला अनाथ णतात. अशी बालके असहाय्य असतात आणि सर्वसाधारणत: संगोपनाचे गरज सतात. त्यांचे संगोपन करणे म्हणजे समाजाच्या सर्वात जास्त दुर्बल वर्गाचे संगोपन रणे होय. म्हणून याचा मोबदला देखील फार मोठा आहे पवित्र कुरआनाने अनाथांचे क अदा करण्याची सक्त ताकीद केली आहे व त्यांना मदत करण्यासंबंधी मोठ्या भावी शैलीत प्रोत्साहन दिले आहे आणि पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांची तर उपाधि आहे. अनाथांचा वाली गुलामांचा मौला

या हदीस मध्ये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)
नी अनाथाचे संगोपन करणाऱ्यास जन्नत ची शुभवार्ता ऐकविली आहे की ज्याप्रमाणे र्जनी व मधले बोट परस्परांना मिळून आहेत तद्वतच अनाथाचे संगोपन व विचारपूस रणाऱ्यास जन्नतमध्ये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे साहचर्य लाभेल.

हे लक्षात घ्यावे की ही शुभवार्ता केवळ अशाच लोकांकरिता आहे जे ईमान व दाचरणाने युक्त असावेत, काफीर आणि दुराचारी केवळ एखाद्या अनाथाचे संगोपन रण्याच्या आधारावर जन्नतचे हक्कदार होऊ शकत नाही. ही गोष्ट कुरआन व दीसच्या सुस्पष्ट आदेशांद्वारे स्पष्ट आहे म्हणून प्रत्येक प्रसंगी हिची पुनरावृत्ति केली ली आहे. एखाद्या अलंकार युक्त वचनात शर्ती अभिप्रेत असतात ज्यांना प्रत्येक जण मज शकतो मात्र या अटीवर की याने सामान्य बुद्धि ने काम घ्यावे.

حديث

...نْ اَبِيْ ذَرٍّ قال قال لي. رسول الله ﷺ : اِتَّقِ اللّٰهَ حَيْثُ ...نْتَ ، وَاتْبِعِ السَّيِّئَةَ الحَسَنَةَ تَمْحُهَا ، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ ...حَسَنٍ .

(الترمذى ابواب البر)

कोणत्याहि स्थितीत तकवा

हदीस

हजरत अबु जर फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)यांनी मला फर्माविले कोठेहि असा, अल्लाहचे भय बाळगा. दुष्कर्मा नंतर सत्कर्म करा की त... मिटवील आणि लोकांशी चांगल्या चारित्र्याने वागा.

(तिर्मिजी–अबवाबुल बि...

स्पष्टीकरण

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविलेला हा मोठा महत्वाचा सर्वांगपूर्ण उपदेश आहे. तुम्ही कोठेहि असा व कोणत्याहि स्थितीत असा, अल्लाहचे भ... बाळगा अर्थात तुम्ही कोणत्याहि भूभागात व कोणत्याहि देशात असा, शुष्क भागात अ... किंवा ओल्या भागात, जमीनीवर चालत असा किंवा आकाशात उडत असा, एकांत असा वा समूहात, घरात असा किंवा बाजारात, मस्जिदीत असा अथवा राजकारणाच... मैदानात, दारिद्र्यावस्थेत असा किंवा संपन्नावस्थेत, तारुण्यावस्था असो कि वृद्धावस्थ... प्रत्येक ठिकाणी, प्रत्येक वेळी व प्रत्येक स्थितीत तुम्ही ईश-भय बाळगले पाहिजे. व अ... कोणतेही काम करता कामा नये जे ईश्वराच्या नाराज होण्यास व गुन्हा ठरण्या... कारणीभूत व्हावे.

आचरणा संबंधी एवढी सावधगिरी बाळगुनहि जर तुमच्या हातून एखादे दुष्कृत्... कळत न कळत घडले तर त्यापाठोपाठ एखादे सत्कर्म व पुण्याचे काम जरूर करा. यासाठ... की त्या दुष्कृत्या चे दुष्परिणाम मिटावेत. पवित्र कुरआनात हा आदेश आहे की.

اِنَّ اَلْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ "सतकर्मे दुष्कर्मास दूर करतात"(हूद) "आणि लोकांशी चांगल्या आचरणाने वागा" या आदेशात तकवा (ईश-भय)व धर्मनिष्ठतेवच... मूल स्वरूप दृगोचर होते. असे की जेथे खऱ्या अर्थाने ईश-भय असेल तेथे सद् चारित्र्य देखील असेल जी व्यक्ति अल्लाहचे जितके जास्त भय बाळगणारी असेल तितका त... दासांच्या संबंधात जास्त चांगला सिद्ध होईल.

حديث

عن ابي هريرة أَنَّ رسولَ اللّه صلى الله عليه وسلم قَالَ : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيْقٍ ، وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيْقِ ، فَاَخَّرَهُ فَشَكَرَاللّٰهُ لَهُ فَغَفَرَلَهُ . (مسلم كتابُ البرّ)

मार्गातील त्रास दायक वस्तू हटविणे

हदीस

हजरत अबू हुरैरा (रजि) चे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले एक माणूस रस्त्याने जात होता की त्याला एक काटेरी फांदी रस्त्यात पडलेली दिसली. त्याने ती हटविली. अल्लाहने त्याच्या या कर्माची कदर केली व त्याचे अपराध माफ केलेत.

स्पष्टीकरण

ही आहे पैगंबर (सल्लल्लाहू अलैहि वसल्लम) यांची शिकवण की मार्गातील त्रासदायक वस्तू दूर सारा अशासाठी की मार्गस्थ लोक त्यापासून सुरक्षित रहावेत ही अशी सत्वाणण्याजोगी नेकी (पुण्य-कर्म) आहे जी माणसाला अल्लाहच्या क्षमा-दानाचा हक्कदार बनविते. कारण हे सत्कर्म जे बाह्यत: मामूली वाटते, आंतरिक दृष्टया मोठया योग्यतेचे व ईश दासांशी खऱ्या सहानुभूतिची उत्कट भावना असलेले आहे. आणि या दोन्ही गोष्टी धर्माचा मूल आत्मा आहे.

परंतु जेथे ह्या भावना नसतात तेथे याच्या अगदी उलट स्थिती असते. यास्तव आज रस्त्यावर प्रत्येक प्रकारच्या त्रासदायक वस्तू विखरलेल्या दिसून येतात. एखादा रस्त्याच्या मधोमधच केळीची साले टाकतो व टाकतांना एवढा सुद्धा विचार करीत नाही की एखाद्याचा पाय त्यामुळे घसरून तो जखमी देखील होऊ शकतो. एखादा माणूस घाणेरड्या व दुर्गंध निर्माण करणाऱ्या वस्तूंना रस्त्यावरच फेकतो आणि हे करतांना याची अनुभूति जरा सुद्धा होते की येणाऱ्या जाणाऱ्यांना किळस येईल व त्याच्या दुर्गंधाने त्यांना त्रास पोहचेल. एखादा माणूस रस्त्यावरच लोखंडी खिळे टाकतो. आणि हा विचार करण्याचा त्रास घेत नाही की एखाद्याच्या पायात टोचून तो 'टिटॅनस' ला बळी पडू शकतो व त्यामुळे त्याचे जीवन धोक्यात पडू शकते. ही काही उदाहरणे होत या गोष्टीची की माणूस किती जबाबदारी शून्य व बेपर्वा झाला आहे. याच्या उलट पैगंबर (सल्लल्लाहू अलैहि वसल्लम) यांची शिकवण माणसाला किती जबाबदार व माणसकी इच्छिणारा बनवते

حديث

عَنْ اَبِيْ مُوْسٰى الاشعرى قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اَطْعِمُوْا
ائعَ وَعُوْدُوا الْمَرِيْضَ وَفُكُّوا الْعَانِيَ

(بخارى كتاب المرضى)

सहानुभूति व दुःख निवारण

हदीस

हजरत अबु मुसा अशअरी चे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल यांनी असे फर्माविले भूकेल्यास जेऊ घाला, आजाऱ्याची विचार पूस करा आणि कैद्य सोडवा. (बुखारी–किताबुल मरजा)

स्पष्टीकरण

इस्लाम एका अशा चारित्र्याची उभारणी करू इच्छितो ज्याचे महत्वपूर्ण वैशिष्ट महानुभूति व दुःखनिवारण आणि दया अनुकंपा हे होय माणसाने संकट समयी इतरां कामी यावे व त्यांच्या दुःखाची वेदना आपल्या हृदयात जाणावी. सहानुभूतिचे हे वर्तन त प्रत्येक माणसाशी झाले पाहिजे जो संकट ग्रस्त असावा मग तो स्वकीयां पैकी असो परक्यांपैकी असो, किंवा त्याचा संबंध कोणत्याही जाती धर्माशी असो.

भूकेल्यांना जेऊ घालणे व उपासमारीस दूर करणे इस्लामच्या अत्याधिक महत्वाच उद्दिष्टांपैकी होय. आजाऱ्याच्या विचार पूस करण्यामध्ये त्याच्या दुःखाशी समरस होणे देखील सामील आहे व त्याची सेवा शुश्रूषा हे हि सामील आहे. कैद्याला सोडविणे याच अर्थ अशा लोकांना कैदेतून व बंदीवासातून मुक्त करण्याचा प्रयत्न करणे जे निरपरा पकडले गेले आहेत.

حديث

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رض) قَالَ اَتَى رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ عَرَ
فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ :

« اِنَّ دِمَاءَكُمْ وَاَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِيْ شَهْرِكُمْ هَذَا فِيْ بَلَدِكُمْ هَذَا . اَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ اَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوْعٌ ، وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوْعَةٌ ، وَاِنَّ اَوَّلَ دَمٍ اَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيْعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِيْ بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ ، وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوْعَةٌ وَاَوَّلُ رِبًا اَضَعُ رِبَانَا رِبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَاِنَّهُ مَوْضُوْعٌ كُلُّهُ . فَاتَّقُوْا اللَّهِ فِيْ النِّسَاءِ فَاِنَّكُمْ اَخذْتُمُوْهُنَّ بِاَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوْجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ اَن لّا يُوطِّئْنَ فُرُشَكُمْ اَحَدًا تَكْرَهُوْنَهُ فَاِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوْهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَقَدْ تَرَكْتُ فِيْكُمْ مَالَنْ تَضِلُّوْا بَعْدَهُ اِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللَّهِ ، وَاَنْتُمْ تُسْئَا لُوْنَ عَنِّيْ فَمَا اَنْتُمْ قَائِلُوْنَ ؟ قَالُوْا نَشْهَدُ اَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ وَاَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ . فَقَالَ بِاِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ يَرْفَعُهَا اِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا اِلَى النَّاسِ اللَّهُمَّ اشْهَدْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ » .

(مسلم كتابُ الحج)

प्राण वित्त-प्रतिष्ठा
(शेवटच्या हज्ज प्रसंगीचे प्रवचन)
हदीस

हजरत जाबिर बिन अब्दुल्लाह (रजि.) फर्मावितात पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) अरफात येथे पोहचले व तेथे त्यांनी प्रवचन दिले. या प्रवचनात (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले तुमचे रक्त आणि तुमचा माल तु अशाप्रकारे हराम आहे ज्या प्रमाणे तुमचा हा दिवस या महिन्यात व या शहरात आहे. खबरदार! अज्ञानाच्या समस्त प्रथा माझ्या पायांखाली आहेत. आणि काळातील रक्ताचे दावे खोटे ठरविले गेले आहेत. आणि पहिला वध ज्यास मी देतो. तो आपले नातेवाईक इब्ने रबिआ बिन हारिस चा वध होय.हा बालक कबिल सअद मध्ये दूध पीत होता ज्यास हुजैल ने ठार केले होते. आणि अज्ञान काळातील रद्दबातल ठरविले गेले आहे व सर्वात पहिले व्याज, ज्यास मी सोडून देत आहे ते नातेवाईक अब्बास बिन अब्दुल मुत्तलिब यांचे व्याज होय. ते पूर्णतः रद्द बातल ठ गेले आहे. (लोकांनो!) स्त्रीयांबाबत (पत्न्यांबाबत) अल्लाहचे भय बाळगा कारण त्यांना अल्लाहच्या संरक्षणासह घेतले आहे. व त्यांच्या लज्जा स्थानांना अल्ला आदेशाने हलाल केले आहे. तुमचा त्यांच्यावर हा हक्क आहे की त्यांनी तु बिछान्यावर एखाद्या अशा व्यक्तिस बसू देऊ नये ज्यास तुम्ही अप्रिय जाणता जर त असे केले तर तुम्ही त्यांना मारु शकता अर्थात असा मार जो नुकसान पोहचवि नसावा. आणि त्यांचा तुमच्यावर हा हक्क आहे की चांगल्या पद्धतिनुसार त्या खाण्यापिण्याची व कपडया लत्त्याची व्यवस्था करावी (लोक हो!) मी तुमच्या दरम अशी वस्तू सोडून जात आहे जिला तुम्ही जर मजबूतीने पकडले तर कधीहि मार्ग होणार नाहीत आणि ती आहे 'अल्लाहचा ग्रंथ' तुम्हाला माझ्या बाबतीत विचा जाईल तर तुम्ही काय उत्तर द्याल? उपस्थित असलेल्यांनी म्हटले, आम्ही या गोष्टी साक्ष देणार की आपण आम्हा पावेतो (अल्लाहचा दीन (धर्म)) पोहचविला, आ कर्तव्य पार पाडले व आमचे शुभहित इच्छिले. पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल यांनी तर्जनीचे बोट आकाशाकडे उंचाविले व लोकांकडे संकेत करुन तीन वे फर्माविले, 'हे अल्लाह! तू साक्षी रहा हे अल्लाह! तू साक्षी रहा.''

मुस्लीम किताबुल् ह

स्पष्टीकरण

ही त्या प्रसिद्ध व दीर्घ प्रवचनातील रत्ने माणके आहेत जे पैगंबर (सल्लल्लाहु अलै वसल्लम यांनी) शेवटच्या हज्ज यात्रा (जिल हिज्जा, हि.स. १०/फेब्रुवारी इ.स. ६३ प्रसंगी अरफातच्या मैदानावर सुमारे एक लाख मुसलमानांच्या समुदायात फर्माविले होते या वेळेपर्यंत इस्लामची परिपूर्ण व्यवस्था पूर्ण वैभवानिशी कायम झाली होती. आणि अज्ञान काळातील व्यवस्थेला मूळासकट उपटून फेकले गेले होते. आणि मुस्लिम जात समूहाच्या नावाने एक सर्वोत्कृष्ट समाज निर्माण झाला होता. आणि अल्लाहचे प्रेषित आपले कर्तव्य पार पाडल्यानंतर लवकरच जगाचा निरोप घेणार होते. या प्रसंगी पैगंबर

ल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी या जाती समूहास संबोधून जे आदेश दिले ते केवळ या ती समूहापुरतेच नव्हे किंबहुना संपूर्ण मानव जाती करिता खालील महत्वाची आहेत

प्राणवित्ताचा आदर आवश्यक आहे. याच्या प्रतिष्ठेस हजच्या दिवसाची प्रतिष्ठा : चा महिना जिलहिज्जाची प्रतिष्ठा व मक्का शहराची प्रतिष्ठे समान लेखले आहे. रण या दिवसाचा या महिन्याचा व या शहराचा अत्याधिक आदर होणे अरब लोकांच्या ने अगदी सर्वमान्य होते आणि इस्लामने यांच्या प्रतिष्ठेस अधिक बळकट केले. वित्ताची प्रतिष्ठा स्पष्ट करण्याकरिता याहून अधिक प्रभावी साधन अन्य असू शकत

अज्ञान काळातील रक्ताचे दावे खोटे आहेत. अरब लोकांमध्ये हा दस्तूर होता की ते नाचा सूड संबंधित कबिल्याशी वर्षानुवर्षे निघून गेल्यानंतरही घेत. परिणामत: यांचा असा क्रम चालू राही जो संपता संपत नसे. इस्लामने अज्ञान काळातील हा दस्तूर टविला व किसास'ला कायद्याचे स्वरूप दिले. अर्थात सूड फक्त मारेकऱ्याशी घेतला ऊ शकतो त्याच्या संपूर्ण कुटुंबाशी वा कुटुंबातील कोणत्याही व्यक्तिशी नव्हे. दतच इस्लामने न्याय-निती कायम केली. आणि या संदर्भात सर्वात प्रथम पैगंबर ल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी आपल्या कुटुंबाच्या रक्ताच्या दाण्यास फोल ठरविले. रबिआ बिन हारिसच्या पुत्रा संबंधाने चालत आला होता. रबिआ बिन हारिस बरांचे चुलत भाऊ होते त्यांचा पुत्र ज्याचे नाव अयास होते कबिला बनू सअद मध्ये चे पालन होत होते की टुजैल ने त्याला ठार केले.

अज्ञान काळातील व्याज खोटे आहे. इस्लामने व्याज पराकोटीचे हराम ठरवित दशीर रित्या वर्ज्य ठरविले. आणि व्याजापोटी जी थकाबकी पूर्वी पासून चालत येत तिला धर्मशास्त्रानुसार खोटे व कायद्याने रद्बबातल ठरविले. हा कायदा पैगंबरांनी प्रथम आपल्या कुटुंबाला लागू केला. हजरत अब्बास पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि ल्लम) यांचे काका होते. व इस्लाम अंगिकारण्यापूर्वी व्याज बट्टयाचा धंदा करीत होते. जे व्याज कर्जदारांकडे देय प्राप्त होते ते सर्व व्याज पैगंबरांनी एका कलमात नाहीसे .

स्त्रीयांच्या (पत्न्यांच्या) बाबतीत अल्लाहने भय बाळगा. अज्ञान काळात हा अबला सर्व प्रकारच्या अत्याचारांनी पिडीत होता. इस्लाम ने यास अवनतितून काढून च्या उंच्च स्थानावर पोहचविले आणि पती-पत्नींचे परस्परांवरील हक्क निर्धारीत . पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी शेवटच्या हज याचे प्रसंगी समाजाच्या अबला वर्गाकडे लक्ष देण्याची प्रामुख्याने ताकीद फर्माविली. ज्यावरून हे अनुमान ते की दुर्बलांना त्यांचे हक्काधिकार मिळवून देण्याची पैगंबरांना केवढी मोठी काळजी !

गंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी ताकीद फर्माविली की आपल्या पत्नींचा निर्वाह योग्य प्रकारे करीत रहा व त्यांच्याशी कोणतेही अप्रिय वर्तन करू नका व ना मारहाण करू नका. याखेरीज त्यांच्या हातून न खपण्याजोगे कोकृत्य घडले असावे. याच्या सुधारणे करिता त्यांना मारहाण करणे अपरिहार्य व्हावे. परंतु अशा स्थितीत मारहाण साध्या स्वरूपाची असावी. शरीराला अपाय पोहचेल इतपत मारण्याची ज्ञा नाही.

पत्नीने ही गोष्ट लक्षात ठेवली पाहिजे की पती ज्या लोकांचे आपल्या घरात ये
अप्रिय जाणतो त्यांना घरात येऊ देऊ नये. शेवटच्या हज्ज यात्रेच्या त्या विराट मेळ
पैगंबरांनी या आदेशांचे वर्णन केले व त्या सोबतच मार्ग दर्शनाचा मूल-स्त्रोत अस
प. कुरआनाशी अगाय्ध श्रद्धा व सामीप्य ठेवण्याचीहि ताकीद फर्माविली. जीव
खडतर मार्गात व अनाकलनीय समस्थांमध्ये जो कोणी विशुद्ध अंतःकरणाने अल्ल
ग्रंथापासून मार्गदर्शन प्राप्त करु इच्छिल त्याला आपला मार्ग स्पष्ट दिसून येईल

पैगंबरांनी शेवटी असे फर्माविले की, तुम्हाला माझ्या विषयी हे विचारले जाईल
अल्लाहचा धर्म तुम्हा लोकांपर्यंत पोहचविला किंवा नाही तेव्हा तुम्ही काय उत्तर द
प. कुरआनाशी अगाय्ध श्रद्धा व सामीप्य ठेवण्याचीहि ताकीद फर्माविली. जीव
खडतर मार्गात व अनाकलनीय समस्थांमध्ये जो कोणी विशुद्ध अंतःकरणाने अल्ला
ग्रंथापासून मार्गदर्शन प्राप्त करु इच्छिल त्याला आपला मार्ग स्पष्ट दिसून येईल

पैगंबरांनी शेवटी असे फर्माविले की, तुम्हाला माझ्या विषयी हे विचारले जाईल व
अल्लाहचा धर्म तुम्हा लोकांपर्यंत पोहचविला किंवा नाही तेव्हा तुम्ही काय उत्तर द्य
यावरुन हे दिसून येते की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना प्रेषित-कर्तव्य
पाडण्याची केवढी विलक्षण जाणीव होती आणि जेव्हा सहवासात असलेल्या अनुया
एकमुखाने हे उत्तर दिले की आम्ही या गोष्टीची साक्ष देऊ की आपण अल्लाहचा सं
आम्हापर्यंत पोहचविला. आपण आपले प्रेषित कर्तव्य फार चांगल्या रीतिने पार पाडले
आमचे पूरेपूर शुभचिंतन केले, तेव्हा पैगंबरांनी या गोष्टीवर अल्लाहला साक्षी ठर
अशासाठी की कियामतीच्या दिवशी अल्लाहच्या न्यायालयात लोकांनी आप
दुराचाराकरिता व मार्गभ्रष्टतेकरिता हे कारण प्रस्तुत करु नये की अल्लाहचा ध
आमच्या व्रत पोहचला नव्हता. आता ही गोष्ट आम्हा सर्वांना चिंतनीय आहे की पैगं
(सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अल्लाहचा जो धर्म आमच्यापर्यंत पोहचविला आ
त्या धर्मासह आमची कर्म पद्धति कोणती आहे? आणि कियामतीच्या दिवशी अल्लाहच
न्यायालयात आम्ही कोणते उत्तरदायित्व निभावणार आहोत?

حديث

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَ
وَلَكِنَّ اَالْغِنَى غِنَى اَلنَّفْسِ .

(البخارى كتاب الرقاق

हृदय-धन

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि
ल्लम) यांनी असे फर्माविले, 'श्रीमती' हे साधन संपत्तीच्या विपुलतेचे नाव नाही
बहुना श्रीमंती खरे पाहता मनाची श्रीमंती आहे.

(बुखारी-किताबुर्रिकाक)

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये एक फार मोठी मानसिक वस्तुस्थिती वर्णन केली गेली आहे. लोक धन संपत्तिच्या वपुलतेस 'श्रीमंती' समजतात. परंतु जर खरोखर ही श्रीमंती असती तर मंतांना अधिकाधिक शांती लाभली असती. परंतु सर्वसामान्यपणे हे दिसून येते की नाढय लोक अधिक चिंताग्रस्त असतात व त्यांना मानसिक शांतता लाभत नाही बहुना सामान्यत: त्यांच्यावर बेचैनी अस्वस्थता व व्याकुळतेची कैफीयत असते. उलट ज्याचे मन श्रीमंत झाले त्याच्या अंगी निस्पृहता वैभव दिसून येते. साधन पत्तिचा अभाव असतांना देखील तो स्वत:ला गरजवंत समजत नाही आणि ही मानसिक थती त्याला खऱ्याखुऱ्या शांतीचा लाभ घडवते. असे लोक हलाखीच्या दारिद्र्यावस्थेतहि ादशाही' करु लागतात.

حديث

عَنْ حَكِيْمِ ابْنِ حِزَامٍ قَالَ سَاَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَاَعْطَانِيْ ثُمَّ سَاَلْتُ
فَاَعْطَانِيْ ، ثُمَّ سَاَلْتُهُ فَاَعْطَانِيْ ، ثُمَّ قَالَ اِنَّ هَذَا الْمَالَ — وَرُبَّمَا قَا
سُفْيَانُ ، قَالَ لِيْ حَكِيْمُ ! — اِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ ، فَمَ
اَخَذَهُ بِطِيْبِ نَفْسٍ بُوْرِكَ لَهُ فِيْهِ وَمَنْ اَخَذَهُ بِاَشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ

كَانَ كَالَّذِىْ يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ

ى .

(البخارى كتاب الرقاق)

हदीस

हकीम बिन हिजाम कथन करतातः मी पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वस यांच्याकडे माल (धनसम्पत्ति) मागितला त्यावर पैगंबरांनी दिला. मी पुन्हा मागि तर पैगंबरांनी पुन्हा सानुग्रह दिला. मी अधिक मागितल्यावर त्यांनी अधिक स दिला. अजान झाल्यानंतर पैगंबरांनी फर्माविले, हकीम हा माल हिरवागार व गोड जो कोणी यास शुद्ध अंतःकरणाने घेतो त्यात त्याला बरकत दिली जाते. आणि व्यक्ति यास लोभीपणाने घेते त्यात बरकत दिली जात नाही. आणि अशा माण स्थिती त्या व्यक्तिसारखी होते जो एकसारखा खात रहातो परंतु तृप्त होत न आणि (लक्षात ठेवा) बरचा हात खालच्या हातापेक्षा अधिक चांगला होय.

(बुखारी-किताबुर्रिक

स्पष्टीकरण

सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने माल मध्ये आकर्षण ठेवले आहे. अशासाठी की माणस त्यासंबंधाने परीक्षा व्हावी. जो माणूस मालाच्या लोभात फसतो त्याची गरजवत्ता वा मग अगदी विपुल माल देखील त्याच्याकरिता अपर्याप्त होतो. याउलट जो माणूस ल मोहापासून आपले मन मुक्त राखतो आणि जो माल प्राप्त होतो त्यावर अल्लाह कृतज्ञता व्यक्त करतो त्याच्याकरिता थोडा मालहि पुरेसा सिद्ध होतो. कारण त्य सर्वश्रेष्ठ अल्लाह खैर बरकत प्रदान करतो.

वरचा हात खालच्या हातापेक्षा अधिक चांगला आहे. याचा अर्थ हा की दान देणारा द घेणाऱ्या पेक्षा अधिक चांगला आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ (رض)قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : مَنْ تَصَ
بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلَا يَقْبَلُ اللّٰهُ اِلَّا الطَّيِّبَ ، وَاِنَّ
يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِيْنِهِ ثُمَّ يُرَبِّيْهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي اَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتّٰى تَ
مِثْلَ الْجَبَلِ .

(بخاری کتاب الزک

दान पुण्य

हदीस

जरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) े असे फर्माविले, ज्याने आपल्या स्वच्छ शुद्ध कमाईमधून एका खजुरी इतकेहि दान ा–आणि अल्लाह स्वच्छशुद्ध वस्तूंनाच कबूल फर्मावितो–तर अल्लाह त्या दानाचा ल्या उजव्या हाताने स्विकार करतो व त्याचे अशा प्रकारे पालन करतो ज्याप्रमाणे ही आपल्या वासराचे पालन करता. येथपावेतो की हे (मामुली) दान (विकसित ऊन) पहाडा प्रमाणे मोठे होते.

(बुखारी-किताबुज जकात)

स्पष्टीकरण

जो माणस अल्लाहची प्रसन्नता हे उद्दिष्ट बाळगुन पुण्य मार्गांत जे काही खर्च करतो, श्रेष्ठ अल्लाह त्याची पुरेपुर कदर फर्मावितो आणि आखिरत मध्ये त्याला महान बदला देऊन उपकृत करील. जर एखादा माणस फार मोठया प्रमाणात दानधर्म करू कत नाही तर जे काही तो दान करू शकतो ते त्याने करावे कारण सर्वश्रेष्ठ अल्लाह ळ फक्त किमत पाहिली जात नाही किंबहुना त्या सोबतच कैफीयत देखील पाहिली ते की दान-कर्त्यां ने कोणत्या भावनेने दान केले आहे जर त्यामागे नावलौकीक विण्याची भावना नाही किंबहुना शद्ध व निस्पृह भावना आहे तर अशा प्रकारचे दान समृद्धशील असते. तसेच दान स्विकृत होण्याकरिता ही अट आहे की ते योग्य कमाई न दिले जावे. जर कमाई हरामाची असेल मग ती कितीही मोठया प्रमाणात दान दिले अल्लाहजवळ स्विकृत होणार नाही कारण हरामाची कमाई अशद्ध आहे आणि श्रेष्ठ अल्लाह कडून ही अपेक्षा कशी बरे बाळगली जाऊ शकते की तो अशद्ध तूंनाहि कबुल फर्माविल.

حديث

ن ابي هريرة قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اِسْتَوْصُوْا بِالنِّسَاءِ فَاِنَّ
مَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَاِنَّ اَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ اَعْلَاهُ فَاِنْ ذَهَبْتَ
تُقِيْمُهُ كَسَرْتَهُ وَاِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ اَعْوَجَ ، فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ .

(البخارى كتاب احاديث الانبياء)

स्त्रीयांशी सद्व्यवहार

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल यांनी असे फर्माविले, 'स्त्रीयांशी चांगले वर्तन करा कारण स्त्री-निर्मिती फासळी झाली आहे आणि सर्वाधिक वक्रता फासळीच्या वरच्या भागात असते म्हणून जर त तिला अगदी सरळ करण्याचा प्रयत्न कराल तर ती तुटेल आणि जर तिला आप स्थितीवर सोडाल तर ती वाकडीच्च राहील. यास्तव स्त्रीयांशी अधिक चांगले व करण्यासंबंधीचा माझा आदेश स्विकारा.

(अल् बुखारी)

स्पष्टीकरण

याचा अर्थ हा की फासळीत ज्या प्रकारची वक्रता असते तद्वतच स्त्रीयांच्या स्वभ धर्मात वक्रता असते आणि ज्याप्रमाणे सर्वाधिक वक्रता फासळीच्या वरच्या भागात अ त्या प्रमाणे स्त्रीयांमधली वक्रता तिच्या बुद्धीत व आकलनात असते. यास्तव स्वभावा सहानुभूति पूर्वक विचार केल्याखेरीज गत्यंतर नाही. जर कोणी तिच्या स्वभाव प्रकृति अगदी योग्य करू इच्छिल तर त्याला या कामात यश लाभणार नाही आणि त्याचा प्रयत्न वाकडया फासळीला अगदी सरळ करण्याचा प्रयत्न ठरेल. अर्थात हे उघड होय याचा परिणाम हाच निघु शकतो की फासळी तुटावी तद्वतच स्त्रीच्या स्वभाव धर्म अगदी दुरूस्त करण्याचा जर प्रयत्न केला गेला तर परिणामी नैराश्य लाभेल व शेव तलाक द्यायची वेळ येईल. म्हणुन त्यांच्या स्वभावाचा सहिष्णुतेने विचार करा त्यांच्याशी चांगला व्यवहार करण्याचा जो आदेश दिला गेला आहे तो कबुल करा.

स्त्रीयांबाबत जी वक्रता म्हटली गेली आहे ती त्यांच्या स्वभाव-प्रकृति संबंधाने होय आणि ही गोष्ट सर्वसामान्य पणे अनुभवास येते. म्हणुन त्यांच्या स्वभाव धर्माला सवलत देणे अत्यावश्यक आहे. अर्थात याचा असा अर्थ मुळीच नव्हे की त्यांच्या चारित्र्यात व आचरणात सुधारणा करण्याचा प्रयत्न केला न जावा.

حديث

عن الزبير بن العوام عن النبي ﷺ قال : لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُ
أَحْبُلًا فَيَأْخُذَ حُزْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَيَبِيْعَ فَيَكُفَّ اللَّهُ بِهِ وَجْهَهُ خَيْرٌ مِنْ أ
يَسْأَلَ النَّاسَ أُعْطِيَ أَمْ مُنِعَ .

(بخارى كتاب المزارعة

मानाने उपजिविका प्राप्त करणे

हदीस

जुबेर बिन अवाम कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी
पे फर्मावले, तुमच्यापैकी एखाद्याने दोर घेऊन लाकडांची मोळी उचलून आणणे व ती
कणे–या उद्देश्याने की अल्लाहने याद्वारे त्याची अब्रु राखावी–हे याहूनअधिक
गले आहे की त्याने लोकांकडे मागत फिरावे, मग त्याला काही लाभो अथवा न लाभो

बुखारी

स्पष्टीकरण

लोकांकडे मागत फिरणे ही काही चांगली गोष्ट नव्हे. अशाने माणसाची
त्म-प्रतिष्ठा घायाळ होते म्हणून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी यापासून
त:ला वाचविण्याचा व काबाड कष्ट करून उपजिविका प्राप्त करण्याचा आदेश दिला
हे. जंगलातून लाकडे तोडून आणणे व ती विकणे हे त्या काळातील अर्थोपर्जनाचे सोपे
धन होते. म्हणून पैगंबरांनी या साधनाचा उल्लेख केला. अर्थात यावरून इतर सोप्यात
या साधनांचा विचार केला जाऊ शकतो अर्थ हा आहे की माणसाने अर्थोपार्जनाच्या
ल्लक साधनाला, अंगिकारण्यात ते स्वच्छ शुद्ध असतानाही लज्जास्पद वाटून घेऊ नये,
वहना लज्जा या गोष्टीत बाळगावी की त्याने लोकांपुढे हात पसरावा. मग लोकांनी
ला द्यावे न द्यावे

حديث

عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَعْطُو الْاَجِيْرَ اَجْرَهُ
يَّجُفَّ عَرَقُهُ .

(ابن ماجة باب اجر الاجراء)

मजूराचा हक्काधिकार

हदीस

अब्दुल्ला बिन उमर (रजि.) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु
वसल्लम) यांनी असे फर्माविले की श्रमिकाचे पारिश्रमिक त्याचा घाम सुकण्या
अदा करा. (इब्ने माजा)

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ اللّٰهُ
ى : ثَلَاثَةٌ اَنَا خَصَمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ اَعْطَى بِيْ ثُمَّ غَدَرَ
جُلٌ بَاعَ حُرًّا فَاَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اِسْتَاجَرَا اَجِيْرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ
طِهِ اَجْرَهُ .

(بخارى ، ابن ماجة)

हदीस

अबु हुरैरा (रजि) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम
यांनी असे फर्माविले सर्वश्रेष्ठ अल्लाह फर्मावितो तीन माणसे अशी आहेत
कियामतीच्या दिवशी मी त्यांच्या तर्फे वादी बनेन एक तो माणूस की ज्याने माझी शप
घेऊन करार केला मग नंतर वचनभंग केला, दुसरा तो माणूस ज्याने एखाद्या स्वतं
माणसाला विकून टाकले व त्याची किंमत खाऊन बसला आणि तिसरा तो माणूस हो
ज्याने एखाद्या मजुरास मजुरीवर ठेवले आणि त्याच्याकडून काम तर पूरेपूर घेतले पर
त्याची मजुरी अदा केली नाही.

स्पष्टीकरण

या वचनांवरून हे स्पष्ट होते की मजुराचा हक्क अदा करण्याची इस्लामने किती सक्त ईद केली आहे. येथपावेतो की मजुरी देण्यात झालेला विलंब देखील त्यास खपत नाही. व्यक्ति मजुराकडून काम तर पूरेपूर घेते परंतु त्याची मजुरी अदा करीत नाही, अशा क्तिची कियामतीच्या दिवशी सक्तिने विचारपूस होईल मजुराच्या त्या हक्काचा वर स्वतः वादी असेल.

इस्लामच्या दृष्टीने स्वतंत्र (कोणाच्या गुलामगिरीत नसलेल्या) व्यक्तिस गुलाम नवणे देखील फार मोठया अपराधाची गोष्ट आहे व याबाबतहि ईश्वराच्या न्यायालयात कड होईल याचा अर्थ हा नव्हे की या प्रकारच्या अपराधांची रोकथाम करण्याकरिता ाहीही कायदेशीर उपाय योजना केली न जावी किंबहुना या उद्दिष्टाकरिता यथोचित व ग्राय्य विधि योजना इस्लामच्या ध्येयउद्दिष्टानुसार होईल.

حديث

شَدَّادِ ابْنِ اَوْسٍ قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ : اِنَّ اللَّهَ كَتَبَ
الْاِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَاِذَا قَتَلْتُمْ فَاَحْسِنُو الْقِتْلَةَ . وَاِذَا ذَبَحْتُمْ
فَاَحْسِنُو الذَّبْحَ . وَلْيُحِدَّ اَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيْحَتَهُ .
(مسلم كتاب الصيد)

प्राण्यांशी वर्तन

हदीस

'शदाद बिन अवस कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) असे फर्माविले, 'सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने प्रत्येक वस्तूवर उपकार करणे हे अनिवार्य क ठरविले आहे. म्हणून जेव्हा तुम्ही एखाद्या जनावरास माराल तर योग्य रित्या म आणि जेव्हा त्याचा वध कराल तर योग्य रित्या वध करा. आपल्या सून्यास धार करा आणि ज्याचा वध करावयाचा त्या प्राण्यास आराम पोहचवा.

(मुस्लिम–किताबुस्सै

حديث

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رض) أَنَّ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ قَالَ عُذِّبَتْ
امْرَأَةٌ فِيْ هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيْهَا النَّارَ — لَا هِيَ
اَطْعَمَتْهَا وَلَا سَقَتْهَا اِذْ حَبَسَتْهَا وَلَا هِيَ تَرَكتها تَأْكُلُ مِنْ خِشَاشِ
الأَرْضِ .
(بخارى كتاب احاديث الانبياء)

हदीस

अब्दुल्ला बिन उमर यांचे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, एका स्त्रीवर या कारणास्तव ईश-प्रकोप होईल की तिने एका मांजर कैद

रून ठेवले होते शेवटी ते त्याच स्थितीत मेले यामुळे ती स्त्री आगीत दाखल झाली ती स्वतः मांजराला काही खाण्या पिण्याला द्यायची व ना त्यास जमीनीवरील किडे ग्यास मोकडे सोडायची.

(बुखारी किताबुअहादीसिल अंबिया)

स्पष्टीकरण

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे कृपाक्षेत्र इतके विस्तृत आहे की चतुष्पाद र्णीहि त्यापासून वंचित नाही. उपरोक्त कथनात पैगंबरांनी प्राण्यांना अकारण त्रास न ग्याची ताकीद फर्मावली आहे. आणि प्राण्यांना बांधून ठेवून त्यांना उपाशीमारण्यास क्त गुन्हा ठरविला आहे.

प्राण्याचा वध करतांना जर सुरी धारदार नसेल तर त्या 'वध्य' प्राण्यास त्रास पोहचतो हणून हा आदेश फर्मावला की सुरी धारदार केली जावी व शक्यतोवर त्या प्राण्याला ाराम पोहचवला जावा.

حديث

ن شَدَّادِ بْنِ اَوْسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ
عَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَن اَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى
اللّٰ

(ترمذى ابواب صفة القيامة)

बुद्धिमानांची आचरण पद्धति

हदीस

शद्दाद बिन अवस द्वारा उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल) यांनी असे फर्माविले बुद्धिमान तो आहे जो स्वतःला (अल्लाहचा) आज्ञाधारक बनवि आणि मरणोत्तर जीवनाकरिता आचरण करतो आणि बुद्धिहीन तो आहे जो आप इच्छा आकांक्षाचा दास बनतो व अल्लाहशी चुकीची अपेक्षा बाळगतो.

(तिर्मिजी अबवाब सिफतुल कियामह)

स्पष्टीकरण

मृत्यु म्हणजे जीवनाचा शेवट नव्हे किंबहुना मृत्युचा अर्थ कर्म-विश्वातून फलदा विश्वाश स्थानांतरित होणे. म्हणून बुद्धिमान तो आहे याची दृष्टी परिणामांवर असते तदनुसार आपल्या वर्तनास दुरुस्त करतो. परंतु जो माणूस परिणितीचा तमा न बाळग मनाच्या इच्छा अभिलाषा मागे धावतो आणि आपल्या या चुकीच्या कर्म पद्धतिचा अवलं करूनहि अशा गोड भ्रमात वावरतो की अल्लाह जवळ आपला कार्यभाग साध्य आहे. त स्वतःला इच्छा आकांक्षांचा गुलाम म्हणून सिद्ध करुन दाखवितो. बुद्धिमान, ज्ञानी व अनुभवी म्हणून नव्हे. असे लोक बुद्धी ने अगदीच कोरे असतात मग त्यांची गणना ऐहिक दृष्टया मोठ मोठया बुद्धिवंतांमध्ये का होईना

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : مَ
كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ والْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا اَوْ لِيَصْمُتْ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلَا يُؤْذِجَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِ
فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ .

(بخاری کتاب الرقاق)

ईमानाच्या निकडी

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ांनी असे फर्माविले जी व्यक्ति अल्लाह व अंतिम दिनावर ईमान ठेवत असेल त्याने लेपणाचे बोल बोलले पाहिजे अन्यथा चूप रहावे, आणि जी व्यक्ति अल्लाह व अंतिम दनावर ईमान ठेवत असेल त्याने आपल्या शेजाऱ्याला त्रास देऊ नये आणि जो ल्लाह व अंतिम दिनावर ईमान ठेवत असेल त्याने आपल्या अतिथीचा सन्मान केला ाहिजे. (बुखारी किताबुर्रिकाक)

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये ईमानाच्या तीन महत्वपूर्ण निकडी वर्णिल्या गेल्या आहेत. एक ोलण्यात सावधना पाळणे दुसरे, शेजाऱ्याला त्रास न देणे आणि तिसरे अतिथि सत्कार. र्थात या तिन्ही गोष्टी सर्व सामान्य नितीमत्तेशी संबंधित आहेत. परंतु या बाबतीतहि ोक निष्काळजीने वागतात निरर्थक व व्यर्थ गोष्टी करणे किंवा अपशब्द मुखातून बाहेर ाढणे बेजबाबदार पणाचा पुरावा होय. वस्तुत: अल्लाह व अंतिम दिनावर ईमान वण्याचा अर्थच हा आहे की माणसाचे आपल्या प्रत्येक कथनाबाबत व प्रत्येक कृतिबाबत ल्लाहसमोर उत्तर दायित्व आहे. आणि हे उत्तर दायित्व कियामतीच्या दिवशी त्याला ार पाडावे लागेल. अशा स्वरूपाचे ईमान जर माणसाच्या अंतर्यामी सज्जत: असेल तर तो िश्चितपणे आपल्या बोलण्यात संयमशील राहील, व एखाद्या भल्या गोष्टीसाठीच आपल्या जिव्हेचा वापर करील. अन्यथा मौन पाळणे श्रेयस्कर मानील. तात्पर्य जिव्हेची ादना ईमानाचे फळ आहे. आणि जिव्हेवर नियंत्रण करणारी गोष्ट म्हणजे मरणोत्तर ीवनाची यथार्थ जाणीव होय.

तव्दतच शेजाऱ्याला त्रास न देणे आणि अतिथिचा मान सन्मान करणे हे ईमानास आवश्यक असलेल्या बाबींपैकी होय. आणि या वरुन हे स्पष्ट होते की मध्ये ईमान हे एखाद्या चैतन्य रहित व अंधश्रद्धतेचे नाव नाही, किंबहुना सज्ञावस्था आहे जी माणसात विश्वास निर्माण करते व त्यासोबतच त्याला तत्व नियमशील व जबाबदार जीवन व्यतीत करण्यास प्रवृत्त करते.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رسول الله ﷺ : اَلْاِيْمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُوْ
شُعْبَةً ، فَاَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَدْنَاهَا اِمَاطَةُ الْاَذٰى عَنِ الطَّرِيْ
وِالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْاِيْمَانِ .

(مسلم كتاب الايمان

व्यावहारिक जीवनावर ईमानाचा प्रभाव

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) म्हणतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, ईमानाच्या सत्तरहून अधिक शाखा आहेत. यात सर्वाधिक श्रेष्ठ ला इलाह इल्लल्लाह' म्हणणे होय आणि सामान्य दर्जाची, त्रासदायक वस्तूंना मार्गातून दूर करणे होय. आणि लज्जा ईमानाची एक (महत्वपूर्ण) शाखा आहे.

मुस्लीम किताबुल् ईमान

स्पष्टीकरण

अर्थात ईमान एखादी चैतन्यरहित श्रद्धा नव्हे, किंबहुना एका विशिष्ट वस्तुस्थितीचा स्विकार करण्याचे नाव आहे.जेव्हा माणूस त्या वस्तुस्थितीचा जिच्याकडे पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) आवाहन करीत अहेत तिचा स्विकार करतो तेव्हा तिचा प्रभाव त्याच्या संपूर्ण जीवनावर व्यवस्थितपणे होऊ लागतो. व त्याच्या अंगी उत्कृष्ट गुण निर्माण होतात. त्या गुणांमध्ये सर्व श्रेष्ठ गुण 'ला इलाह इल्लल्लाह' म्हणणे अर्थात एकेश्वर वादास मान्य करणे होय. आणि सामान्य गुण म्हणजे त्रासदायक वस्तूंना मार्गातून दूर करणे होय. या उद्देश्याने की ईश्वराच्या दासांना इजा पोहचू नये. तात्पर्य लोकांशी खरीखुरी सहानुभूति बाळगणे ईमानाचे अविभाज्य अंग आहे. जनसेवेचे याहून अधिक उच्च स्थान आणखी कोणते बरे असू शकते?

हदीस मध्ये 'लज्जा ईमानाची एक महत्वपूर्ण शाखा आहे' असे जे म्हटले गेले आहे तर यावरून लज्जा संकोचाची महत्ता स्पष्ट होते. अर्थ असा की लज्जा ईमानाचा कणा आहे. आणि चारित्र्यात लज्जेचे अत्यंत महत्वपूर्ण स्थान आहे. कारण हाच तो गुणधर्म जो माणसाला दुष्कर्मापासून परावृत्त करतो.

حديث

ن عبد الله ابن عمرٍو قَالَ قَالَ رسول اللّٰهِ ﷺ : لَيْسَ الوَاصِلُ
بالمكَافِیء وَلَكِنْ الواصلُ الَّذِیْ اِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا .

(البخاری کتاب الادب)

संबंध-विच्छेदाच्या प्रत्युत्तरात स्नेह संबंध

हजरत अब्दुल्ला बिन अम्र कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल यांनी असे फर्माविले स्नेह संबंध राखणारी ती व्यक्ति नव्हे जी मोबदल्याच्या स्वरु असे करते किंबहुना स्नेह संबंध राखणारी व्यक्ति खरे पाहता ती आहे की जिच्या संबंध विच्छेदाचा व्यवहार केला जात असतानाहि ती स्नेह संबंदा राखते (अलबुख किताबुल् अदब)

स्पष्टीकरण

अर्थात माणसाला आपल्याला जबाबदारीची जाणीव असावयास हवी व त्याने आप कर्तव्य पार पाडण्याचा पूरेपूर प्रयत्न केला पाहिजे. मग आप्त स्वकीयांना आपल जबाबदारींची जणीव होवो अथवा न होवो. त्यांनी हक्क अदा करावेत वा ना करावे 'स्नेह संबंधाच्या उत्तरात स्नेह संबंध राखणे' ही माणसाची गुणवत्ता नाही किंबहु संबंध विच्छेदाचे वर्तन होत असून देखील त्याने स्नेह संबंदा कायम राखावा. ईश्वराल हीच गोष्ट पसंत आहे.

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची ही उदात्र शिकवण माणसाल चारित्र्याच्या अत्युच्च शिखरावर नेणारी आहे. अर्थात उच्च चारित्र्याची ही शिकवण एका पैगंबराचीच शिकवण असू शकते!

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ اِلٰى رسول اللّٰه ﷺ فَقَالَ يَارَسُوْ
اللّٰهِ مَنْ اَحَقُّ بِحُسْنِ صَحَابَتِيْ ؟ قَالَ : اُمُّكَ قَالَ مَنْ ؟ قال اُمُّ
قَالَ ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ اُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ ؟ قال ثُمَّ اَبُوْكَ .

(البخارى كتاب الادب

माता पित्याशी चांगली वागणूक

हदीस

हजरत अबु हुरैरा फर्मावितात की एक माणूस पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ांच्या सेवेत उपस्थित झाला व त्याने विचारले हे अल्लाहचे प्रेषित! माझ्या दव्यवहारास सर्वात अधिक योग्य कोण आहे? फर्माविले, तुमची आई. त्याने विचारले कोण? फर्माविले तुमची आई. त्याने विचारले या नंतर कोण? फर्माविले, तुमची आई' याने विचारले या नंतर कोण? फर्माविले, यानंतर तुमचा पिता

(अल बुखारी किताबुल् अदब)

स्पष्टीकरण

प. कुरआनात मातापित्याशीं चांगली वागणूक राखण्याची सक्त ताकीद केली गेली आहे. आणि मातेला आपल्या बाळकरिता जे कष्ट झेलावे लागतात त्यांचाहि उल्लेख केला ला आहे. कुरआनातील त्या उल्लेखात जो संकेत गृहीत होता तो पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी उघड केला. तो हा की सद्व्यवहारा बाबत' मातेचा हक्क पित्याच्या हक्काहून श्रेष्ठ आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : لَيْسَ الشَّدِيْدُ بِالصُّرْعَةِ
الشَّدِيْدُ الَّذِىْ يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ .

(بخارى كتاب الادب)

क्रोधावस्थेत आत्म-नियंत्रण राखणे

हदीस

अबु हुरैरा द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अ फर्माविले की बलवान तो नव्हे जो लोकांना चित करतो, किंबहुना बलवान खऱ्या अथ तो आहे जो क्रोधावस्थेत आत्मनियंत्रण राखतो.

(बुखारी किताबुल् अद

स्पष्टीकरण

येथे हे स्पष्ट करणे अभिप्रेत आहे की एखाद्याला चित करणे तेवढे कठीण नाही जेव रागाच्या भरात स्व्तःवर काबू राखणे होय. म्हणून जो माणूस रागाच्या भरात स्वतःव नियंत्रण राखतो तो खरे पाहता सैतानाला चित करतो. यास्वत असाच माणूस खरोख ताकतवर म्हटला जाण्यास पात्र आहे.

हे अलंकार युक्त वर्णन आहे ज्यात क्रोधावर नियंत्रण राखण्याचे व भावनांच्या आहारी न जाण्याची ताकीद केली गेली आहे.

حديث

عَنْ جَابِرِ ابنِ عبد اللّٰهِ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : رَحِمَ اللّٰهُ رَجُ
سَمْحًا اِذَا بَاعَ وَاِذا اِشْتَرَى وَاِذَا اقْتَضَى ·
(بخاري كتاب البيوع

व्यवहारात मृदुता व संपन्नता अंगिकारणे

हदीस

हजरत जाबर इब्ने अब्दुल्ला द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि सल्लम) यांनी असे फर्माविले, अल्लाह त्या व्यक्तिवर दया करो जी खरेदी विक्री व कर्जाचा) तगादा करण्यात कोमलता व संपन्नता अंगिकारते.

(बुखारी कित्यबुल बयू)

स्पष्टीकरण

अर्थात जो माणूस खरेदी विक्री च्या व्यवहारात न्यूनता करीत नाही व झिक झिक करीत नाही नसेच ऋणको कडून कर्जाची रक्कम परत मागण्यात सक्ति करीत नाही किंबहुना कोमलता विशाल हृदयता व दृष्टीआड करण्याची वृत्ति अंगिकारतो तर त्याची ही निती याला ईशकृपेस पात्र बनविते.

(३)
बिघाड निर्माण करणाऱ्या गोष्टी

حديث

عَنْ اَبِيْ ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيْمَا رَوَى عَنِ اللّٰهِ تَبَارَكَ تَعَالَى قَالَ :

يَا عِبَادِى اِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفسِيْ وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَ
فَلَا تَظَالَمُوْا يَا عِبَادِىْ كُلُّكُمْ ضَالٌّ اِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُوْ
اَهْدِكُمْ .يَا عِبَادِىْ كُلُّكُمْ جَائِعٌ اِلَّا اَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُوْنِ
اُطْعِمْكُمْ . يَا عِبَادِىْ كُلُّكُمْ عَارٍ اِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُوْنِ
اَكْسُكُمْ يَاعِبَادِىْ اَنَّكُمْ تُخْطِئُوْنَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَاَنَا اَغْفِرُ الذُّنُوبَ
جَمِيْعًا فَاسْتَغْفِرُوْنِي اَغْفِرْلَكُمْ يَاعِبَادِى اِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوْاضَرِّىْ فَتَضُرُّوْ
وَلَنْ تَبْلُغُوا

نَفْعِي فَتَنْفَعُوْنِي . يَاعِبَادِىْ لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَاِنْسَكُمْ وَجِنَّكُ
كَانُوْا عَلَى اَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَازَادَ ذَلِكَ فِيْ مُلْكِي
شَيْئًا . يَاعِبَادِىْ لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَاِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوْا عَلَى
اَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِّنْكُمْ مَانَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي
شَيْئًا . يَاعِبَادِىْ لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَاِنْسكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوْا فِي
صَعِيْدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُوْنِي فَاَعْطَيْتُ كُلَّ اِنْسَانٍ مَسْئَلَتَهُ مَا نَقَصَ ذَلِكَ
مِمَّا عِنْدِىْ اِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ اِذَا اُدْخِلَ الْبَحْرَ يَاعِبَادِىْ اِنَّمَا هِيَ
اَعْمَالُكُمْ اُحْصِيْهَا لَكُمْ ثُمَّ اُوَفِّيْكُمْ اِيَّاهَا فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللّٰ
وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُوْمَنَّ اِلَّا نَفْسَهُ . (صحيح مسلم كتاب البر

अत्याचार व अतिरेक

हदीस

अबू जर उल्लेखित की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले

सर्वश्रेष्ठ अल्लाह फर्मावितो हे माझ्या दासांनो! अत्याचाराला मी स्वतःसाठी हराम आहे आणि तुमच्या दरम्यान देखील. यास हराम ठरविले आहे म्हणून एकमेक अत्याचार करु नका.

हे माझ्या दासांनो! ज्यास मी मार्गदर्शन करीन त्याच्या व्यक्तिरिक्त तुम्ही मार्गभ्रष्ट आहात म्हणून माझ्याकडून मार्गदर्शन मागा. मी तुम्हाला मार्गदर्शन क

हे माझ्या दासांनो! ज्यास मी खाऊ घालीन त्याच्या व्यतिरिक्त तुम्ही सर्व उपा आहात म्हणून माझ्याकडे जेवण! खाद्य मागा, मी तुम्हाला खाऊ घालीन

हे माझ्या दासांनो! ज्यास मी कपडे घालीन त्याच्या व्यतिरिक्त तुम्ही सर्व ना आहात म्हणून माझ्याकडे कपडे मागा. मी तुम्हाला कपडे घालीन.

हे माझ्या दासांनो! तुम्ही रात्रंदिवस गुन्हा करता आणि केवळ मीच प्रत्येक प्रकार गुन्हा माफ करतो म्हणून माझ्याकडे माफी मागा. मी तुम्हाला माफ करीन.

हे माझ्या दासांनो! तुम्ही मला ना नुकसान पोहचवू शकाल ना नफा पोहचवू शक

हे माझ्या दासांनो! जर तुमच्यातील मागचे पुढचे सर्व मानव वा जन्न सर्वाधि संयमशील माणसा सारखे होतील तरीदेखील माझ्या साम्राज्यात काहीच वाढ होण नाही.

हे माझ्या दासांनो! जर तुमच्यातील मागचे पुढचे सर्व मनुष्य व जिन्न सर्वाधि दुराचारी माणसासारखे होतील तरीहि त्यामुळे माझ्या साम्राज्यात काही कतर जणवणार नाही.

हे माझ्या दासांनो! जर तुमच्यातील पुढचे मागचे सर्व मनुष्य व जिन्नांनी एखाद विस्तृत मैदानात जमा होऊन माझ्याजवळ याचना केली व मी प्रत्येक व्यक्तिची याच पूर्ण केली तर अशाने माझ्या खजिन्यात काहीच कमी होणार नाही. मात्र एवढया कम शिवाय जी समुद्रात सूई बुडविल्याने होते.

हे माझ्या दासांनो! ही तुमची कर्मे होत ज्यांची मी गणना करीत आहे मग तुम्हाल त्यांचा पूरेपूर मोबदला देईन. तेव्हा जो कोणी भलेपणा प्राप्त करील त्याने अल्लाहच कृतज्ञता व्यक्त करावी आणि जो भलेपणा खेरीज अन्य एखादी गोष्ट प्राप्त करील त्याने स्वतःलाच दोष द्यावा.

(मुस्लिम किताबुलबिर

स्पष्टीकरण

या हदीसमध्ये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी स्पष्टीकरणासह सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या कथनाचा उल्लेख केला आहे. या स्वरूपाच्या हदीसचे स्थान हदीस संग्रहात अत्यंत उच्च आहे. आणि अशा हदीसला 'हदीसे कुदसी' म्हणतात.

या हदीसमध्ये सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने दयेने व प्रेमळपणाने आपल्या दासांना संबोधन फर्माविले आहे. 'हे माझ्या दासांनो' या शब्दाची पुनरावृत्ति त्याच्या या प्रेमळपणाकडे संके

ते आणि ही संबोधन शैली माणसाच्या आत्मानभूतीस जागृत करते आणि इत
ावर अन्याचार व अतिरेक नव्हावा या हेतूने त्यास प्रेरित करते.

एकमेकावर अन्याचार न करण्याचा आदेश देत असताना माणसाला ही ताकीद केली
ी आहे की सर्वश्रेष्ठ अल्लाह सर्वसमर्थ व सर्वसत्ताधिकारी असतांही कोणावर देखील
तमात्र अन्याय करीत नाही. मग मानवा करिता हे कसे योग्य ठरू शकते की त्याने
लाह प्रणित अधिकारांचा इतरांवर अत्याचार करण्याकरिता वापर करावा. या क्षणिक
मर्थ्यांना प्राप्त करून एखाद्याने गर्वोन्नत होणे व इतरांवर अन्याचार करण्यास प्रवृत्त
ी नीचपणाची गोष्ट होय. मनुष्य स्वभाव अन्याचाराशी घृणा करतो. आणि
ल्लाहचा दीन (धर्म) अकारण अतिरेकास कदापि योग्य ठरवित नाही. मग तो आत्याचार
अतिरेक कोणत्याही जाती धर्मांच्या व्यक्तिवर का होईना.

आज मानवता ज्या अन्याचारांची शिकार आहे. आणि एक समूह दुसऱ्या समूहाच्या
रुद्ध. एक पंथ दुसऱ्या पंथाविरुद्ध व एक जाती समूह दुसऱ्या जाती समूहाविरुद्ध ज्या
माणात अतिरेकास कार्यरत ठेवत आहे आणि मनुष्य रक्ताचा जो सर्वत्र सडा शिंपला
त आहे त्याचा खराखरा इलाज या स्वरूपात शक्य आहे. वस्तुतः माणसाने आपल्या
मान्यास व स्वामीस ओळखावे. व त्याच्याच कडे वळावे. अशाने त्याचा अंतरात्मा
गृत होईल व तो ईश-निर्मितीशी न्याय्य वर्तन करेल.

ही हदीस सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या महानतेविषयांच्या कल्पनेस प्रस्तुत करते व त्यासोबतच
केश्वर वादास स्विकृत करण्याचे आवाहन करते. आणि ही वस्तुस्थिती लक्षात आणून
ी की या सर्व सृष्टीचा सर्वोच्च सत्ताधारी आणि आम्हा सर्वांचा दाता व पालनहार केवळ
र्वश्रेष्ठ अल्लाह आहे. म्हणून आम्ही त्याच्याशीच अपेक्षा बाळगावी व जे काही
गावयाचे त्याच्याचकडे मागावे. तो अशा अवाढव्य खजिन्यांचा मालक आहे की आम्ही
विषयी कल्पना सुद्धा करू शकत नाही. त्याच्याखेरीज अन्य एखादा दाता असण्याची
ल्पना खोटी आहे. मग ती मूर्ति असो वा नक्षत्र, देवी असो किंवा देवता जिन्न असो अथवा
फरिश्ता. किंबहुना वली असो कि पैगंबर.

हदीसचा शेवटचा भाग कर्म-फळाची कल्पना प्रस्तुत करतो. चांगल्या कर्माचे प्रतिफळ
ांगले असेल व दुष्कर्मांची परिणती वाईट असेल.

सर्वश्रेष्ठ अल्लाहच्या या स्पष्ट उपदेशानंतरही ज्यांनी स्वतःला सावरून घेतले नाही ते
पल्या दुष्परिणतीस स्वतःच जबाबदार आहेत.

حديث

عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اِنَّ الظُّ
ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (مسلم — كتاب الادب)

हदीस

इब्ने उमर (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अ फर्माविले कियामतीच्या दिवशी अत्याचार जुल्मत (अंधःकारा) च्या स्वरूपात येईल (मुस्लिम-किताबुल् अदब

स्पष्टीकरण

जेव्हा एखादी व्यक्ति दुसऱ्यावर अत्याचार करते तेव्हा तो आंधळा होतो. जर त्या डोळसपणे पाहीले असते की मी काय करीत आहे तर त्याच्या हातून अत्याचार घडला नसता. परंतु गर्व, स्वार्थपणा, पक्षपातीपणा त्याला आंधळा बनवितात. हा मानसिक अंधार जो अत्याचार व अतिरेकामुळे जगात निर्माण होतो. कियामतीच्या दिवशी साऱ्या विश्वावर पूर्णतः आच्छादित होईल. जणू जगावर या अंधःकाराचे धनदाट आवणे पडलेली असतील.

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ اَخَذَ
مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَى سَبْعِ اَرْضِيْنَ .
(بخارى — كتاب بدء الخلق

दुसऱ्याच्या जमीनीवर बलपूर्वक कब्जा

हदीस

अब्दुल्ला बिन उमर (रजि.) कथन करतात की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) नी फर्मावले जी व्यक्ति नाहक एखाद्याच्या जमीनीवर कब्जा करील, त्याला कियाम च्या दिवशी सात जमीनीपर्यंत धसवले जाईल

स्पष्टीकरण

रांच्या जमीनीवर बळजबरीने कब्जा करणे मोठे अत्याचारमय कृत्य होय. परंतु हे कृत्य करणारे जगात पूर्वीही कमी नव्हते आणि आजही त्यांची कमतरता नाही. याचे रण हे आहे की मनुष्य आपल्या त्या परिणतीशी अनभिज्ञ आहे जी मरणोत्तर जीवनात न येणार आहे जर त्याला हा विश्वास होईल की एखाद्याच्या जमीनीवर बळजबरीने जा करण्याचा परिणाम सात जमीनीत धसविले जाण्याचा असेल तर तो कधीही णाच्या इंचभर जमीनीवर कब्जा करण्याचे धाडस करणार नाही. मग कायद्याचा बडगा च्या शिरावर लोंबकळत असो व नसो.

حديث

عَنْ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ : قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ
عُ رَحِمٍ .

(مسلم كتاب البر)

संबंध विच्छेद

हदीस

हजरत जुबेर बिन मुतइम द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलै वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, स्नेह संबंध तोडणारा जन्नत मध्ये जाणार नाही.

स्पष्टीकरण

अर्थात आप्त स्वकीयांशी गैरवर्तन करणे व नाते संबंध तोडणे हे इस्लामच्या दृष्टीने एव मोठे पाप आहे की ज्याने हे पाप केले त्यावर जन्नतचे दरवाजे बंद होतात. म्हणून ना गोती संबंध तोडणाऱ्यानी या गोड भ्रमात राहता कामा नये की आपल्या परंपरागत धार्मि वृत्तीच्या आधारे ते जन्नत मध्ये जाण्यास पात्र होतील. जन्नतच्या योग्य केवळ तेच लो असतील ज्यांच्या अंगी तकवा (ईश-भय) असेल आणि ज्यांच्या अंगी ईश भय असेल त नाते संबंध तोडण्याचे कृत्य करणार नाही किंबहुना जोडण्याच्या प्रयत्न करील.

حديث

عن ابن عباس قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُوْلُ : لَو كَانَ لِابْنِ آ
وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَا بتَغَى ثَالِثًا وَلَا يَمْلأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ
التُّرَابُ .وَيَتُوْبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ .

(بخارى كتاب الرقاق

धन लालसा

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) नी असे फर्माविले जर माणसाजवळ धनसम्पत्तिने भरलेली दोन खिंडी असतील तरीहि तो तिसऱ्याची अभिलाषा बाळगील. माणसाचे पोट तर मातीच भरेल आणि अल्लाह अशा व्यक्तिकडे आपले पूर्ण लक्ष देतो जो त्याच्या दिशेने वळतो.

बुखारी किताबुल रिकाक

स्पष्टीकरण

हावरेपणाचे हे मोठे अलंकारीक उदाहरण होय. माणस धनाचा इतका लोभी झाला आहे की त्याला कधीहि तृप्ति लाभत नाही. तो अधिकाधिक धन सम्पत्ति प्राप्त करण्याच्या अभिलाषेत स्वतःला व्यस्त ठेवतो व आपले सर्व आयुष्य याच नादात खर्पावितो वास्तविक सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने हे जीवन अत्यंत उच्च ध्येयाकरिता प्रदान केले आहे. परंतु तो सदैव धनसम्पत्तिमागे धावत राहण्यात इतका तल्लीन होतो की, जीवनाचे एखादे उच्च ध्येय आहे याची त्याला जाणीव सुद्धा होत नाही. उघड आहे की अशी व्यक्ति आपल्या ध्येय उद्दिष्टात अगदी निष्फळ आहे. आणि जेव्हा परिणाम उदयास येतील तेव्हा त्याला हे कळून येईल की तो जगात एक अयशस्वी जीवन व्यतीत करीत होता व त्याच्या नशीबी निराशेशिवाय काहीच असणार नाही. 'माणसाचे पोट तर मातीच भरेल' याचा अर्थ हा की माणसाची लालसा कबरीत पोहचल्यानंतरच संपेल आणि अल्लाह अशा व्यक्तिकडे आपले पूर्ण लक्ष देतो जो त्याच्या दिशेने वळतो. याचा अर्थ असा की जो माणस ईश्वराच्या उद्देशानुसार जीवन व्यतीत करू लागतो त्याला ईश्वर खात्रीने मार्गदर्शन करील व त्याला असफलतेपासून संरक्षण देऊन जीवनाच्या खऱ्या ध्येयउद्दिष्टा करिता प्रयत्न करण्याची मर्यादा प्रदान करील.

حديث

عن ابي بكرٍ ان رسول الله ﷺ قال لا يدخل الجنة جسدٌ غذي
رام .

(مشكوة كتاب البيوع رواه البيهقي في شعب الايمان)

निषिद्ध वस्तू खाणे

हदीस

हजरत अबु बकर सिद्दीक (रजि.) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, ते शरीर जन्नतमध्ये दाखल होणार नाही ज्य पोषण निषिद्ध वस्तूंनी झाले असेल.

(मिश्कात किताबुल बुयू-हवाला बैहक

حديث

عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنَ
سُّحْتِ ، وَكُلُّ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ كَانَتِ النَّارُ اَوْلٰى بِهٖ .

(مشكوة كتاب البيوع رواه احمد)

हदीस

हजरत जाबीर (रजि.) फर्मावितात, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, 'ते मांस जन्नतमध्ये दाखल होणार नाही ज्याचे पोषण निषिद्ध वस्तूंनी झाले असेल आणि असे ते प्रत्येक मांस जे निषिद्ध वस्तुंनी वादीस लागले त्यास दोजख अनिवार्य आहे.

(मिश्कात किताबुल् बुयू हवाला अहमद)

स्पष्टीकरण

यात अशा लोकांना सावधगिरीची सूचना दिली गेली आहे जे 'भाकरी'स जीवन-ध्येय बनवितात आणि भाकरीस योग्य-अयोग्य कशाहि मार्गाने प्राप्त करण्यास तयार असतात अर्थोपार्जना संबंधी ते शुद्धतेची कसलीहि कल्पना बाळगत नाही आणि या उच्च नैतिक मूल्यास संकोचित दृष्टीकोन समजतात. परंतु इस्लाम या वस्तुस्थितीनी वाचन सावध करतो

अयोग्य (वाईट) मार्गाने प्राप्त केलेली भाकरी शरीराचे पोषण तर करू शकते परंतु पुण्य कर्म करणारे रक्त निर्माण करू शकत नाही. आणि ज्या शरीरात दुराचारी वृत्तीचे रक्त वाहत आहे ते आगीतच होरपळले जाण्यायोग्य आहे. उघड आहे, अशुद्ध व दुराचारी लोकांना जन्नतमध्ये कोठे स्थान लाभेल?

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ (رض) عَنِ النبي ﷺ قَالَ يَاتِيْ عَلَى النَّا
زَمَانٌ لَايُبَالِى الْمَرْءُ مَا اَخَذَ مِنْهُ أَمِنَ الحَلَالِ اَمْ مِنَ الْحَرَامِ .

(بخارى كتاب البيوع

हदीस

हजरत अबू हुरैरा (रजि.) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले. लोकांवर एक वेळ अशी येईल की माणसाला या गोष्टीची पर्वा नसेल की त्याने कोणत्या मार्गाने धनसंपदा प्राप्त केली, हलाल मार्गाने वा हराम मार्गाने.

(बुखारी किताबुल बुयू)

स्पष्टीकरण

हदीस मध्ये ज्या नैतिक ऱ्हासाचे भाकित प्रकट केले गेले आहे त्यात आजचा मनुष्य आज फार वाईटरित्या ग्रस्त आहे. योग्य-अयोग्यातील विवेक नसल्या सारखाच आहे. राहतो लोकांवर फक्त कमाविण्याचे भूत स्वार आहे. मग ती कमाई कोणत्याही मार्गाने असो. अगदी विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे हे भाकित कशा तऱ्हेने शब्दशः सत्य सिद्ध होत आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ اللّٰهَ طَيِّـ
لَا يَقْبَلُ اِلَّا طَيِّبًا وَاَنَّ اللّٰهَ اَمَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِمَا اَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِيْنَ فَقَا
يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا اِنِّيْ بِمَاتَعْمَلُوْنَ عَلِيْ
وَقَالَ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ . ثُمَّ ذَكَ

جُلَ يُطِيْلُ السَّفَرَ اَشْعَثَ اَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ اِلَى السَّمَاءِ
بِّ ! يَارَبِّ ! وَمَطْعَمَهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسَهُ حَرَامٌ وَغُذِىَ
حَرَامِ فَاَنّٰى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ

(مسلم كتاب الزكاة)

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल यांनी असे फर्माविले, सर्वश्रेष्ठ अल्लाह सर्व दोषांपासून मुक्त आहे व स्वच्छ श वस्तुनाच कबूल फर्माविती. त्याने मोमीनांना त्या गोष्टीचा आदेश दिला आहे. ज संबंधीचा आदेश त्याने प्रेषिताना दिला आहे. अल्लाहचे फर्मान आहे,

يها الرسل كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ
لِيْمٌ . (المؤمنون — ٥١)

हे प्रेषितानो स्वच्छ शुद्ध वस्तू खा आणि पुण्यशील आचरण करा. तुम्ही जे काही करता ते मी जाणू आहे (अलमोमीनून ५१)

तवद्तच फर्माविले,

يايها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم (بقرة — ٢١)

'हे ईमान धारकांनो! स्वच्छ शुद्ध वस्तू खा ज्या आम्ही तुम्हाला प्रदान केल्या आहेत. बकरा-२१)

कथनकर्ता म्हणतो, नंतर पैगंबरानी अशा व्यक्तिचा उल्लेख केला जो (हज्ज यात्रे करिता) लांब प्रवास करतो ज्याचे केस (प्रवासामुळे) अस्ताव्यस्त व धूलमिश्रित होत आहेत. तो आपल्या हातांना आकाशाच्या दिशेने उंचावून दुआ (प्रार्थना) करीत आहे—'हे माझ्या पालनकर्त्या! हे माझ्या पालनकर्त्या! वस्तुत: त्याचे खाणे त्याचे पीणे व त्याच्या पोषाख सर्व हरामाचे आहे. व हराम भोजनावर त्याचे पोषण झाले आहे. मग त्याची प्रार्थना कशी बरे कबूल होईल? (मुस्लिम किताबुज जकात)

स्पष्टीकरण

इस्लाम अर्थोपार्जना साठी केवळ योग्य मार्गाचा अवलंब करण्याची ताकीद करतो. इस्लामची ही शिकवण आहे की संपूर्ण जीवनात ज्यात आर्थिक जीवन सम्मिलित आहे सर्वश्रेष्ठ अल्लाहचे आदेश व मार्गदर्शनाचे पालन करा. परंतु जी व्यक्ति हराम धन कमावित असेल व तिला अल्लाहच्या आदेशाची पर्वा नसेल. तर तिचे अल्लाहशी प्रार्थना करणे निरर्थक आहे. केवळ तीच प्रार्थना स्विकृत होऊ शकते जिच्यामागे अल्लाहच्या आज्ञापालनाची भावना कार्यरत असावी. व जी अगदी निष्कपट व शुद्ध मनाने केली गेली असावी.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ يَومٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيْهِ
مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُوْلُ اَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ اَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُوْلُ الا
اللَّهُمَّ اَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا .

(بخارى كتاب الزكو

कृपणता

हदीस

जरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) असे फर्माविले, दररोज प्रातःकाळी दोन फिरिश्ते अवतरतात, एक म्हणतो हे ाह! खर्च करणाऱ्यास खर्चा पाठोपाठ आणखी प्रदान कर आणि दुसरा म्हणतो, हे ाह! कृपणतेच्या धनास नष्ट कर.

बुखारी किताबुज जकात

स्पष्टीकरण

। धन हक्क पर्नतेन खर्च केले जाते ते समृद्धिशील असते. खर्च केलेल्या धनाजागी श्रेष्ठ अल्लाह दुसरे धन प्रदान करतो. परंतु ज्या लोकांच्या बुद्धिवर भौतिकतेचा पगडा तो ते असे गृहीत धरतात की धन खर्च केल्याने घटते म्हणून ते हक्क अदा करण्यातहि गतेने काम घेतात ज्याचा परिणाम हा निघतो की त्यांचे धन सत्कार्यांसाठी खर्च होत ा. किंबहुना त्याच्याकरिता सर्वनाशाचे कारण बनते.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ (رض) اَنَّهُ سَمِعَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ : مَ
الْبَخِيْلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيْدٍ مِنْ ثُدِيِّهِ
اِلٰى تَرَاقِيْهِمَا فَاَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ اِلَّا سَبَغَتْ اَوْ وَفَرَتْ عَلٰى جِلْ
حَتّٰى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُوْااَثَرَهُ ، وَاَمَّا الْبَخِيْلُ فَلَا يُرِيْدُ اَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا
لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا فَهُوَ يُوَسِّعُهَا وَلَا تَتَّسِعُ .

(بخارى كتاب الزكوة

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अ वसल्लम) यांनी असे फर्माविले कृपणता करणारे व खर्च करणारे यांचे उदाहरण आहे जणू दोन माणसांनी लोखंडी अंगरखा (घातले असावे जो छातीपासून गळ्य हाडापर्यंत असावे. खर्च करणारा जेव्हा खर्च करतो तेव्हा त्याचा अंगरखा वि होऊन संपूर्ण शरीराला झाकून घेतो. येथपावेतो की त्याची बोटे व त्याची पर्दा सुद्धा झाकली जातात. याउलट कृपण माणूस जेव्हा खर्च करण्याचा संकल्प करतो त चिलखताच्या सर्व कडया आपल्या जागी संकुचित होतात तो त्यास विस्तृत इच्छितो परंतु ते विस्तृत होत नाही.

स्पष्टीकरण

ही उदाहरणे खर्च करणाऱ्यांची अर्थात व्यक्तिची होत. खर्च करणाऱ्याचे चिलखत वि होण्याचा अर्थ हा की तो अल्लाहच्या मार्गात खचर्र करण्याबाबत कसलाहि संव बाळगत नाही किंबहुना मोठया अभिरुचिने खर्च करतो ज्यामुळे मनाचे दरव उघडण्याची कैफियत निर्माण होते. आणि मानसिक समाधान लाभते. याविपरीत जे कृपण व्यक्ति समोर फुटीरतेची गरज उद्भवते व त्या व्यक्तिच्या मनात खर्च करण्या विचार येत असला तरी त्याची कृपणता त्याला तसे करू देत नाही. व तो दांभिक वृ पासून परावृत्त होतो. अशा प्रकारे त्याच्या अंगी दुःस्थिती व दुराचाराची कैफियत निम होते. जी त्याला बेचैनी, विमनस्कता व व्याकुळतेत ग्रस्त करते.

حديث

عَنْ عبدِ اللّٰهِ بنِ عَمْرٍو اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : اَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيْهِ
مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيْهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيْهِ خَصْلَةٌ
النِّفَاقِ حَتّٰى يَدَعَهَا اِذَا اُؤْتِمُنَ خَانَ وَاِذَا حَدَّثَ كَذِبَ وَاِذَا عَا
غَدَرَ وَاِذَا خَاصَمَ فَجَرَ .   (بخارى كتابُ الايمان)

दांभिकतेची गुणवैशिष्टये

हदीस

ब्दुल्ला बिन अम्र द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ा असे फर्मावीले चार गोष्टी अशा आहेत की ज्यात एकत्रित होतील तो निव्वळ फीक (दांभिक) आहे, आणि ज्यात यापैकी कोणताही एक वैशिष्टय आढळून येईल ते दांभिकतेचे वैशिष्टय होय जोपावेतो ते सोडून देत नाही. त्याला जेव्हा विश्वस्त विले जावे तेव्हा त्याने अफरातफर करावी, जेव्हा तो बोलतो तर खोटे बोलतो जेव्हा र करतो तर वचनभंग करतो व जेव्हा भांडण होईल तर शिवी गाळ करतो .
(बुखारी किताबुल् ईमान)

स्पष्टीकरण

ांभिकतेशी अभिप्रेत हे की माणसाने एकीकडे आपण मुसलमान असण्याचे जाहीर वे परंतु दुसरीकडे आपल्या ईमानाबाबत सुद्ध नसावा कारण शुद्ध ईमान धारकाच्या ा ती वैशिष्टये जमा होऊ शकत नाही जी खरे पाहता ईमानताच्या विरुद्ध आहेत. स मध्ये या चार वैशिष्टयांचा उल्लेख आला आहे जी ढोंगीपणाच्या भूमिकेची ष्टये होत. अर्थात अफरातफर, खोटे, वचनभंग, व दुर्वाच्यता. अत्यंत खेदजनक गोष्ट ी की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी सक्त ताकीद केली असतानाहि लमानांमध्ये या सर्व गोष्टी आल्यात यावरून असे दिसत येते की इस्लाम मुसलमानांना च्याच्या कोणत्या उंचीवर नेऊ इच्छितो. आणि ते स्वतः कोणत्या अवनति कडे जात ह.

حديث

بي شُرَيْح اَنَّ النَّبي ﷺ قال : وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهِ
ؤْمِنُ — قِيْلَ وَمَنْ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ الَّذِىْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ
هُ . (بخارى كتاب الادب)

शेजाऱ्यास त्रास देणे

हदीस

अबु शुरैह द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले अल्लाह शपथ! तो मोमीन नव्हे, अल्लाह शपथ! तो मोमीन नव्हे. अल शपथ तो मोमीन नव्हे! एकाने विचारले, हे अल्लाहचे प्रेषित! कोण मोमीन न फर्माविले, तो की ज्याचा शेजारी त्याच्या दुष्टपणापासून सुरक्षित नाही.

(बुखारी किताबुल् अद

स्पष्टीकरण

अर्थात जो मुसलमान आपल्या शेजाऱ्यावर अत्याचार व अतिरेक करतो तर त्याचे आचरण या गोष्टीचा पुरावा होय की ईमान ची वास्तविकता अजून त्याला साध्य हो शकली नाही कारण ईमान तर शेजाऱ्याशी सद्व्यवहार करण्यास शिकवितो त्यांना त्रा देणे वा सताविणे नव्हे.

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या या वचनात अशा मुसलमानांकरित जबरदस्त ताकीद आहे जे स्वतःला मुसलमान म्हणविण्यात तर अभिमान बाळगता परंतु त्याची निती इतकी भ्रष्ट असते की ती ईमानासह कोणत्याहि प्रकारे मेळ खात नाही जर यांच्या अंगी खरोखर ईश भय असते जे ईमानाचा पाया आहे तर त्यांनी कदापि अत्याचार व अतिरेकाचा मार्ग पत्करला नसता.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَ
وَحُجِبَتْ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ . (بخارى كتاب الرقاق)

इच्छा भक्ति

हदीस

बु हुरैरा द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे विले जहन्नमला मनोकामनांनी घेरले गेले आहे आणि जन्नतला अशा गोष्टींनी ज्या म्यास अप्रिय वाटतात.

(बुखारी किताबुर्रिकाक)

स्पष्टीकरण

अर्थात आत्मा अशा कामांकरिता सहजगत्या तयार होतो. ज्यांच्या द्वारे इच्छा कांक्षाची पूर्तता होते. यात आत्म्या करिता सुखा स्वादाची सामुग्री असते. परंतु याचा णाम जहन्नम आहे कारण हा मार्ग अल्लाहच्या अवज्ञेचा मार्ग आहे. उदा. माणूस म्यास स्वैर सोडून मद्यपान, व्यभिचार व हराम (निषिद्ध वस्तू) खाणे या सारखी पाप करतो. परंतु असे करून तो ईश्वराच्या प्रकोपास आमंत्रण देतो व जहन्नमच्या समीप ा. याउलट सत्कृत्ये करणे माणसाच्या आत्म्यास मोठे असहय वाटते. कारण कर्मकरण्यात बाह्यत: कसलेहि आकर्षण व स्वादानुभव नसतो परंतु खरे पाहता ही अल्लाहच्या प्रसन्नतेसाठी त्याच्या आज्ञापालनार्थ पार पाडली जातात, म्हणून यांचा णाम अत्यंत आनंद दायक असेल. अर्थात 'जन्नत'च्या स्वरूपात. यास्तव मनुष्य जर ही ा बाळगत असेल की आपल्या कर्मांचा उत्कृष्ट परिणाम आपल्या समोर यावा तर न आपल्या मनास स्वैर सोडण्या ऐवजी त्यावरील पकड मजबूत राखावी आणि मनाला ाही अप्रिय असले तरी ती कर्मे करावीत जी अल्लाहच्या आज्ञापालनाशी संबंधित त

حديث

ن ابي هريرة (رضي) ان رسول الله ﷺ قال : قد اذهب
عنكم عبية الجاهلية وفخرها بالاباء ، مؤمن تقي وفاجر شقي
ُ بنو آدم وآدم من تراب .   (ترمذى — ابواب المناقب)

वंश पूजा

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल यांनी असे फर्माविले तुमचा अज्ञानकाळचा अभिमान आणि पूर्वजांविषयी अभि बाळगण्याची तऱ्हा सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने मिटविली आहे. माणूस एकतर ईश बाळगणारा मोमीन असतो किंवा दुर्दैवी, दुराचारी असतो. सर्व मानव आदम ची सं आहे आणि आदम मातीपासून निर्माण केले गेले होते.

(तिरमिजी अबवाबुल् मनाकि

स्पष्टीकरण

अज्ञानकाळात लोक वंशपूजेत व्यस्त होते. त्यांच्या दृष्टीने वंश-गोत्राची उच्च प्रतिष्ठेचे स्तर होते. या गोष्टीने त्यांच्यात गर्व अहंकाराची भावना निर्माण केली होती, त्यांच्या सुधारणेस बाधक होती. यहूदी देखील वंशपूजेच्या व्याधीत ग्रस्त होते. जि त्यांना आचरणशून्य बनविले होते.

इस्लाम ने अज्ञान काळाच्या या कल्पनेस खोटे ठरवित या वस्तुस्थितीस स्पष्ट केले माणसाचे चांगले असणे त्याचे चारित्र्य चांगले असण्यावर व त्याचे वाईट असणे चारित्र्याच्या वाईट असण्यावर अवलंबून आहे.

प्रतिष्ठा-स्तर वंश कूळ नव्हे तर ईशभय होय जे माणसाच्या अंगी तुल्य गुण निर्माण करते. माणूस कोणत्याहि वंशकूळाशी संबंधित असो त्याच्या अंगी जर ईमान व ईशभय आहे तर तो सर्वोत्तम मानव होय. आणि जर तो यापासून वंचित असेल तर त्याच्या करिता मान प्रतिष्ठेचे कोणतेहि स्थान नाही.

حديث

عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ: كَمْ مِنْ كَاسِيَةٍ فِي
عَارِيَةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (بخارى كتاب اللباس)

नग्नता

हदीस

[...]ा सलमा कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे [...]ले, कित्येक स्त्रीया अशा आहेत ज्या जगात वस्त्रे परिधान करतात परंतु [...]तीच्या दिवशी त्या नग्न राहतील.

(बुखारी किताबुल् लिबास)

स्पष्टीकरण

[...] स्त्रीयांच्या अर्धनग्न पोषाखाकडे संकेत केला गेला आहे विशेषतः त्या अत्याधिक [...]वस्त्रांकडे जी परिधान केल्याने शरीर प्रदर्शन होते. तसेच यात घट्ट व चुस्त पोषाख [...] अभिप्रेत आहे. ज्यातून शराराचा चढाव उतार प्रकट होतो.

[...]मान काळाच्या लज्जास्पद चारित्र्य संस्कृतीने स्त्रीयांना 'फॅशन' ने इतके वेड लावले [...]े त्यांची नैतिक अनुभूति गतप्राण झाली आहे, व त्या लज्जा संकोचादि गुणांपासून जे [...]ाचे आभूषण होते वंचित झाल्या आहेत. मग नागरी संवर्धनाने नायलोन ची [...]तळ व स्वच्छ वस्त्रांचा शोध लावून निर्लज्जतेच्या पोषाखास सर्वसामान्य केले आहे.

[...]न इस्लामच्या दृष्टीने खरे महत्व नैतिक मूल्यांचे आहे. म्हणूनच इस्लाम अशा [...]ाास नापसंत करतो. ज्याच्या आवरणात निर्लज्जतेचे प्रकटीकरण व्हावे त्यास तो [...] (उघड दुष्कर्म) ठरवितो. आणि ही तंबी ऐकवितो की असा पोषाख घालणाऱ्या स्त्रीया [...]मतीच्या दिवशी पोषाखास वंचित राहतील कारण ज्या अर्थी त्यांनी नग्नतेस पसंत केले [...]र्थी स्वतःला या शिक्षेस पात्र केले की कियामतीच्या दिवशी त्यांनी वस्त्रहीन रहावे [...]च्या शब्दात केवढ्या घोर शिक्षेची ताकीद आहे. व त्याच्या अर्थात केवढी अलंकार [...]शैली आहे.

حديث

ن ابن عباس قَالَ لَعَنَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ الْمُتَشَبِّهِيْنَ مِنَ الرِّجَالِ
اءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ .

(بخارى كتاب اللباس)

स्त्रीयांशी एकरुपता

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्‌ यांनी स्त्रीयांशी एकरुपता साधणाऱ्या पुरुषांचा व पुरुषांशी एकरुपता साधण स्त्रीयांचा धिक्कार केला आहे.

(बुखारी किताबुल् लिब

स्पष्टीकरण

स्त्री आणि पुरुष शरीर रचनेबाबत समान नाहीत किंबहुना नैसर्गिक रित्या त्यांच्यात आढळून येतो तव्दतुच दोघांची मानसिकताहि एकमेकाहून भिन्न असते. पुरु पौरुषत्वाची वैशिष्टये आढळून येतात, तर स्त्रीयांमध्ये स्त्रीत्वाची वैशिष्टये आढ येतात. या नैसर्गिक व मानसिक विभिन्नतेची ही निकड आहे की दोघांचा पोषाख, वेशभूषा हावभाव एकमेकाहून भिन्न असाव्या.

याऊलट पुरुषांनी स्त्रीयांशी एकरुपता साधणे व स्त्रीयांनी पुरुषांशी एकरुपता साध खरे पाहतां आपल्या स्वभाव धर्माशी युद्ध करण्या सारखेच होय, आणि या आधारावर ईश-प्रकोपास पात्र ठरतात.

फॅशन-भक्त बनविणाऱ्या पाश्चिमात्य संस्कृतिने पुरुषांना स्त्रीसम बनण्याचे व स्त्रीयांना पुरुष स्वरूप बनण्याचे एवढे आकर्षण निर्माण केले आहे की आता रस्त्याव स्त्रीया अर्धपुरुष व पुरुष अर्धस्त्री दिसून येतात. आणि प्रसंगी मनाला हे कोडे पडते की शेजारुन जाणारी व्यक्ति पुरुष आहे कि स्त्री! स्त्री साम्यतेच्या नादात आधी पुरुषांनी दाढीवर हात साफ केला, जिच्यामुळे पुरुषत्वाचा रुबाब कायम होत असे. यानंतर पोषाख व शृंगार सजावटीतहि स्त्रीयांची नक्कल सुरु केली. याच प्रमाणे स्त्रीयांनीहि पुरुषांसारखे दिसावे या नादात पुरुषी पोषाख परिधान करण्यास सुरवात केली आहे. आपल्या केसांनाहि पुरुषांसारखे कापू लागल्या आहेत. स्त्री पुरुषांच्या परस्पर सादृश्य अंगिकारण्याचे स्पष्ट उदाहरण वर्तमान काळातील ते 'सुसंस्कृत वेडे' होत ज्यांना जग 'हिप्पी' या नावाने ओळखते.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَاِنَّ ا
اَكْذَبُ الْحَدِيْثِ وَلَا تَحَسَّسُوْا وَلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا تَحَا
وَلَاتَبَاغَضُوْا وَكُوْنُوْا عِبَادَ اللّٰهِ اِخْوَانًا .   (البخارى كتاب الادب

परस्पर संबंध बिघडविणाऱ्या गोष्टी

हदीस

ज़रत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) असे फर्माविले वाईट मता पासून अलिप्त रहा कारण वाईटमत निकृष्ट दर्जाचे य आहे, लोकांचे व्यंग दोष शोधू नका, पाळतीवर राहू नका, एकमेकांचा मत्सर करु व आपसात द्वेषभाव बाळगू नका किंबहुना हे अल्लाहच्या दासांनो! भाऊ भाऊ व्हा.

(बुखारी किताबुल् अदब)

स्पष्टीकरण

.अशा गोष्टी होत ज्या चारित्र्यात बिघाड व परस्पर संबंधात वितुष्ट निर्माण करतात ा या सर्वांत अग्रस्थानी 'वाईट मत' होय. दुराग्रहाशी अभिप्रेत माणसाने एखाद्या तसंबंधी वाईट मत कायम करावे वस्तुत: त्यासाठी कसलाही सत्य आधार वा स्पष्ट ग उपलब्ध नसावे. या स्थितीत मनुष्य अघटित गोष्टींचा इतरांच्या संबंधाने निर्देश ो. व प्रसंगी त्याविरुद्ध पाऊल देखील उचलतो आणि नंतर जेव्हा खरी वस्तुस्थिती यासमोर येते तेव्हा पश्चाताप करू लागतो. म्हणून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि ल्लम) यांनी 'दुराग्रह' चा अर्थ 'अत्यंत निकृष्ट असे खोटे' असा घेतला आहे. पवित्र आनातहि दुराग्रहा पासून अलिप्त राहण्याची ताकीद केली गेली आहे.

ोकांचे व्यंग-दोष शोधणे व त्यांच्या पाळतीवर राहणे हा सुद्धा एक नैतिक रोग आहे. जो स आपल्या चारित्र्यास दुरुस्त व निर्दोष ठेवू इच्छितो तो प्रथम आपले व्यंग दोष शोधील ासाठी की त्याची सुधारणा व्हावी. परंतु जी व्यक्ति आत्म सुधारणाबाबत गाफील असते तरच व्यंगदोष शोधत फिरते. हजरत ईसा (येशू खिस्त) यांनी देखील या संदर्भात मोठा णाम कारक उपदेश फर्माविला होता. बायबल 'मत्त्य' तील उल्लेखानुसार :

व्यंग दोष शोधू नका की ज्यामुळे तुमचेहि व्यंग दोष काढले जावे कारण ज्या प्रकारे तुम्ही ा दोष काढतांना बघतनच तुमचे सुद्धा व्यंग दोष काढले जाईल आणि ज्या मापाने तुम्ही र्णी करता त्याच मापाने तुम्हांकरिता मोजणी होईल. तेव्हा तू का म्हणून आपल्या ावाच्या डोळ्यातील कुसळ बघतोस. आणि स्वत:च्या डोळ्यातील मुसळाचा विचार

नाही करीत? आणि ज्याअर्थी तुझ्याच डोळयात मुसळ आहे तर तू आपल्या बाध असे म्हणू शकतील की, ये तुझ्या डोळयातील कुसळ काढतो हे विद्रोही! प्रथ डोळयातील मुसळ तर काढ मगच आपल्या बांधवाच्या डोळयातील कुसळ चां बघून तू काढू शकशील."

(मत्त्य ७

मत्सर हा की माणसाला दुसऱ्याचा गुण किंवा सुस्थिती बघणे असह्य व्हा अशी इच्छा बाळगावी की दुसऱ्याला प्राप्त असलेला गुण वा ऐश्वर्य त्याच्यापासून घेतले जावे. अशा प्रकारे माणूस भत्सराग्नित स्वतः जळत राहतो.

एखाद्याशी स्वार्थ परायणतेने द्वेष भाव राखणे हृदयाच्या मलीनतेस प्रकट करत माणसाच्या अंतःकरणास प्रत्येक प्रकारच्या मलीनतेपासून व प्रत्येक प्रकारच्या र स्वच्छ करू इच्छितो व शुद्ध राखू इच्छितो, आणि याची शिकवण याच उच्च उद्दिष आहे आणि ही शिकवण आचरणात आणल्याने परस्पर बंधुत्वाचे नाते दृढ होते

حديث

عَنْ ابْنِ مسعُودٍ قَالَ قَالَ النَّبي ﷺ : اِنَّ مِمَّا اَدْرَكَ النَّاسُ
كَلامِ النُّبُوَّةِ الْأُوْلَى اِذَا لَمْ تَسْتَحْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ .

(بخارى كتابُ الادب

जेव्हा लज्जा लोप पावते

हदीस

जरत अब्दुल्ला बिन मसऊद फर्मावितात की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) फर्माविले, पूर्व-प्रेषितत्वाच्या गोष्टींपैकी लोकांना ज्या काही साध्य झाल्या आहेत की एक गोष्ट ही सुद्धा आहे की जेव्हा तुमच्या अंगी लाज लज्जा राहणार नाही तेव्हा र ते करा.

(बुखारी किताबुल् अदब)

स्पष्टीकरण

र्थात लज्जा भाव प्रेषितांच्या शिकवणींपैकी आहे. आणि ही उक्ति जी लोकांच्या त्रळणी पडली आहे की, 'जेव्हा तुमच्या अंगी लाज लज्जा राहणार नाही तेव्हा वाटेल ते '-खरे पाहता प्रेषित-शिकवणींचाच अंश आहे. आणि ही वस्तुस्थिती आहे की जेव्हा सात लाज लज्जा शिल्लक राहात नाही तेव्हा मग त्याला कोणतेहि दुष्कृत्य करण्यात च वाटत नाही. म्हणून लाज लज्जेचा गुण आधारभूत महत्व बाळगतो. आणि याचा साच्या चारित्र्य रचनेत मोठा वाटा आहे.

حديث

ن ابي بَكْرِ الصِّدِّيْق اَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رسول اللّٰهِ ﷺ
: اِنَّ النَّاسَ اِذَا رَاَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوْا عَلَى يَدَيْهِ اَنْ يَعُمَّهُمْ
بِعِقَابٍ مِنْهُ . (الترمذى ابواب الفتن)

अत्याचारीस न रोखण्याचा परिणाम

हदीस

हजरत अबु बकर सिद्दीक फर्मावितात की मी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल यांना फर्मावितांना ऐकले 'जेव्हा लोक अत्याचारीस पाहून त्याचा हात पकडीत नाहीत अल्लाह त्यांच्यावर सर्वसामान्य प्रकोप अवतरित करतो.

(तिर्मिजी अबवाबुल् फित

स्पष्टीकरण

अत्याचारी इसमास जर अत्याचारापासून रोखले गेले नाही तर वाईट तत्वांचे साहस व लागते आणि अत्याचार व अतिरेक समाजात सर्वसामान्य होतो व इतर अपराधांमध्ये वृद्धि होते. तसेच वाईट गोष्टी दूर केल्या पाहिजे यासंबंधी लोकांची जाणीव हळू हळू कम होत जाते, आणि ते सर्व काही सहन करु लागतात. जणू समाजाने एका सडलेल्या अवयवाल न कापता संपूर्ण शरीराला सडण्याचा अवसर दिला म्हणून असा समाज आपल्या कर्तव्य विमुख तेमुळे दुष्परिणीतीस पोहचतो. अत्याचार व अतिरेकाचा परिणाम म्हणून राष्ट्र विनाश होणे ही एक ऐतिहासिक वस्तुस्थिती आहे, आणि ही देखील वस्तुस्थिती आहे की हा विनाश ईश्वराकडून त्याच्या दण्ड-न्यायाला अनुसरून असतो

حديث

عَنْ وَائلَةَ بنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قُلْتُ يَا رسولَ اللّٰهِ مَا الْعَصَبِيَّةُ قَالَ : اَنْ
تُعِيْنَ قَوْمَكَ عَلَى الظُّلْمِ . (ابو داؤد كتاب الادب)

हदीस

वायला बिन असकअ फर्मावितात की मी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना विचारले पक्षपात कशास म्हणावे? फर्माविले पक्षपात हा की तुम्ही आपल्या जातीसमूहाचे अत्याचार संबंधात सहाय्य करावे.

حديث

عن رِفَاعَةَ عَنِ النَّبِي ﷺ قَالَ التُّجَّارُ يُحْشَرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّ
اِلَّا مَنِ اتَّقَى وَبَرَّ وَصَدَقَ .

(الترمذى

व्यापारात दुराचार

हदीस

हजरत रिफाआ द्वारे उल्लिखित आहे की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)
ी असे फर्माविले, व्यापारी लोकांना कियामतीच्या दिवशी दुराचाऱ्यांच्या स्वरूपात
विले जाईल, मात्र त्या लोकांखेरीज ज्यांनी तकवा (ईश-भय), पुण्य व सत्य वर्तन
करले असेल.

तिर्मिजी

स्पष्टीकरण

धंदा व्यवसाय व व्यापारात लोक निव्वळ ऐहिक लालसा युक्त बुद्धी प्रकट करतात.
रपावेतो की, प्रसंगी स्वतःला धर्मनिष्ठ म्हणविणारे लोक देखील या संदर्भात धर्मनिष्ठता
ळगत नाहीत. त्यांना या गोष्टीचीहि पर्वा नसते की योग्य काय आहे व अयोग्य काय व ते
माणिकता व सत्य शीलतेचा सुद्धा विचार करीत नाही. त्यांना फक्त पैसे कमविण्याचा
ास असतो. मग त्यासाठी धर्म नितिच्या मर्यादांचे उल्लंघन करावे का लागेना! म्हणून
ंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी व्यापाऱ्यांना सावध केले आहे की जर त्यांनी
श-भय सदाचार व प्रामाणिकतेचे आचरण पत्करले नाही तर कियामतीच्या दिवशी
ांची अवस्था दुराचाऱ्यांमारखी होईल.

حديث

عن مَعْمرِ بْنِ عبد اللّٰهِ عن رسولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : لَا يَحْتَكِرُ اِلَّا خَاطِئٌء .

(مسلم كتابُ المساقاة)

साठेबाजी

हदीस

हजरत मअमर बिन अब्दुल्लाह द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, तीच व्यक्ति साठेबाजी करते, जी पापी असते.

स्पष्टीकरण

अधिकाधिक किंमतीने विक्री व्हावी म्हणून अन्नधान्य व इतर जीवनावश्यक वस्तू थोपवून धरणे म्हणजे बाजारात त्या वस्तुंचा तुटवडा झाल्याने अडचणींनी गांजलेल्या संकटग्रस्त लोकांच्या विवशतेचा पूरेपूर लाभ घेणे इस्लाम या विचार सरणीस चुकीची व अपराधात्मक ठरवितो. कारण ही पद्धत मनुष्य सहानुभूति विरुद्ध. लोकांच्या अडचणीत वृद्धीचे कारण व स्वार्थी पणाची आहे. पैगंबरांनी आपल्या या वचनात साठेबाजांना स्पष्टतः अपराधी ठरविले आहे.

(४)
राजनिती व शासन

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ
كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رِعِيَّتِهٖ فَالِاِمَامُ الَّذِىْ عَلَى النَّاسِ
رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ عَنْ رِعِيَّتِهٖ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى اَهْلِ بَيْتِهٖ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ
عَنْ رِعِيَّتِهٖ وَالْمَرْاَةُ رَاعِيَّةٌ عَلَى اَهْلِ بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهٖ وَهِيَ مَسْئُوْلَةٌ
عَنْهُمْ وَعَبْدُ الرَّجُلِ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهٖ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ عَنْهُ . اَلَا
فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رِعِيَّتِهٖ .

(بخارى ، كتاب الاحكام)

जबाबदारीची जाणीव

हदीस

हजरत अब्दुल्ला बिन उमर (रजि.) यांचे निवेदन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, 'ऐका! तुमच्या पैकी प्रत्येक व्यक्ति निरीक्षक आहे आणि प्रत्येकाला त्याच्या देखरेखी खाली असलेल्यांबाबत विचारपूस केली जाईल. इमाम जो लोकांचा नेता असतो. निरीक्षक आहे आणि त्याला त्याच्या देखरेखीखाली असलेल्या लोकांबाबत विचारपूस केली जाईल. मनुष्य आपल्या कुटुंबियांचा निरीक्षक आहे व त्याला त्यांच्या बाबतीत उत्तर दायित्व पार पाडावे लागेल. पत्नी आपल्या पतिचे घर व त्याच्या मुलांची निरीक्षिका आहे व तिला त्यांच्या संबंधाने विचारले जाईल. गुलाम आपल्या मालकाच्या मालमत्तेचा निरीक्षक आहे व त्याला त्याच्या या जबाबदारी बद्दल विचारले जाईल.

तर पहा! तुमच्या पैकी प्रत्येक व्यक्ति निरीक्षक आहे आणि प्रत्येकाला त्याच्या जबाबदारी संबंधी पृच्छा होईल.

बुखारी किताबुल अहकाम

स्पष्टीकरण

ही हदीस, जी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या महत्वपूर्ण आदेशांपैकी होय, माणसाला सावध करते की, तो मग कोणत्याही योग्यतेचा असो, शासक असो वा सेवक, नेता असो वा नोकर पुरुष असो वा स्त्री आणि पती असो कि पत्नी सर्वांना आपल्या

बदारी विषयी जी त्यांच्या देखरेखीखाली व अधीन व्यक्ति आणि अमानतीच्या धाने त्यांच्यावर बंधनकारक असते त्या जबाबदारी विषयी ईश्वरापुढे उत्तरदायित्व र पाडावे लागेल. हे उत्तरदायित्व या गोष्टीचे की अधीन वा आश्रितांचे संरक्षण, पन, मार्गदर्शन किंवा अनामतीच्या रक्षणाची जी जबाबदारी त्यांच्यावर येते ती त्यांनी पर्यंत पार पाडली. हे उत्तर दायित्व कियामतीच्या दिवशी प्रत्येकाला सर्वश्रेष्ठ लाहच्या न्यायालयात पार पाडावे लागेल. आणि खरे पाहता उत्तरदायित्वाची ही पना माणसाच्या अंगी जबाबदारीची जाणीव निर्माण करण्यास पुरेशी आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا ضُيِّعَتِ الْأَمَانَةُ
فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ قَالَ كَيْفَ اِضَاعَتُهَا قَالَ اِذَا وُسِدَّ الْأَمْرُ اِلَى غَيْرِ اَهْلِهِ
فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ .

(بخاری ، کتاب العلم)

सत्ताधिकार, अयोग्य असलेल्यांच्या हाती सोपवणे

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) यांचे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलै वसल्लम) यांनी असे फर्माविले जेव्ह अनामत वाया घालविली जाईल तेव्हा कियामतीची प्रतिक्षा करा. प्रश्नकर्तानें विचारले, अनामत कशा प्रकारे वाया घालवि जाईल? फर्माविले, जेव्हा सत्ता व्यवहार अयोग्य असलेल्यांच्या हाती सोपविले जाती तर मग कियामतीची प्रतिक्षा करा.

(बुखारी किताबुल इल्म

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये त्या लोकांकरिता जबरदस्त ताकीद आहे जे सत्ताधिकार अयोग्य लोकांच्या हाती सोपवितात. य गोष्टीस अगदी किरकोळ समजले जाते. वस्तुतः सर्वसामान्य बिघाडाचे व जमीनीवरी उत्पात विध्वंसाचे फार मोठे कारण आहे अपात्र व्यक्तिंच्या हाती जेव्हा सत्ताधिकाराची सूत्रे येतात तेव्हा ते विकृत विचार चिंतन फैलाविण्यात वाईट आणि निर्लज्जतेच्या गोष्टींना सार्वत्रिक करण्यात हरामाचा माल खाण्यात व खाऊ घालण्यात, खर्चीचे लोभी होण्यात व जनतेला लोभी बनविण्यात. अत्याचार व अतिरेक करण्यात आणि लोकांमध्ये नैतिक व आचरणीय बिघाड निर्माण करण्यात काहींहि कमर सोडत नाही, किंबहुना त्यांच्या नेतृत्वात प्रत्येक प्रकारची दुष्कृत्ये वाढीस लागताना घृणित गोष्टींना वैभव लाभते. त्यानंतर लोकांची सुधारणा एक अत्यंत कठीण समस्या बनते.

अयोग्य म्हणजे बेजबाबदार लोक होत. अर्थात असे लोक जे सत्ताधिकारास ईश्वराने सोपवलेली अनामत समजत नाही. आणि या बाबत निर्भय होऊन या अनामतीचा चुकीचा व अयोग्य वापर करतात. हदीसमध्ये सत्तेचा अर्थ अनामत असा घेतला आहे. कारण ही एक भारी जबाबदारी आहे जी याच्या हाती सोपली गेली आहे व त्यासंबंधी याला ईश्वरासमोर जाब द्यावा लागेल. हीच अर्थ शैली पवित्र कुरआनातहि उपलब्ध आहे.

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوْا الْأَمَانَاتِ اِلَى اَهْلِهَا .

(سورة نساء ـــ ٥٨

लाह तुम्हाला आदेश देतो की अनामतींना, त्यांच्या मालकांना सोपवा '

(सूरह निसा-५८)

कयामत अशा वेळी येईल जेव्हा मनुष्य समाज अधःपतनाच्या दृष्टीने मर्यादेच्या सीमेस पोहचेल आणि मानवतेस अवनतिच्या खोल खाईत लोटण्याचे काम तेच लोक पाडता जे अयोग्य व बेजबाबदार असूनहि लोकांच्या समर्थनाद्वारे सत्तासिंहासनावर राजमान होतील.

حديث

عَنْ عَائِذِ ابْنِ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ اِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ .

(مسلم كتابُ الامارة)

सर्वात वाईट शासक

हदीस

आइज बिन अम्र फर्मावितात की मी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना फर्माविताना ऐकले, सर्वात वाईट शासक ते आहेत जे जनतेला पायदळी तुडवतात
(मुस्लिम किताबुल् इमारह)

स्पष्टीकरण

सत्ता आणि अधिकार खरे पाहता सर्वश्रेष्ठ अल्लाह तर्फे अनामत होय, जी लोकांच्या कल्याणासाठी, न्याय प्रस्थापित करण्यासाठी आणि त्यांच्या भलाई व उन्नती करिता वापरली पाहिजे परंतु जे शासक सत्ताधिकारास लोकांचे हक्क डावलण्याचे व त्याना पायदळी तुडविण्याचे साधन बनवितात ते सर्वात वाईट उदाहरण कायम करतात. आणि या आधारे ते तिरस्करणीय होत.

حديث

عن ابن عباس اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا اِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ : اتَّقِ
دَعْوَةَ الْمَظْلُوْمِ فَاِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللّٰهِ حِجَابٌ .

(البخارى كتاب المظالم)

अत्याचार पिडीताच्या तळतळाटापासून स्वतःला वाचविणे

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी हजरत मआज़ यांना यमन (चा शासक बनवून) पाठविले तेव्हा त्यांना आदेश दिला की 'अत्याचार पिडीताच्या निश्वासापासून स्वतःला वाचवा कारण त्याच्या आणि अल्लाहच्या दरम्यान कोणतीही वस्तू आड येत नाही.

(बुखारी)

स्पष्टीकरण

शासनाचे मूल कार्य लोकांच्या हक्काधिकाराचे रक्षण करणे व त्यांच्या दरम्यान न्याय प्रस्थापित करणे होय. परंतु सत्तेचा उन्माद असा असतो की अधिकांश शासक अत्याचार व अतिरेकाचे धोरण पत्करतात. यास्तव जेव्हा पैगंबरांनी हजरत मआज़ यांना यमनचा शासक बनवून पाठविले तेव्हा त्यांना ही ताकीद केली की या गोष्टीचे स्मरण असू द्या की एखाद्याचा हक्का हिरावून घेतला जाऊ नये किंवा एखाद्यावर अतिरेक होता कामा नये. या प्रसंगी प्रेषितांनी जी वचने सांगितली ती अत्यंत अलंकारीक व प्रभावी आहेत आणि त्यांचा हा अर्थ आहे की अत्याचार पिडीताचा निश्वास (तळ तळाट, हाय हाय!) आकाशाला छेदीत ईशसिंहासनापर्यंत पोहचते. म्हणून याबाबत अल्लाहचे भय बाळगले पाहिजे आणि अत्याचारापासून परावृत्त झाले पाहिजे.

यावरून हे अनुमान काढले जाऊ शकते की इस्लाम कशाप्रकारचे शासक निर्माण करू इच्छितो.

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو عن النبي ﷺ قَالَ : مَنْ قَتَلَ نَفْساً مُعَاهَداً لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَاِنَّ رِيْحَهَا يُوْجَدُ مِنْ مَسِيْرَةِ اَرْبَعِيْنَ عَامًا . (بخارى كتابُ الديات)

मुस्लिमेतर करार-कर्त्यास ठार करणे महापाप

हदीस

अब्दुल्ला बिन अम्र द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, 'ज्याने एखाद्या अशा मुस्लिमेतर व्यक्तिस ठार केले जिच्याशी करार झाला होता. तो जन्नतचा सुवासहि घेऊ शकणार नाही. वस्तुतः जन्नतचा सुवास चाळीस वर्षाच्या अंतरावरुन जाणवेल.

(बुखारी किताबुद दियात)

स्पष्टीकरण

करार कर्त्याशी अभिप्रेत असे मुस्लिमेतर होय जे इस्लामी राज्याचे नागरीक असावेत किंवा ज्यांच्याशी इस्लामी राज्याचा शांतता करार-तर झाला असावा. अशा एखाद्या मुस्लिमेतरास अकारण ठार करणे उघड वचनभंग आहे आणि जो मुसलमान हे कृत्य करील तो कियामतीच्या दिवशी जन्नत पासून वंचित राहील. पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचा हा आदेश या गोष्टीस अत्याधिक दूषित ठरवितो की इस्लामी राज्याच्या क्षेत्रात मुस्लिमेतरांविरूद्ध जातीयवादी दंगे उदंभविले जावे. व त्यांच्या प्राणवित्तास व प्रतिष्ठेस हानी पोहचविली जावी.

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी वचनाची कास बाळगण्याविषयी जी ताकीद फर्माविली आहे त्याचे अनुमान काढण्यासाठी हीच एक गोष्ट पुरेशी आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ . اَلَاوَلَا غَادِرَ اَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ اَمِيْرِ عَامَّةٍ . (مسلم كتابُ الجهاد)

वचन भंग

हदीस

अबु सईद (रजि.) करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्मावले कियामतीच्या दिवशी प्रत्येक वचनभंग करणाऱ्याचा एक ध्वज असेल, जो त्याच्या वचनभगानुसार उंचाविला जाईल. सावधान! लोकांवरील शासकापेक्षा अधिक वचनभंग करणारा कोणीच नाही.

(मुस्लिम किताबुल्जिहाद)

स्पष्टीकरण

या हदीसमध्ये त्या वचनभंगास जे शासनाचा जबाबदार वर्ग लोकांशी करतात, सर्वाधिक अफरातफर या अर्थाने घेतले आहे. प्रत्येक वचनभंग करणाऱ्यास ही शिक्षेची धमकी दिली गेली आहे की कियामतीच्या दिवशी त्याच्या अवहेलनेचा ध्वज रोवला जाईल.

आजच्या युगात सत्ताधिकाऱ्यांची अफरातफर व वचनभंग अगदी सर्वसामान्य आहे. ते लोकांशी त्यांच्या कल्याणाचा वादा करतात आणि एकनिष्ठतेची शपथ ग्रहण करतात परंतु अवसर लाभताच त्यांना आपल्या वचनाविरूद्ध जाण्यात लोकांशी विद्रोह करण्यात किंचितही संकोच वाटत नाही परंतु एक दिवस असा येईल की यांच्या विद्रोहाची पितळ उघडकीस येईल व त्यांच्या एकनिष्ठतेच्या दाव्यांची वस्तुस्थिती स्पष्ट होईल. आणि निश्चितपणे तो दिवस अशा लोकांकरिता अत्यंत अवहेलनाजनक असेल.

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ لَعَنَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ الرَّاشِيَ
وَالْمُرْتَشِيَ . (ترمذی ابوابُ الاحکام)

लाचखाऊ वृत्ती

हदीस

अब्दुल्ला बिन अम्र फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी लाच देणाऱ्याचा व लाच घेणाऱ्याचा धिक्कार केला आहे.

(तिर्मिजी अबवाबुल् अहकाम)

स्पष्टीकरण

लाच सत्य आणि न्यायाचा गळा दाबते आणि ज्या समाजात लाच लुचपत सर्वसामान्यतः प्रचलित असेल त्यात अत्याचार व अतिरेकहि सर्वसामान्य होतात. गरीब व असहाय लोकांचे हक्क मारले जातात आणि शासनाच्या पदाधिकाऱ्यांना व कर्मचाऱ्यांना हरामाची चट लागते. यांच्या उघड हानीना समोर ठेवून इस्लामने लाच घेणे व देणे या दोन्ही गोष्टी हराम (निषिद्ध) व निर्भत्सनीय ठरविल्या आहेत. येथे हे लक्षात घ्यावे की सध्याच्या बिघडलेल्या समाजात जर मनुष्य एखाद्याचा हक्क डावलण्या ऐवजी आपला योग्य हक्क वसूल करण्याकरिता किंवा न्याय प्राप्त करण्याकरिता किंवा एखाद्या उपद्रवास दूर करण्याच्या हेतुने काहीतरी देण्यास विवश होतो तेव्हा देण्याची ही विवशता निरोपाचा बाबींपैकी होय. कारण इस्लामने खरोखर लाचारीची, भीड बाळगली आहे. परंतु लाज घेण्याच्या धर्मानुकूलतेचा प्रश्नच निर्माण होत नाही. कारण लाच घेणे कदापि लाचारी नव्हे. यास्तव जे लोक लाचलुचपतीने आपले खिसे भरत आहेत ते खरे पाहता हरामाचा माल जमा करीत आहे. आणि यामुळे ते ईश्वराच्या निर्भत्सनेस पात्र आहेत.

(५)
जगाची पात्रता

حديث

عَنْ مُسْتَورِدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ وَاللّٰهِ مَا الدُّنْيَا فِيْ الْاٰخِرَةِ اِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ اَحَدُكُمْ اِصْبَعَهُ هَذِهِ فِيْ الْيَمِّ فَلْيَنْظُرْ بِمَا يَرْجِعُ . (مسلم كتابُ الجنة)

आखिरतच्या तुलनेने इहलोकाची वास्तविकता

हदीस

मुस्तौरिद कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, अल्लाह शपथ! इहलोक आखिरतच्या तुलनेने असे आहे जणू एखाद्या व्यक्तिने समुद्रात बोट बुडवावे आणि मग बाहेर काढून बघावे की यास किती पाणी लागले आहे.

(मुस्लिम किताबुल् जन्नह)

स्पष्टीकरण

समुद्रात बोट बुडविल्याने जेवढे पाणी बोटाला लागते ते समुद्रात असलेल्या अफाट जलाशयाच्या तुलनेने काहीच महत्व बाळगत नाही. अगदी हीच स्थिती ऐहिक जीवनाची व त्यातील सुख विलासाची आहे. ती अशी की आखिरतच्या तुलनेने ऐहिक जीवन इतके अल्प व त्यातील सुखविलास इतका सामर्थ्यहीन आहे की दोघात जमीन अस्मानाची तफावत आहे. यास्तव दूरदर्शितेची ही निकड आहे की माणसाने ऐहिक जीवनावर आसक्त होण्याऐवजी आखिरत (मरणोत्तर जीवना) ला ध्येय उद्दिष्ट बनवावे. आणि अशी कामे करावीत जी आखिरत मदये लाभप्रद ठरतील

حديث

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ مَرَّ بِالسُّوقِ دَاخِلًا مِنْ بَعْضِ العَالِيَةِ وَالنَّاسُ كَنَفَتَهُ فَمَرَّ بِجَدْيٍ اَسَكَّ مَيِّتٍ فَتَنَاوَلَهُ فَاَخَذَ بِاُذُنِهِ ثُمَّ قَالَ اَيُّكُمْ يُحِبُّ اَنَّ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ ؟ فَقَالُوْا مَانُحِبُّ اَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ وَمَا نَصْنَعُ بِهِ قَالَ تُحِبُّوْنَ اَنَّهُ لَكُمْ قَالُوْا وَاللّٰهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا فِيْهِ لِاَنَّهُ اَسَكُّ فَكَيْفَ وَهُوَ مَيِّتٌ فَقَالَ وَاللّٰهِ لَلدُّنْيَا اَهْوَنُ عَلَى اللّٰهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ . (مسلم كتاب الزهد)

हदीस

हजरत जाबीर यांचे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) हराच्या वरच्या भागाकडून शुभागमन करीत होते. या प्रसंगी बाजारातून त्यांचे जाणे ले. काही लोक त्यांच्या समवेत होते. पैगंबर बकरीच्या एका मृत पिला जवळून गेले ाचे कान लहान होते. पैगंबरांनी कान धरुन उचलले व आपल्या सहकाऱ्यांना चारले. तुमच्यापैकी कोण याला एक दिरहम किंमतीत घेणे पसंत करील? त्यांनी तर दिले आम्ही कोणत्याही स्थितीत घेणे पसंत करणार नाही. त्याला खरेदी करुन म्ही काय करणार? फर्माविले, काय तुम्ही यास किंमतीविना घेणे पसंत कराल? यांनी सांगितले, अल्लाह शपथ जर हे जिवंत असते तरीहि कान लहान असल्यामुळे षपूर्ण होते आणि आता तर मेलेले आहे! फर्माविले, अल्लाह शपथ! अल्लाहच्या जरेत हे जग याहूनहि अधिक तुच्छ आहे जेवढे हे मृत पिलू तुमच्या नजरेत आहे.

(मुस्लिम किताबुज जुहद)

स्पष्टीकरण

या हदीसमध्ये बकरीच्या दोषयुक्त मृत पिलूचे उदाहरण प्रस्तुत करून जगाच्या तुच्छतेस स्पष्ट केले आहे. जगाचे तुच्छ व भारशून्य असणे त्याच्या लाभासंबंधी आहे. जो आखिरतच्या तुलनेने असावा. तात्पर्य, जे लोक आखिरतला दृष्टीआड करून जगाला ध्येय उद्दिष्ट बनवितात व त्याच्या लाभावर संतुष्ट होतात ते खरे पाहता मौल्यवान वस्तूच्या तुलनेने एक तुच्छ वस्तू प्राप्त करतात आणि महान लाभांना सोडून तुच्छ लाभांच्या पाठीशी धावतात.

حديث

ابي هريرة قَالَ قَالَ رسول اللّٰهِ ﷺ : لَوْ تَعْلَمُوْنَ مَا اَعْلَمُ
ضَحِكْتُمْ قَلِيْلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيْرًا .

(بخاری کتاب الرقاق)

जग हसण्याचे स्थान नव्हे

हदीस

हजरत अबु हुरैरा फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अ फर्माविले, जे काही मी जाणतो ते जर तुम्ही जाणून असता तर तुम्ही हसले असते कर्म व रडले असते जास्त.

(बुखारी किताबुर्रिकाक)

स्पष्टीकरण

मनुष्य आपल्या जीवना बाबत जितका जास्त गंभीर असेल तितकी त्याच्या अंगी जबाबदारीची जाणीव दिसून येईल आणि ईश्वरा समोरचे उत्तरदायित्व त्याला वार्तालाप संभाषण इ. ला सावधगिरी बाळगण्यास प्रवृत्त करील. माणसाच्या प्रत्येक कथनाचा व प्रत्येक कृतिचा जो परिणाम कियामतीच्या दिवशी समक्ष येणारा आहे. त्याची माणसाला जितकी जास्त जाणीव होईल तितका तो आपल्या वागणूकीत गंभीर व सावध राहील आणि ही जाणीव ज्ञानामुळे निर्माण होते अर्थात ते ज्ञान जे मरणोत्तर जीवनात प्रकट होणाऱ्या परिणामांविषयी सचेत करते. हे ज्ञान माणसाला जितके जास्त लाभेल तितकी अधिक आपल्या मरणोत्तर जीवनाची काळजी त्याला लागून राहील. आणि ही काळजी त्याला हसण्यापेक्षा रूदन करण्यास अधिक प्रवृत्त करील. तात्पर्य हे की जग हसण्याचे स्थान नव्हे किंबहुना रूदन-स्थान होय. यास्तव आपला बहुमूल्य वेळ हसण्यात, थट्टा-मस्करीत वाया घालविण्या ऐवजी ईश-भय युक्त कार्यास लावला पाहिजे.

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ اَخَذَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِمَنْكِبِيْ فَقَالَ
كُنْ فِيْ الدُّنْيَا كَاَنَّكَ غَرِيْبٌ اَوْ عَابِرُ سَبِيْلٍ .

(بخاری کتاب الرقاق)

'मजल' कडे

हदीस

हजरत अब्दुल्लाह इब्ने उमर म्हणतात की पैगंबर (स) यांनी माझा खांदा पकडून फर्माविले, जगात अशा तऱ्हेने राहा की जणू तुम्ही परदेशीय आहात किंवा वाटसरु आहात. (बुखारी किताबुररिकाक)

स्पष्टिकरण

जो मनुष्य आपल्या देशापासून दूर एखाद्या नव्या स्थानी तात्पुरता मुक्काम करील तेव्हा या नव्या स्थानी तिला परकेपणा जाणवेल तिचे मन या नव्या वातावरणात कधीही लागणार नाही उलट स्वदेशाच्या आठवणीने ती बेचैन राहील. तसेच या नव्या स्थानी तिला ठराविक अवधि पर्यंतच राहावयाचे असल्याने ती तेथे निवास करताना अधिक साधन-सामग्रीची काळजी करणार नाही उलट ती केवळ तितक्याच वस्तूवर भागवील ज्या आवश्यक आहेत. तद्वतच जी व्यक्ति मरणोत्तर जीवनास आपले खरे स्थान व जगाला तात्पुरते निवास-स्थान समजत असेल तिचे मन कधीही या जगात रमणार नाही व तिला इहलोकीय वैभव कदापि प्रभावित करणार नाही अशी व्यक्ति या जगात सुख विलासाचे जीवन व्यतीत करण्याऐवजी अल्पसंतोषवृत्तीचा मार्ग पत्करील व तिची धावपळ फक्त गरजेपुरते धन-साधन प्राप्त करण्याकरिता असेल.

'परदेशीय' पेक्षाहि अधिक वाङमयीन उदाहरण 'प्रवाशा' चे आहे. कारण प्रवासी, प्रवासात असल्यामुळे ज्या वस्तूंची प्रवासात मोठी निकड भासते फक्त तेवढ्याच आपल्या सोबत नेतो व त्याला क्षणोक्षणी ही विवेचना असते की केव्हा आपल्या स्थानी जाऊन पोहचेल अशाच प्रकारे ज्याचे खरे स्थान मरणोत्तर जीवन असेल तो या जगात जीवन व्यतीत करण्याचा असला मार्ग कधीही पत्करणार नाही जो ऐहिक भक्त पत्करतात. तसेच तो इहलोकीय वैभवशाली स्थनांना आसक्तलेल्या नजरेने पाहणार नाही उलट जगात राहण्यासाठी आवश्यक असेल तेवढ्याच सामग्रीवर समाधान मानील. एखाद्या प्रवाशासह सामानाचे ओझे जेवढे कमी असेल तेवढी सहजतेने त्याला प्रवासात लाभेल. तद्वतच हे जग व मरणोत्तर जीवन या दोहोंच्या दरम्यान जो पूल आहे त्यावरून जाणे अशाच व्यक्तिला सहज सुलभ होईल की जिच्यासोबत ऐहीक साधन सामग्रीचे प्रमाण असेल.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ
ـنَّةُ اَلْكَافِرِ .   (مُسلم كتابُ الزُّهد)

इहलोक सुख विलासाचे स्थान नव्हे

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलै वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, इहलोक इमान धारकाकरिता बंदीगृह आहे आ काफीर करिता जन्नत आहे.

(मुस्लिम किताबुज जुहद

स्पष्टीकरण

ईश्वरावर अटळ श्रद्धा ठेवणाऱ्या व्यक्तिस एक बंधयुक्त जीवन व्यतीत करावे लागते तिला आपल्या इच्छा आकांक्षांवर नियंत्रण ठेवावे लागते. आणि ती ईश्वरीय धर्मशास्त्राच्या मर्योत राहून सर्व कामे पार पाडते व सत्यमार्गातील अडचणी सहन करते. अशी व्यक्ति ईश-आज्ञापालनास बांधलेली असते. आणि जगाला या दृष्टीने पाहते की हे सुखविलासाचे व हिडण्या फिरण्याचे स्थान नव्हे किंबहुना हे एक परीक्षा स्थळ आहे. या परीक्षा स्थळावर तिने जर जबाबदारीपूर्ण व आज्ञापालन युक्त जीवन व्यतीत केले तर तिला कायमचे यश लाभेल. आणि ती आखिरतमध्ये अविनाशी देणग्यांनी उपकृत होईल अशा देणग्या की ज्यांच्यापुढे जगातील देणग्या तुच्छ होत.

हेच तो बंधनकारक जीवन, ज्यामुळे जगाचा बंदीगृह असा अर्थ घेतला गेला आहे. याउलट काफीर मनुष्य जगाला मनोरंजनाचे स्थान समजतो व याच्या भौतिक लाभांना व सुखास्वादांना प्राप्त करण्यात, ईश्वराने प्रस्थापित केलेल्या मर्यादांची तमा बाळगत नाही. आणि आपल्या इच्छा आकांक्षाच्या मागे धावत राहतो. यास्तव त्याला सत्यमार्गातील त्या अडचणींचा सामना करावा लागत नाही ज्या इमान धारकाच्या जीवनात येतात. आणि त्याला तो त्याग व बलीदानहि करावे लागते नाही जे एका इमानधारकाला करावे लागते. आणि प्रसंगी ऐहिक देणग्यांचा वर्षाव ऐहिक भक्तांच्याच हिश्यात येते, अशासाठी की त्यांनी येथे खूप सुखोपभोग घ्यावा व आखिरत मध्ये जहन्नम चे ईंधन बनावे. या दृष्टीने ईमानाचा इन्कार करणाऱ्यास जे निर्बंध जीवन व्यतीत करण्याची संधी मिळते व ज्या प्रकारे त्याच्याकरिता हे जग मनोरंजनाचे व सुखविलासाचे साधन बनते ते जन्नत या अर्थाने घेतले आहे.

चा अर्थ हा नव्हे की इस्लाम ऐहिक वा सांसारिक उन्नतीच्या विरुद्ध आहे. किंबहुना ाम अशा उन्नतिस मान्य करणारा आहे ज्यासह माणसाचा वैचारिक, नैतिक व रणीय उत्कर्ष साध्य व्हावा. अशासाठी की मनुष्य आपल्या ध्येयाप्रत पोहचावा ाम अशा उन्नतिचा कदापि मान्य करीत नाही जी बाह्यत: भौतिक उन्नति असावी परंतु वैचारिक नैतिक व आचरणीय ऱ्हासास कारणीभूत ठरावी. व परिणामी मनुष्य अनंत ाशाच्या खाईत पडावा.

कोणत्याही उच्च ध्येयाच्या प्राप्तीकरिता माणसाला बलीदान द्यावेच लागते म्हणून ना आखिरत प्रिय आहे त्यांना इस्लामी नीति नियमांचे पालन करताना आपल्या विलासाचा व कित्येक ऐहिक लाभांची आहुति द्यावी लागेल.

(६)

अनेकेश्वरवाद व धर्मप्रविष्ट नव्या गोष्टी

(शिर्क व बिदअत)

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ قُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ اَىُّ الذَّنْبِ اَعْظَمُ . قَالَ
تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ ، ثُمَّ قَالَ اَىُّ قَالَ اَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَ
اَنْ يَاكُلَ مَعَكَ قَالَ ثُمَّ اَىُّ قَالَ اَنْ تُزَانِيَ حَلِيْ
جَارِكَ . (بخارى كتاب الادبْ)

सर्वात मोठे पाप

हदीस

**जरत अब्दुल्ला फर्मावितात की मी, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना
रले, सर्वात मोठे पाप कोणते? फर्माविले, तुमचे अल्लाहचा समकक्ष ठरविणे जेव्हा
च तुम्हाला निर्माण केले आहे. मी विचारले, या नंतर कोणते? फर्माविले, तुमचे
ल्या संततीस ठार करणे. या भितीने की ते तुमच्या अन्नास सहभागी होतील मी
ारले, या नंतर कोणते? फर्माविले, आपल्या शेजाऱ्याच्या पत्नीशी व्यभिचार करणे
(बुखारी किताबुल् अदब)**

स्पष्टीकरण

ा हदीस मध्ये ज्या तीन महापापांचा उल्लेख केला गेला आहे त्यात अग्रभागी,
ाहचा समकक्ष ठरविणे हे होय. अल्लाहचा समकक्ष ठरविण्याचा अर्थ असा की
द्याच्या बाबतीत अशी श्रद्धा बाळगली जावी की तो देखील ईश्वरीय गुणवैशिष्टे
गतो किंवा तो देखील ईश्वरा समान उपासनीय आहे आणि हीच गोष्टी शिर्क
लाह समान दुसऱ्यास लेखणे) आहे. आणि शिर्क ला पवित्र कुरआनात महा अत्याचार
ले गेले आहे. येथे या संबंधीचा हा पुरावाहि दिला गेला आहे की, ज्या अर्थी तुमचा
ाण कर्ता केवळ अल्लाह आहे मग जो निर्माण कर्ता नाही किंबहुना निर्मित आहे त्यात
रीय गुण वैशिष्ट कोठून आलीत? आणि तुमचे एखाद्याला ईश्वर बनविणे हे आपल्या
ाण कर्त्यांशी कृतघ्नता व त्याच्याशी अनिष्ठा नाही तर आणखी काय आहे?

ाणि जो मनुष्य आपल्या निर्माण कर्त्यांशीच कृतघ्न व अनिष्ठा बाळगणारा असेल
हून अधिक अपराधी व पापी आणखी कोण असू शकतो?

ोक असे समजतात की एक ईश्वर माना किंवा दहा ईश्वर माना अथवा मूलतः
रााचा इन्कार करा, सर्वकाही सारखेच आहे. यामुळे माणसाच्या चांगल्या वाईट
ण्यावर काहीच परिणाम होत नाही ही वस्तुस्थितीच्या विपरीत अशी गोष्ट आहे.
ा ही हदीस स्पष्टीकरण करते की शिर्क सर्वात मोठे पाप आणि सर्वात मोठा अपराध
यास्तव सर्व प्रथम यापासून अलिप्त राहिले पाहिजे.

शिर्क नंतर ज्या गोष्टीला सर्वात मोठे पाप ठरविले गेले आहे ती संतती हत्त्या अज्ञान काळात याचे स्वरूप असे होते की लोक दारिध्र्याच्या भयाने आपल्या सं विशेषतः मुलींना जिवंतपणीच जमीनीत गाडून देत. हे कृत्य मोठे पाषाण हृदयी आ ते दारिध्र्याच्या भयाने केले जावे अथवा अन्य एखाद्या कारणास्तव केले जावे. अकारण हत्त्या मग ती संततीची असो अथवा अन्य कुणाची निःसंदिग्ध महापाप तव्दतच व्यभिचार देखील एक महापाप आहे. परंतु ते जर आपल्या शेजाऱ्याच्या पत्न केले गेले तर त्याच्या तीव्रतेत आणखी भर पडते कारण शेजाऱ्याकडून ही अपेक्षा जाते की तो दुसऱ्या शेजाऱ्याचे संरक्षण करील परंतु त्याने आपल्या शेजाऱ्याचे सं करण्या ऐवजी त्याच्या पत्नीचे शील भ्रष्ट केले तर त्याहून अधिक हक्कांची पायम करणारा कोण असेल?

حديث

عن ابي بكرة قَالَ قَالَ النبي ﷺ : اَكْبَرُ الْكَبَائِرِ اِلْاِشْرَاكُ بِاللّٰهِ
ـوْقُ الْوَالِدَيْنِ وَشَهَادَةُ الزُّوْرِ .

(بخارى كتاب استتابة المرتدين)

हदीस

हजरत अबु बकर फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले महापातकांपैकी सर्वात मोठे पातक हे आहे, अल्लाहचा सहभागी ठरवि मातापित्याशी दुर्वर्तन करणे व खोटी साक्ष देणे.

(बुखारी)

حديث

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ :
لَقِيَ اللّٰهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ لَقِيَهُ يُشْرِكُ بِهِ دَخَلَ النَّا
(مسلم كتابُ الايما

'शिर्क' नाशिवंत

हदीस

जरत जाबर बिन अब्दुल्ला यांचे कथन आहे की मी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि ल्लम) यांना असे फर्मावताना ऐकले, जी व्यक्ति अल्लाहशी अशा स्थितीत भेट की तीने कोणालाहि त्याचा सहभागी ठरविले नसेल तर ती जन्नतमध्ये दाखल न आणि जी व्यक्ति त्याच्याशी अशा स्थितीत भेट घेईल की तिने एखाद्यास त्याचा भागी ठरविले असेल तर ती आगीत दाखल होईल.

(मुस्लिम किताबुल् ईमान)

स्पष्टीकरण

शर्क हे की अल्लाहच्या स्वत्वात व त्याच्या गुण वैशिष्टयात अन्य एखाद्यास सहभागी करले जावे मग तो सूर्य असो व तारे नाग असो की आग, मूर्ति असो किंवा मनुष्य, रश्ते असोत वा जिन्न, वली (सिद्ध पुरुष) असो अथवा पैगंबर, भौतिक वस्तु असोत वा अध्यात्मिक वा काल्पनिक देवी असो वा देवता.

अल्लाहच्या स्वत्वात शिर्क संबंधीचे एक उदाहरण तर ते आहे जे ख्रिश्चन मतात दृष्टत येते. ते एका एवजी तीन ईश्वरांचे मान्य करते झालेत. पिता, पुत्र व रुहुल, कुदस वित्र आत्मा) आणि दुसरे उदाहरण हिंदुस्तानच्या बहुसंख्याक धर्मीयांच्या श्रद्धेचे आहे. समूह निर्माण कर्ता व 'निर्मिती' मध्ये कसल्याहि फरक करत नाही किंबहुना दोघांना समान लेखतो.

अर्थात या समूहाच्या दृष्टीने सर्व काही ईश्वर आहे व मनुष्य देखील ईश्वराचाच अंश हे या दृष्टीकोनास कुणा कुणात ईश्वर म्हणतात.

अल्लाहच्या गुणवैशिष्टयात शिर्क चे उदाहरण म्हणजे ही श्रद्धा होय की ईश्वरीय व्यवस्थापनेत व त्याच्या आधिपत्यात इतरांहि सम्मिलित व सहभागी आहेत

उदा. कोणी पावसाचे दैवत आहे तर कोणी हवेचे दैवत, तसेच एक रोग देवता अ एक धन देवता. तद्दतच औलीया (सिद्धपुरुष) आणि महापुरुषांबाबत ही धारणा न्याय दाता व विघ्नहर्ता आहेत व माणसाची गरज पूर्ति करणारे आहेत. अर्थात उघ की अल्लाह हा एकमात्र पालनकर्ता व गरजा भागविणारा आहे, हे जाणूनहि त्या गुणवैशिष्टयात इतरांना सहभागी करणे होय.

सर्वश्रेष्ठ अल्लाहची अतिशय महान असे वैशिष्टय हे आहे की तोच उपासने आहे आणि त्याचा हा हक्क आहे की दासांनी त्यांची उपासना करावी.

यात 'शिर्क' हे आहे की माणसाने अल्लाहखेरीज इतरासहि उपासनेयोग्य समजू ल अथवा एखाद्या देवी देवता, मूर्ति व सूर्यादिंची पूजा करु लागावे. अथवा सिद्ध पुरुषा प्रेषितांची भक्ति करु लागावे.

ही सर्व शिर्क ची रुपे होत. याखेरीज हे देखील स्पष्ट शिर्क आहे की अल्लाह एखाद्यास अल्प प्रमाणात आज्ञापालनास योग्य समजले जावे, किंवा एखाद्या शरीअतच्या कायद्यांत दुरुस्तीचा हक्क मान्य केला जावा अथवा लोकशाहीच्य दाव्यास उचित ठरविले जावे की अल्लाहच्या आदेशाना व विधिनियांना दृष्टिआड त्यांना प्रत्येक प्रकारच्या विधि तयार करण्याचा अधिकार आहे.

खरे पाहिले असता शिर्क त्या स्वभावधर्माविरुद्ध आहे ज्यावर सर्वश्रेष्ठ अल्ल माणसाची निर्मिती केली आहे, आणि हे प्रत्यक्षतः त्याविरुद्धचे बंड व विद्रोह आहे म याला सर्वात मोठा अपराध व अक्षम्य पाप ठरविले गेले आहे.

येथे ही गोष्ट देखील समजून घेतली पाहिजे की शिर्कच्या आदेशात कुफ्र अ नास्तिकताहि सम्मिलित आहे कारण या अर्थात अल्लाहशी बंड आणि विद्रोह आहे अ अल्लाहचा इन्कार करुन मनुष्य स्वतःला तसेच इतर माणसांना ईश्वर पदावर बसवि उघड आहे की या प्रकारे तो अपरिहार्यतः शिर्क करणारा होतो. फरक केवळ इतकाच शिर्क धार्मिक स्वरूपात येते आणि नास्तिकता धर्महीनतेच्या स्वरूपात येते.

(भाष्य : दअवतुल् कुरआन पृ. २८

प. कुरआनात फर्माविल्याप्रमाणे (सुरह निसा : ४८) शिर्क एक अक्षम्य पाप अ म्हणून प्रत्येक शिर्क करणारा जर त्याने शेवटच्या क्षणापर्यंत शिर्क पासून तौबा के नाही तर कियामतीच्या दिवशी अपरिहार्यतः जहन्नम मध्ये दाखल होईल. तथापि ज्य शिर्क पासून अलिप्तता बाळगली असेल तो मूलतः जन्नत पात्र ठरेल. जर त्याने इ दुष्कृत्ये केली असतील व ते क्षम्य केले गेले नाहीत तर त्या दुष्कृत्यांची शि भोगल्यानंतर त्याला जन्नत मध्ये प्रवेश मिळेल. तात्पर्य जर तो एकेश्वरवादी (मुवहि आहे तर त्याचे अंतिम स्थान जन्नत हेच ठरेल.

حديث

عَنْ جَابِرٍ قَالَ : نَهَى رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَنْ يُّجَصَّصَ الْقَبْرُ وَ
يُّقْعَدَ عَلَيْهِ وَاَنْ يُّبْنَى عَلَيْهِ .   (مسلم ، كتاب الجنائز)

कबर पूजा

हदीस

हजरत जाबिर फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी कबरीस याने मजबूत करण्यास, तिच्यावर बसण्यास व तिच्यावर इमारत बांधण्यास मना र्माविले आहे.

(मुस्लिम किताबुल् जनाइज)

स्पष्टीकरण

ही हदीस कबर पूजेची मूळे खणून काढते कारण कबर पूजा अशाच ठिकाणी निर्माण ते जेथे कबरीला मजबूत करून सुशोभित केले जाते आणि तिच्यावर इमारत बांधून रगा' बनविला जातो, परंतु इस्लाम महापुरुषांच्या कबरींना 'दरगा' बनविण्याची आज्ञा र नाही. मुसलमानांनी आपल्या महापुरुषांचे व सिद्ध पुरुषांचे जे शानदार मकबरे ांधले आहेत ते वस्तुत: इस्लामच्या आदेशाच्या अगदी विरूद्ध आहे. इस्लामधर्म बरीला मग ती एखाद्या महापुरुषाची किंवा वलीची का असेना, अत्यंत साध्या स्वरूपात ाहू इच्छितो अशासाठी की लोक एकेश्वरवादावर कायम रहावेत, व कबर पूजेत ग्रस्त न ावेत परंतु मुसलमानांनी बांधलेल्या शानदार मकबरे व प्रकाशमय दरग्यांनी आपल्या ांगी असे आकर्षण निर्माण केले आहे की हे मकबरे व दरगे लोकांची शरण स्थाने बनली ाहेत. त्यांचा आदर उपासनेच्या मर्यादेप्रत पोहचला आहे व त्यांच्या पावित्र्याने त्यांना श्वराचे स्थान प्रदान केले आहे. म्हणून या कबरींना सजदाहि केला जातो. व जेथे नवर्साह ानले जातात, त्यांच्यावर भेट, नजराणे देखील चढविले जातात व त्यांच्यापासून लाभ ुद्धा प्राप्त केला जातो. या कबरींना गिलाफ व फुलांच्या चादरींनी सजविले जाते व तेथे ोशनाई देखील केली जाते. एवढेच नव्हे तर या कबरींकडे लोकांना आकर्षित करण्याकरिता महफिली कार्यक्रम व उर्स वगैरे भरविले जातात. या समस्त अनेकेश्वर ादी हरकती करूनही मुसलमानांमधील कबर पूजक वर्ग या भ्रामक कल्पनेत ग्रस्त आहे की यामुळे त्यांच्या एकेश्वरवादाच्या श्रद्धेवर आच येत नाही. वस्तुत: ग्रंथ व सुन्नत च्या दृष्टीने कबरीचा हा गिलाफ धर्माचे कफन आहे आणि भव्य शानदार मकबऱ्यांची रचना इस्लाम ची कबर खोदण्याच्या अर्थासमान आहे.

हदीसमध्ये कबरीवर बसण्याची जी मनाई केली गेली आहे त्याच्या अर्थात कबरीजवळ ाभाजन, ध्यानधारणा व मजावरी करिता बसणे हे देखील सामील आहे

اَنْ يُّقْعَدَ عَلَيْهِ

'त्यावर बसणे' याचा अर्थ अरबी भाषेत जवळ किंवा किनाऱ्याशी बसणे असाहि कुरआनातील उल्लेखानुसार वस्तुतः إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ

ते आगीवर (अर्थात आगीच्या किनाऱ्याजवळ) बसले होते. (बरुज) यास्तव कबरीवर बसण्याच्या या स्पष्ट मनाई नंतरहि कबरीवर समाधी होण्याकरिता तिची मुजावरी करण्याकरिता व तेथे दरबार भरविण्याकरिता धर्मात असण्याचा प्रश्नच निर्माण होत नाही.

حديث

عن ابي الهياج الاسدى قال قال علي : اَلَا اَبْعَثُكَ عَلَى مَابَعَثَنِيْ بِهٖ رسولُ اللّٰهِ ﷺ اَنْ لَا تَدَعَ تِمْثَالًا اِلَّا طَمَسْتَهٗ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا اِلَّا سَوَّيْتَهٗ .

(مسلم كتاب الجنائز)

हदीस

अबु हयाज असदी कथन करतात की मला हजरत अली यांनी फर्माविले, मी तुम्हा त्या कामासाठी का नये पाठवू ज्या करिता पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यां मला पाठविले होते आणि ते हे की कोणत्याहि पुतळयास नष्ट केल्याखेरीज कोणत्याहि उंच कबरीस सपाट केल्याखेरीज सोडू नये.

(मुस्लिम, किताबुल् जनाइज)

स्पष्टीकरण

इस्लाम पुतळयांच्या संस्कृतिचा मान्य करीत नाही. कारण पुतळे मूर्तिपूजेस व व्यक्तिपूजेस कारक होतं आणि आजच्या सुसंस्कृत जगातहि ही कला शिर्कचीच सेव करीत आहे. राहिल्यात उंच कबरी तर ही देखील कबर पूजेस प्रोत्साहन देणारी गोष्ट आहे म्हणून इस्लामने यासहि मनाई केली आहे. ही गोष्ट वेगळी की मुसलमानांमध्ये आपल्या महापुरुषांच्या कबरींना उंच बनविण्याचा छंद निर्माण झाला!

حديث

عن عائشة عنِ النَّبيِّ ﷺ قَالَ فِيْ مَرَضِهِ الَّذِىْ مَاتَ فِيْهِ لَعَنَ اللّٰهُ الْيَهُوْدَ وَالنَّصَارٰى اِتَّخَذُوْا قُبُوْرَ اَنْبِيَائِهِمْ مَسْجِدًا

(بخارى كتاب الجنائز)

हदीस

जरत आयशा द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)यांनी साध्य रोगात फर्माविले, अल्लाह धिक्कार करो यहूद व ख्रिश्चनांचा त्यांनी ल्या प्रेषितांच्या कबरींना सज्द्याचे (माथा टेकण्याचे) स्थान बनविले.

(बुखारी किताबुल् जनाइज)

स्पष्टीकरण

षितांचे आगमन या हेतूने झाले की त्यांनी लोकांना तौहीद (एकेश्वर वादा) चे रण! शिकवण द्यावी. यास्तव समस्त प्रेषितांचे सर्वसंमत आवाहन हेच होते की मेव ईश्वराखेरीज कोणाचीहि उपासना केली जाऊ नये. पण त्यांचे अनुयायी त्यांच्या वात त्यांनी दिलेल्या शिकवणीत असत्याचे मिश्रण करीत राहिले. येथपावेतो की दी व ख्रिश्चनांनी त्यांच्या कबरींची पूजा सुरू केली. ही त्यांच्या शिकवणीची उघड हेलना होती.

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी आपल्या मरणसाध्य रोगात यहूदी व श्चनांच्या या मार्ग भ्रष्टतेबाबत मुसलमानांना सावध केले, अशासाठी की त्यांनी पल्या पैगंबराच्या कबरीसह हा व्यवहार करू नये, व तिला सजदा करण्याचे ठिकाण विण्या बाबत घोणा बाळगावी कारण हे कृत्य एकेश्वर वादाच्या श्रद्धे विरुद्ध व क्कारार्ह आहे.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رسول اللّٰهِ ﷺ : لَا تَجْعَلُوْا قَبْرِىْ عِيْ
وَصَلُّوْا عَلَيَّ فَاِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِيْ حَيْثُ كُنْتُمْ .

(ابوداؤد كتابُ المناسكْ

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रजि.) फर्मावितात की, पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) नी असे फर्माविले, 'माझ्या कबरीला यात्रा स्थान बनवू नका तथापि मजवर दरूद ठवा. कारण तुम्ही कोठेही असाल. तुमचे दरूद मला पोहचेल.

(अबु दाऊद किताबुल् मनासिक)

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी आपल्या समस्त जाती मज्ञास आदेश दिला आहे की त्याने आपल्या कबरीस शरण स्थान बनवू नये. मूळ ग्रंथात रबी शब्द 'ईद' वापरला गेला आहे ज्याचा अर्थ यात्रा स्थान असाहि आहे व मेळाव्याचे

ठिकाण व उत्सवस्थान असाहि आहे. अर्थात पैगंबरांच्या कबरीवर गर्दी करण्यावि आणि उर्स व मेळावे भरविण्याविषयी घोणा बाळगली जावी. दरुद पाठविण्या करित वारंवार कबरीवर हजेरी देण्याची आवश्यकता नाही किंबहुना मुसलमान कोठेहि अ तेथून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्यावर दरुद पाठवू शकतो. आणि त पाठविलेले दरुद पैगंबरांपर्यंत पोहचेल. जर कोणी मदीना येथे पोहचला असेल तर पैगंबरांच्या कबरीच्या दर्शनाचा लाभ घेऊ शकतो परंतु केवळ एवढयासाठी त्रास व करुन जाण्याची गरज नाही कारण जर कबरीस उद्दिष्ट व शरण स्थान बनविले गेले अशाने कबर पूजेचा उपद्रव निर्माण होईल, यास्तव प्रेषित कबरीच्या दर्शना संबं अतिशयोक्ति पासून दूर राहण्याची व समतोल मार्गावर राहण्याची गरज आहे.

अर्थात, प्रेषित कबरीस ज्याअर्थी शरणस्थान व उत्सव स्थान बनविले जाऊ शक नाही तर धर्म विभूतिंच्या कबरींना शरणस्थान बनविण्याचा व त्यांचा उत्सव साज करण्याचा प्रश्न कोठे निर्माण होतो? वस्तुस्थिती ही आहे की जो मुसलमान कब दर्शनाच्या मर्यादांचे उल्लंघन करुन मजारी व दरगाह यांना आपले शरण स्था बनवितात ते पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या आदेशाविरूद्ध वर्तन करतात अर्थात त्यांच्या या कबर पूजा पद्धतिचा इस्लामशी कसलाहि संबंध नाही.

(७)
तौहीद (एकेश्वरवाद)

حديث

عَنِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رسول الله ﷺ : بُنِيَ
لَامُ عَلَى خَمْسٍ . شَهَادَةِ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ
، وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ .

(بخاری کتاب الایمان)

इस्लामचा आधार

हदीस

हजरत अब्दुल्ला इब्ने उमर (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलै वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, इस्लाम पाच गोष्टींवर आधारीत आहे. या गोष्टी साक्ष देणे की अल्लाह खेरीज कोणीहि उपास्य नाही, नमाज कायम करणे जकात दे हज्ज यात्रा करणे आणि रमजानाचे रोजे पाळणे.

(बुखारी किताबुल ईमा

स्पष्टीकरण

इस्लाम एक परिपूर्ण उपासना व्यवस्था आहे व परिपूर्ण जीवन व्यवस्थाहि आहे. य धर्मात ज्या गोष्टीलत सर्वप्रथम व सर्वात महत्वपूर्ण स्थान प्राप्त आहे ती याच्या विशि परिभाषेत 'इबादत' आहे. येथे त्या उपासनांचाच उल्लेख आधार म्हणून केला गेला आहे ह्या उपासना पद्धति माणसाचा ईश्वराशी खरा संबंध निर्माण करतात. माणसाच्या अंगी तौहीद ची कल्पना दृढ करतात. हृदयात विनम्रता व पश्चातापाची स्थिती निर्माण करतात. दास्यत्व आणि नतमस्तकतेची सूज्ञता जागृत करतात. आपल्या पालनकर्त्याशी प्रेम करणे व त्याच्याचकडून अपेक्षा बाळगणे शिकविनात. त्याच्या शिक्षेचे भय दर्शावितात. त्याच्याअंगी आपल्या पालनकर्त्याची आसक्ति निर्माण करतात. ईमान विषयक भावनांना उंचावते. आज्ञापालन आणि आज्ञाधारकतेचा आत्मा त्याच्या अंतर्यामी फुंकतात. तसेच केवळ अल्लाह करिताच जगण्यास व मरण्यास व त्याच्या वचनाला चाविण्याकरिता आहुत्या देण्या करिता माणसाला प्रवत्त करतात. आणि म्हणूनच या उपासना-पद्धतिंचे प्रतिबिंब त्या सूज्ञता पूर्वक पार पाडल्या गेल्यास—मनुष्याच्या संपूर्ण जीवनावर पडते आणि तो जीवन व्यतित करण्याचा तोच मार्ग पत्करतो जो अल्लाहने निर्धारीत केलेला आहे, म्हणजे अल्लाहच्या शरीयत चे पालन व त्याच्या विधि आदेशांची पूर्तता जोपर्यंत या उपासनांची छाप मनावर चांगली नसेल तोपर्यंत व्यवहारीक आणि सामहीक जीवनात इस्लामच्या आदेशांचे यथायोग्य पालन करणे कठीण आहे. या

स्थितीस लक्षात घेता या उपासना प्रकारांचे शरीयतच्या इतर सर्व आदेशावरील त्व अगदी स्पष्ट आहे. आणि याच कारणास्तव यांना आधार स्तंभा (Pillars) या दिला गेला आहे. ज्यांच्या आधारे इस्लामची संपूर्ण इमारत उभी असते.

थे हेहि लक्षात घेतले पाहिजे की जिहाद (धर्मयुद्धाला) हा दर्जा त्याची महत्ता व गिना असतांना हि दिले गेले नाही कारण जेहाद (धर्मयद्ध) हे नित्य पार पाडले रे कर्तव्य नव्हे. किंबहुना ते परिस्थिती संबंधाने फर्ज (कर्तव्य) ठरते व हे कर्तव्य सामान्यत: सामूहीक स्वरूपात असते. उलट या उपासना पद्धति प्रत्येक प्रकारच्या स्थितीत नित्य कर्तव्ये ठरतात व त्याविषयी प्रत्येक व्यक्तिस तगादा केला गेला आहे. वगीज की एखादी व्यक्ति ही कर्तव्ये पार पाडण्याची मूलत: सामर्थ्य बाळगत नसेल. या तीत शरीयतने अशा व्यक्तिस एका विशिष्ट मर्यादेपर्यंत सवलत दिली आहे.

हाफीज इब्ने हजर या हदीसचे स्पष्टीकरण करतांना लिहितात.

لم يذكر الجهاد لانه فرض كفاية ولا يتعيّن إلّا في بعض الاحوال

(فتح البارى ج ١ ص ٤٣

'जोहादचा उल्लेख रणास्तव केला गेला नाही की ते फर्ज किफाया (सामूहिक कर्तव्य) आहे व काही रिस्थितीतच लागू पडते.'

(फतहुल बारी पृ खंड १ पृ. ४२)

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ يَطْوِى اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ السَّمٰوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَاخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنٰى ثُمَّ يَقُوْلُ اَنَا الْمَلِكُ اَيْنَ الْجَبَّارُوْنَ ؟ اَيْنَ اَلْمُتَكَبِّرُوْنَ ؟ ثُمَّ يَطْوِىْ اَلْاَرْضِيْنَ بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُوْلُ اَنَا الْمَلِكُ اَيْنَ الْجَبَّارُوْنَ اَيْنَ الْمُتَكَبِّرُوْنَ .

(مسلم باب صفة القيامة)

खरा बादशहा

हदीस

अब्दुल्ला इब्न उमर फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, सर्वश्रेष्ठ अल्लाह कियामतीच्या दिवशी आकाशांना गुंडाळील व आपल्या उजव्या हातात घेऊन फर्माविल, मी आहे बादशहा. कोठे आहेत जबरदस्त 'शासक' आणि कोठे आहेत ते जे आपल्या मोठेपणाचा दावा करणारे होते? मग जमीनींना आपल्या डाव्या हातात गुंडाळून (अशा प्रकारे) फर्माविल की, मी आहे बादशहा, कोठे आहेत जबरदस्त 'शासक? आणि कोठे आहेत मोठेपणाचा दावा करणारे?

(मुस्लिम बाब सिफतुल कियामाह

स्पष्टीकरण

आकाशांचा व जमीनींचा सर्वोच्च अधिपति केवळ अल्लाह आहे. परंतु या कसोटीच्या जीवनात त्याच्या कडून तात्पुरते अधिकार प्राप्त करुन मनुष्य गर्विष्ठ होतो. आपल्या स्वामीत्वाचा दावेदार बनून अत्याचार व अतिरेक करु लागतो. परंतु कियामतीच्या दिवशी, ज्यावेळी माणसाकडून समस्त हक्काधिकार हिरावून घेतले गेले असतील सत्ता आणि स्वामीत्वाचा कोणीही दावेदार नसेल त्या दिवशी मनुष्याला हे चांगल्या प्रकारे कळून येईल की सत्ता आणि राज्य अल्लाह खेरीज इतर कोणाचेच नाही. त्या दिवशी प्रत्येक व्यक्तिला ही वस्तुस्थिती स्विकारणे भाग पडेल. माणसाने या जगातच ही वस्तुस्थिती मान्य केले असती तर किती लाभदायक ठरले असते!

حديث

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُ
عَلَى الْفِطْرَةِ . فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُشَرِّكَانِهِ .
(مسلم كتاب القدر

स्वाभाविक धर्म

हदीस

हजरत अबु हुरैरा फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, कोणतेंहि मूल असे नाही जे स्वभाविक सत्यतेच्या आधारे जन्माला आलेले नसावे. मग त्याचे माता पिता त्याला यहुदी खिश्चन किंवा अनेकेश्वरवादी बनवितात.

(मुस्लिम किताबुल कद्र)

स्पष्टीकरण

स्वभाविक सत्यतेच्या आधारे जन्माला येण्याचा अर्थ एकेश्वर वादावर जन्माला येणे हा आहे. प्रत्येक मनुष्याच्या स्वभावात त्याचा पालनकर्ता या नात्याने एक ईश्वराची कल्पना असते. आणि इतर उपास्यांबाबत तो अगदी अनभिज्ञ असतो. तद्वतच प्रत्येक मनुष्याचा स्वभाव मूलतः पुण्याईच्या व भलाईच्या कृत्यांना पसंत करतो. व दुष्कृत्यांना व अपायकारक कृत्यांना नापसंत करतो. तसेच त्याची विवेक बुद्धि व त्याची आत्मविस्मृती त्याला आपल्या पालनकर्त्या समोर उत्तराधिकारी ठरविते.

इस्लाम याशिवाय काही नाही की तो स्वभावाच्या त्या संकेतांचा खुलासा आणि त्यांचे परिपूर्ण स्पष्टीकरण आहे. म्हणून त्यास उचित अर्थाने स्वाभाविक धर्म म्हटले गेले आहे आणि येथूनच ही वस्तुस्थितीहि स्पष्ट होते की मुलाला त्याच्या स्वाभाविक धर्मापासून परावृत्त करून अन्य एखाद्या धर्माशी संबंधित करणारी गोष्ट एक बाह्य कार्य असते. हे कार्य मातापिता किंवा वातावरणाद्वारे पार पाडले जाते. मग ते यहूदी धर्माच्या स्वरूपात असो किंवा खिश्चन मताच्या स्वरूपात असो, बुद्धमताच्या स्वरूपात असो किंवा हिंदुमताच्या स्वरूपात असो मूर्तिपूजेच्या स्वरूपात असो अथवा नास्तिकतेच्या स्वरूपात असो

حديث

عن أبي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رسول اللهِ ﷺ قَالَ اللّٰهُ تعالى : يَشْتِمُنِي ابْنُ آدَمَ ، وَمَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتِمَنِي وَيُكَذِّبُنِي ، وَمَا يَنْبَغِي لَهُ . أَمَّا شَتْمُهُ فَقَوْلُهُ أَنَّ لِي وَلَدًا وَأَمَّا تَكْذِيبُهُ فَقَوْلُهُ لَيْسَ يُعِيدُنِي كَمَا بَدَأَنِي .

(البخارى كتاب بدء الخلق)

ईश्वराला संतती असण्याची कल्पना

हदीस

हजरत अबु हुरैरा कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, सर्वश्रेष्ठ अल्लाह फर्मावितो आदम पुत्र मला बरे वाईट म्हणतो, वस्तुतः ही गोष्ट त्याला शोभत नाही. आणि तो मला खोटे ठरवितो आणि हे खोटे ठरविणे त्याला शोभत नाही. त्याचे बरे वाईट म्हणणे असे आहे की तो माझ्याकरिता संतती योजितो, आणि त्याचे खोटे ठरविणे असे आहे की तो म्हणतो, ज्या प्रकारे ईश्वराने मला पहिल्यांदा निर्माण केले, त्याच प्रकारे दुसऱ्यांदा निर्माण करणार नाही.

(अल् बुखारी किताब बद्उल् खल्क)

स्पष्टीकरण

ही हदीस कुदसी आहे, ज्यात पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी अल्लाहच्या फर्मानाचा उल्लेख केला आहे. म्हणून ही हदीस असामान्य महत्व बाळगते. यात त्या दोन मोठ्या मार्गभ्रष्टांची निकृष्टता स्पष्ट केली गेली आहे. ज्यात असंख्य लोक ग्रस्त आहेत

एक मार्गभ्रष्टता ही की ईश्वराकरिता संतती योजली जावी. असे कितीतरी धर्म आहे ज्यांत ईश्वराला संतती असण्याची श्रद्धा दिसून येते. उदा. खिश्चन धर्मीय. ह ईसा (येशू) संबंधी तो ईश्वर पुत्र असल्याचा दावा करतात यहुदी लोक हजरत उजैर यांना ईश्वर पुत्र म्हणतात. आणि मक्केचे अनेकेश्वरवादी फिरिश्त्यांना कन्या ठरवत. वस्तुतः यामागे ना एखादे बौद्धिक प्रमाण आहे ना ग्रंथ-प्रमाण किंबहुना याची अयोग्यता अगदी स्पष्ट आहे कारण संततीचा अर्थ ईश्वराला मानवाच्या पातळीवर आणणे होय. वस्तुतः ईश्वर अत्यंत श्रेष्ठ व सर्वोच्च अस्तित्व आहे त्याला पुत्र अथवा कन्या असण्याची तुच्छ कल्पना केवळ असेच लोक कायम करु शकतात ज्यांची विचार सरणी उच्चपातळीची नसते. अन्यथा ही कमकुवत गोष्ट ईश्वराकडे कशा प्रकारे निर्देशित केली जाऊ शकते म्हणूनच सर्वश्रेष्ठ अल्लाह फर्मावितो की माझ्या करिता संतती योजणे खरे पाहिले असता मला बरे वाईट म्हणणे होय

दुसरी मोठी मार्गभ्रष्टता म्हणजे दुसऱ्यांदा निर्माण केल्या जाण्याचा इन्कार होय. वस्तुतः सर्वश्रेष्ठ अल्लाह आपल्या प्रेषितांद्वारे व ग्रंथांद्वारे मानवाला सचेत करीत राहीला की कियामतीचा दिवस अपरिहार्यतः येणार आहे. त्यावेळी समस्त मानवांना दुसऱ्यांदा जिवंत करून उभे केले जाईल. अशा साठी की ईश्वराच्या न्यायालयात प्रत्येकाची पेशी व्हावी. आणि आपल्या आचरणानुसार त्याला शिक्षा वा मोबदला मिळावा. हे दुसरे जीवन मनुष्याला प्रदान करणे बुद्धि आणि न्यायाची निकड देखील आहे. आणि असे करण्यास अल्लाह निश्चितपणे समर्थ आहे. परंतु मनुष्य हे इच्छित नाही की एका अशा कल्पनेचा स्वीकार करावा ज्याच्या परिणामी त्याला जगात एक जबाबदार जीवन व्यतीत करणे क्रमप्राप्त व्हावे. यासाठीच तो याचा इन्कार करतो आणि म्हणतो की मातीत मिसळल्यानंतर माणसाला दुसऱ्यांदा जिवंत करणे शक्य आहे काय? जणू ईश्वराकरिता पहिल्यांदा निर्माण करणे कठीण नव्हते तथापि दुसऱ्यांदा निर्माण करणे कठीण आहे. उघड आहे ही ईश्वर-सामर्थ्याची अत्यंत मर्यादित व चुकीची कल्पना आहे. तसेच हे ईश्वराच्या अवतरित ग्रंथांना व त्याने पाठविलेल्या पैगंबरांना खोटे ठरविणे आहे. किंबहुना ईश्वरालाच खोटे ठरविणे आहे कारण दुसऱ्यांदा निर्माण केले जाण्याची खबर स्वतः सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने आपल्या ग्रंथांमध्ये व आपल्या प्रेषितांद्वारे दिली आहे. आणि सृष्टीत अशी चिन्हे ठेवली आहेत जी त्याच्या दिशेने मार्गदर्शन करतात.

حديث

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَهَجَّدَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ اللَّهُمَّ
لَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ قَيِّمُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيْهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ
الْأَرْضِ وَمَنْ فِيْهِنَّ اَنْتَ الْحَقُّ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ وَلِقَاءُكَ
حَقٌّ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ اَسْلَمْتُ وَبِكَ
آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْكَ خَاصَمْتُ وَبِكَ حَاكَمْتُ فَاغْفِرْلِي
مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَاَسْرَرْتُ وَاَعْلَنْتُ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّيْ لَا اِلَهَ
اِلَّا اَنْتَ .

(البخارى كتاب التوحيد)

अनेकेश्वर वादाची स्विकृति आणि दास्यत्वाची जाणीव

हदीस

हजरत इब्ने अब्बास (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) रात्री तहज्जुदच्या वेळी ही दुआ फर्मावित : हे अल्लाह, आमच्या पालनकर्त्या! स्तुति व कृतज्ञता फक्त तुझ्याच करणारा व आबाधित ठेवणारा आहे. प्रशंसा केवळ तुझ्याच साठी आहे तू आकाशांच्या व जमीनीच्या आणि यांच्या दरम्यानच्या प्राणी मात्रांचा पालनकर्ता आहेस. स्तुति तुझ्याच साठी आहे तू आकाशांच्या व जमीनीच्या आणि यांच्या दरम्यानच्या अस्तित्वांचा नूर (प्रकाश) आहेस. तुझे अस्तित्व सत्य आहे. तुझे फर्मान सत्य आहे. तुझा वायदा खरा आहे. व तुझ्या समक्ष पेशीहि एक वस्तुस्थिती आहे. जन्नत देखील सत्य आहे आणि जहन्नम देखील सत्य आहे. तसेच कियामतीची वेळहि सत्य आहे. हे अल्लाह! मी स्वतःला तुझ्या हवाली सोपविले व तुजवर ईमान आणले. तुझ्यावरच भरवसा ठेवला आणि तुझ्याच समक्ष तक्रार गाऱ्हाणे मांडले व तुलाच निर्णकर्ता बनविले. तेव्हा माझे पुढचे मागचे आणि ते सर्व पाप जी तू माझ्यापेक्षा अधिक जाणतोस माफ कर. कारण तुझ्याखेरीज कोणीहि उपासनीय नाही.

(बुखारी किताबुत तौहीद)

स्पष्टीकरण

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या या अर्धरात्रीच्या प्रार्थना ज्ञात ईश्वरवादाची स्विकृतीहि आहे आणि दास्यत्वाचे प्रकटीकरणहि आहे. ईश्वराची स्तुति प्रशंसाहि आहे आणि कृतज्ञता व निष्ठाहि आहे अल्लाहच्या गुणवैशिष्ट्यांचे वर्णन आहे व इमान आणि भरवशाचे प्रकटीकरण देखील आहे. आणि शेवटी क्षमायाचनाहि आहे. तात्पर्य या प्रार्थनेत ते सर्व काही आहे ज्या द्वारे सर्वश्रेष्ठ अल्लाहशी खरा संबंध कायम केला जाऊ शकतो.

(८)

ह. मुहम्मद यांचे प्रेषितत्व

حديث

قَالَ جَابِرُ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ (رض) قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : كَـ
النَّبِيُّ يُبْعَثُ اِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ اِلَى النَّاسِ كَافَّةً .
(صحيح البخارى — كتاب الصلوة

विश्वव्यापी प्रेषितत्व

हदीस

हजरत जाबीर बिन अब्दुल्लाह (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, या पूर्वी प्रेषित विशेषत: त्याच्या स्वत: च्या जाती समूहाकडे पाठविला जाई परंतु मला समस्त मानवांकडे पाठविले गेले आहे.

(सहीऊल बुखारी किताबुस्सलात)

स्पष्टीकरण

हजरत महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या पूर्वी विविध काळात व विविध देशात अल्लाहचे प्रेषित आले. सर्वश्रेष्ठ अल्लाह प्रत्येक जाती समूहात एक ना एक प्रेषित पाठवत राहिला अशासाठी की त्याचा धर्म प्रेषित द्वारे त्याच्या जाती समूहापर्यंत पोहचावा. हजरत महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या पूर्वी जग आंतरराष्ट्रीय दृष्टया एवढे विस्तृत नव्हते तसेच नागरीसाधनांचीहि इतकी प्रगती नव्हती की विश्वव्यापी प्रेषितत्व आणि परिपूर्ण शरीयतीच्या निकडी पूर्ण झाल्या असत्या यासाठी सर्वसामान्यत: प्रत्येक पैगंबराशी केवळ त्याच्या जाती समूहाचे लोक संबोधित राहिले तथापि त्यांचे आवाहन मूलभूत दृष्टया समस्त मानवांकरिता राहिले कारण सर्व प्रेषितांचा धर्म एकच होता अर्थात इस्लाम धर्म जो समस्त मानवांच्या मार्गदर्शनाकरिता पाठविला गेला होता तथापि सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने परिस्थिती व काळाची निकड जाणून प्रत्येक जाती समूहाकरिता अलग अलग शरीयत निर्धारित केली होती. परंतु जेव्हा हजरत महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे शुभागमन झाले तेव्हा जग नागरी दृष्टया व आंतरराष्ट्रीय दृष्टया एवढया प्रगतीप्रत पोहचले होते की परिपूर्ण शरीयत व विश्वव्यापी प्रेषितत्वाच्या निकडी पूर्ण होऊ शकल्या असत्या. म्हणून सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने हजरत महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना स्थळ काळाच्या बंधनाशिवाय कियामती पर्यंत समस्त विश्व वासीयाकडे प्रेषित व पैगंबर बनवून पाठविले. यास्तव पैगंबराशी संबोधित केवळ अरबच नव्हे तर कैसर व कसराहि राहले आणि प्रत्येक जाती समूहाचे लोक इस्लामचा अंगिकार करत गेले. येथपावेतो की विश्वाच्या टोकां कोपऱ्यापर्यंत इस्लाम प्रसारित झाला आणि

म्हणूनच अशी कल्पना करणे उचित ठरणार नाही की हजरत मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) केवळ 'मुस्लिम जन समूहाचे' पैगंबर आहेत. बिहुना वस्तुस्थिती ही आहे की सर्व विश्वांच्या पालनकर्त्या अल्लाहने त्यांना विश्वातील सर्व जाती समूहांकरिता पैगंबर बनवून पाठविले आहे पैगंबरांचे मार्गदर्शन कियामतीपावेतो आहे आणि त्यांचा धर्म व त्यांची शरीयत समस्त ईश्वर दासांकरिता आहे. मग ते कोणत्याही जाती धर्माचे असोत, कोणत्याहि देशाचे स्थायिक असोत जे लोक पक्षपात आणि संकुचित वृत्तीमुळे पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे प्रेषितत्व, व मार्गदर्शन मान्य करणार नाहीत ते फार मोठया मंगलते पासून वंचित राहतील एवढेच नव्हे तर ईश्वराच्या प्रतिनिधीस मान्य न केल्यामुळे घोर अपराधी ठरतील.

حديث

عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَثَلِيْ وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفِرَاشُ يَقَعْنَ فِيْهَا وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا وَاَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ وَاَنْتُمْ تَفَلَّتُوْنَ مِنْ يَدِىْ .

(مسلم كتاب الفضائل)

विश्वाचा मुक्तिदाता

हदीस

हजरत जाबीर (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, माझे आणि तुमचे उदाहरण असे आहे जणू एखाद्याने आग प्रज्वलीत केली, तेव्हा पतिंगे येऊन त्यात पडू लागले आणि तो त्यांना त्या आगीपासून हटवित आहे. मी सुद्धा तुमचे कमर पकडून तुम्हाला (दोजखच्या) आगीपासून हटवित आहे परंतु तुम्ही आहात की माझ्या हातून निघून जात आहात.

(मुस्लिम किताबुल् फजाइल)

स्पष्टीकरण

पैगंबर महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी सर्वश्रेष्ठ अल्लाह तर्फे सर्व विश्वाच्या मानव जातीकरिता मार्गदर्शक व मुक्तिदाता बनून शुभागमन केले. त्यांनी जी शिकवण सादर केली तिचे उद्दिष्ट मानवाला जहन्नमच्या आगीपासून वाचविणे हे होय. परंतु मनुष्य इच्छा आकांक्षाच्या मागे लागून व परिणतीशी गाफील राहून दुष्कृत्यांत व पापकर्मात जाऊन पडतो. तद्वतच त्याला पतंग्यांचे उदाहरण अगदी यथार्थ ठरते जे आगीवर आसक्त होतात. वस्तुतः आग त्यांना जाळून भस्मसात करते. जर मनुष्य जहन्नमच्या आगीपासून स्वतःला वाचवू इच्छित असेल तर त्याच्यासाठी मुक्तीचा एकच मार्ग आहे आणि तो हा की आपल्या इच्छा आकांक्षाचे पालन करण्याऐवजी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या अनुसरणाचा मार्ग अंगिकारावा. जगाने जर हे जाणून घेतले असते की महम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) हे एखाद्या विशिष्ट जाती समूहांकरिता नव्हे किंबहुना जगाच्या सर्व मानवांकरिता मुक्तिदाता बनून आले होते व त्यांची शिकवण जगाच्या अंतापावेतो समस्त मानव जाती करिता व समस्त जाती समूहांकरिता आहे तर किती बरे झाले असते.

حديث

عَنْ اَبِيْ مُوْسَى عَنِ النبي ﷺ قَالَ : اِنَّ مَثَلِيْ وَمَثَلَ مَابَعَثَنِيَ اللّٰهُ
وَجَلَّ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ يَاقَوْمِ اِنِّيْ رَأَيْتُ الْجَيْشَ
يْنَيَّ وَاِنِّيْ اَنَا النَّذِيْرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ فَاَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِّنْ قَوْمِهِ فَاَدْلَجُوْا
نْطَلَقُوْا عَلَى مُهْلَتِهِمْ وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ فَاَصْبَحُوْا مَكَانَهُمْ
صَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَاَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ . فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ اَطَاعَنِيْ
تَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِيْ وَكَذَّبَ مَاجِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ .
(مسلم كتاب الفضائل)

हदीस

हजरत अबू मूसा (रजि.) कथन करितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांनी असे फर्माविले, मला अल्लाहने ज्या मार्गदर्शनासह पाठविले आहे त्याचे उदाहरण त्या व्यक्तिसारखे आहे जी आपल्या जाती समूहाजवळ येऊन म्हणाली, लोक हो! मी आपल्या डोळ्यांनी पाहिले आहे की सैन्य (तुमच्यावर आक्रमण करण्याकरिता) येत आहे. वस्तुस्थिती अशी की अनावरित भय दर्शविणारा आहे म्हणून मुक्तिची काळजी चिंता करा. जाती समूहाच्या एका गटाने त्या व्यक्तिचे म्हणणे मान्य केले व सवलतीस उत्तम जाणून तो (तत्काळ) रात्रीच्या अंधःकारातच (मुकाबल्यासाठी) बाहेर पडला परंतु दुसऱ्या गटाने खोटे ठरविले व तो आपल्या जागीच राहिला. प्रातःकाळ होताच सैन्याने हल्ला चढविला व त्यांना ठार केले व सर्वनाश केला. हे (पहिले) उदाहरण त्या लोकांचे आहे ज्यांनी माझे म्हणणे मान्य केले व मी आणलेल्या मार्गदर्शनाचे अनुसरण केले. आणि हे (दुसरे) उदाहरण त्या लोकांचे आहे ज्यांनी माझे म्हणणे मान्य केले नाही व मी जे सत्य घेऊन आलो आहे त्यास खोटे ठरविले.

(मुस्लिम किताबुल् फजाइल)

स्पष्टीकरण

अज्ञान काळात जेव्हा जाती समूहाचा प्रमुख बाहेरून शत्रू-हल्लयाची खबर आणी तेव्हा वस्तीत दाखल होण्यापूर्वी दूरूनच आपले कपडे उतरवून संकटाचा संकेत करी अशासाठी की लोकांनी त्वरीत सावध व्हावे व स्वसरंक्षणाची उपाय योजना करावी अशा व्यक्तिला 'नजीर उर्या' म्हटले जाते अर्थात उघड सचेत करणारा

या उदाहरणावरून हे स्पष्ट करणे उद्दिष्ट आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहू अलैहि वसल्लम) यांनी विश्ववासियांना मोबदल्याच्या दिवसाविषयी खबरदार करण्याकरिता

आगमन केले आहे. पैगंबरांचे आवाहन मानवाला येणाऱ्या दिवसाच्या भयानकतेपासून वाचविण्याकरिता व त्यास सदैव यशस्वी करण्याकरिता आहे म्हणून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची योग्यता जगवाल्यांकरिता मुक्तिदाता या नात्याने आहे. परंतु लोकांनी पैगंबरांच्या या योग्यतेला समजून घेतले नाही. यास्तव पैगंबरांनी सावध केल्यानंतरही ते इतक्या समाधानाने जीवन व्यतीत करीत आहेत की जणू कियामत येणार नाही व त्यांना ईश्वरापुढे आपल्या कृतकर्मांचा जाब द्यावा लागणार नाही

حديث

عَنْ ابي هريرة عن رسول الله ﷺ انَّهُ قَالَ : وَالَّذِىْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَايَسْمَعُ بِيْ اَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُوْدِىٌّ وَلَا نَصْرَانِىٌّ ثُمَّ يَمُوْتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِيْ اُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ .

(مسلم كتاب الايمان)

मुक्तिकरिता ह. मुहम्मद यांच्या प्रेषितत्वावर ईमान आणणे अत्यावश्यक

हदीस

हजरत अबु हुरैरा पैगंबर (सल्ल्लाहु अलैहि वसल्लम) द्वारे उल्लेखितात की, पैगंबरांनी फर्माविले, 'शपथ त्या 'शक्तिची जिच्या हाती मुहम्मदचा प्राण आहे, या काळातील लोकांपैकी कोणतीहि मनुष्य मग ती यहुदी असो वा खिश्चन त्याने माझी वार्ता ऐकावी आणि मग त्या (धर्मा) वर ईमान आणल्याशिवाय मरावे ज्यासह मला पाठविले गेले आहे तर तो अपरिहार्यतः जहन्नमींपैकी असेल.

मुस्लीम किताबुल ईमान

स्पष्टीकरण

'या काळातील' म्हणजे पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या शुभागमनापासून कियामती पर्यंतचा काळ होय. कारण त्यांना कियामती पर्यंत करिता 'रसूल' बनवून पाठविले गेले आहे. आणि त्यांना पाठविले जाणे अरब व इतरच्या सर्व जाती समूहांकडे आहे.

पैगंबरांनी अल्लाहची शपथ घेऊन फर्माविले, अशासाठी की कथनाची निश्चितता स्पष्ट व्हावी व शंका संशयाकरिता वाव राहू नये.

प्रेषितांच्या फर्माविण्याचा अर्थ हा आहे की त्यांच्या प्रेषितत्वाची खबर कोणत्याही व्यक्तिपर्यंत पोहचल्यास त्याच्याकरिता पैगंबरांवर ईमान आणणे व त्यांनी आणलेल्या शरीयतीस मान्य करणे आवश्यक आहे. याबाबत कोणतीही व्यक्ति व कोणताही जातीसमूह येथपावेतो की ग्रंथधारकाहि अपवाद नाही त्यांच्या प्रेषितत्वाचे आवाहन पोहचल्यानंतर कोणताहि मनुष्य त्यांच्यावर व त्यांनी आणलेल्या धर्मावर ईमान आणणार नाही तो जहन्नमी (नरकवासी) ठरेल.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : مَنْ اَطَاعَنِي فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ عَصَانِيْ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ .

(بخاری کتابُ الاحکام)

प्रेषिताचे आज्ञापालन

हदीस

हजरत अबू हुरैरा यांचे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, ज्याने माझे आज्ञापालन केले त्याने खरे पाहता, अल्लाहचे आज्ञापालन केले व ज्याने माझी अवज्ञा केली त्याने खरे पाहता अल्लाहची अवज्ञा केली.

(बुखारी किताबुल् अहकाम)

स्पष्टीकरण

एखाद्या व्यक्तिच्या रसूल असण्याचा अर्थ हा की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने त्याला मार्गदर्शनाच्या पदावर नियुक्त केले आहे. ईश्वर संदेश लोकांपर्यंत पोहचविणे व त्याच्या आदेश व शरीयत संबंधीच्या तपशीलाबाबत त्यांना सचेत करणे प्रेषितपदाचे कर्तव्य आहे. तसेच लोकांचे हे कर्तव्य आहे की त्यांनी कां कू न करता प्रेषिताचे आज्ञापालन करावे. हे आज्ञापालन खरे पाहता अल्लाहचे आज्ञापालन आहे कारण प्रेषित कोणताही आदेश स्वतःतर्फे देत नाही. किंबहुना जे मार्गदर्शन तो ईश्वराकडून प्राप्त करतो, त्याविषयी तो आदेश देतो. या स्थितीत प्रेषिताच्या कोणत्याही आदेशाची अवज्ञा, वस्तुतः अल्लाहच्या आदेशाची अवज्ञा आणि त्याच्या आज्ञापालनास नकार म्हणजे अल्लाहच्या आज्ञापालनास नकार दर्शविण्यासारखे आहे.

حديث

عن ابي هريرة ، انّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : فُضِّلْتُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ
بِسِتٍّ :ــ أُعْطِيْتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ ونُصِرْتُ بِالرُّعْبِ ، وَاُحِلَّتْ لِيَ
الْغَنَائِمُ ، وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ طَهُوْرًا وَمَسْجِدًا ، وَاُرْسِلْتُ اِلَى
الْخَلْقِ كَافَّةً وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّوْنَ .

(مسلم كتاب المساجد)

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची खास वैशिष्टये

हदीस

हजरत अबु हुरैरा (रिज.) यांचे कथन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, मला इतर प्रेषितांच्या तुलनेने सहा गोश्टीत श्रेष्ठत्व दिले गेले आहे. मला सर्वकष वचने प्रदान केली गेली आहेत. दबदब्याद्वारे माझी मदत केली गेली आहे. युद्धात जिंकलेली मालमत्ता माझ्याकरिता उचित केली गेली आहे. सर्व जमीनीस माझ्याकरिता स्वच्छ शुद्ध व उपासना-स्थळ बनविले गेले आहे. मला सर्व निर्मितीकडे प्रेषित बनवून पाठविले गेले आहे, आणि प्रेषित-क्रम मजवर समाप्त केला गेला आहे.

(मुस्लिम किताबुल् मसाजिद)

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची सहा प्रमुख वैशिष्टये वर्णिली गेली आहेत, जी सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने त्यांना प्रदान केली होती.

१. पैगंबर यांना सर्वकष वचने प्रदान केली गेली आहेत कुरआनाच्या संदर्भात, जो अल्लाहचा ग्रंथ आहे आणि सर्व दृष्टया एक चमत्कार आहे, परंतु हदीस देखील जे प्रेषित वाणी आहे आपल्या परिने एक विशिष्ट स्थान बाळगते. शब्द मोजके पण विषय परिपूर्ण व अर्थपूर्ण जणु अर्थसागराला ओंजळीत सामावून घेतले आहे. प्रेषित वाणीच्या या वैशिष्टयामुळे हदीस वचने सहजतेने मुखोद्गत होतात आणि त्यांच्यात कमालीचा प्रभाव दिसून येतो.

२. रुबाबाद्वारे त्यांची मदत केली आहे आणि दुसऱ्या एका हदीसमध्ये हे स्पष्टीकरण आहे की त्यांचा शत्रु एक महिन्याच्या प्रवासा इतक्या अंतरावर असेल तरीही तो भयभीत

ील. यास्तव कैसर व किसरा वर त्यांची जबरदस्त धाक बसला. आणि नाधिकाऱ्यांमध्ये भूकंप आला.

३. युद्ध प्रसंगी शत्रूचा जो माल ताब्यात येई तो मागील जाती समूहांकरिता या रणास्तव उचित नव्हता की ज्याप्रमाणे मुहम्मद (स) यांच्या जाती समूहांकरिता उचित र्रविला गेला आहे. सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने पैगंबरांना व त्यांच्या जाती समूहास आपल्या या शेष कृपेने उपकृत केले आहे.

४. नमाज करिता विशिष्ट प्रकारच्या उपासनास्थळाची शर्त ठेवली गेली नाही बहुना सर्व पृथ्वीला प्रार्थना स्थळ बनविले गेले आहे. म्हणून आवश्यकता व श्रेष्ठतं तर्गत धर्मशास्त्र संदर्भान्वये जमीनीच्या कोणत्याहि भागावर नमाज अदा केली जाऊ शकते. तद्वतच वजू आणि स्नानाकरिता पाणी न मिळण्याच्या स्थितीत स्वच्छ शुद्ध मातीने तयम्मुम केला जाऊ शकतो.

५. पैगंबरांचे प्रेषितत्व विश्वव्यापी आहे अर्थात त्यांना एखाद्या विशिष्ट जाती समूहाकडे पाठविले गेले नाही. काळे व गोरे आणि मनुष्य व जिन्नादि समस्त विश्वाच्या जातीसमूहांकडे स्थळ काळाच्या बंधनाशिवाय कियामतीपर्यंत समस्त ईश-दासांकडे पाठविले गेले आहे.

६. पैगंबरांचे एक अत्यंत महत्वपूर्ण वैशिष्टय हे आहे की ते प्रेषित-क्रमाची अंतिम कडी होय आणि त्यांचा प्रेषितत्व-काळ कियामती पर्यंतचा आहे धर्म परिपूर्ण झाल्यामुळे व कुरआन कियामतीपर्यंत सुरक्षित असल्यामुळे कोणत्याही नवीन प्रेषिताची गरज बाकी राहिली नाही. म्हणून त्यांच्यानंतर जो कोणी प्रेषित असल्याचा दावा करील तो खोटारडा आहे.

حديث

عَنْ اَبِي مُوْسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : اِنَّ مَثَلَ مَابَعَثَنِي اللّٰهُ
وَجَلَّ مِنَ الْهُدَىْ وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَصَابَ اَرْضًا فَكَانَتْ مِنْهَا
ئِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ فَاَنْبَتَتِ الْكَلَاءَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيْرَ وَكَانَ مِنْهَا
ادِبَ اَمْسَكَتِ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللّٰهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوْا مِنْهَا وَسَقُوْا وَرَعَوْا
صَابَ طَائِفَةً مِنْهَا اُخْرَى اِنَّمَا هِيَ قِيْعَانٌ لَاتُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ
لَاءً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِيْنِ اللّٰهِ وَنَفَعَهُ اللّٰهُ بِمَا بَعَثَنِي اللّٰهُ بِهِ
عَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَّمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَاسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللّٰهِ الَّذِيْ
رْسِلْتُ بِهِ .

(مسلم كتاب الفضائل)

ज्ञान व विज्ञानाची वर्षा

हदीस

हजरत अबु मूसा (रजि.) उल्लेखितात की पैगंबर (स) यांनी फर्माविले, सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने ज्या ज्ञान व मार्गदर्शनासह मला पाठविले आहे त्याचे उदाहरण पावसासारखे आहे ते असे की, जेव्हा पाऊस पडला तेव्हा जमीनीने पाण्याला शोषून घेतले आणि तिच्यावर गवत उगवून आले आणि जमीनीचा जो हिस्सा सरवल होता त्याने थोपवून धरले अशा प्रकारे अल्लाहने या द्वारे लोकांना लाभ पोहचविला तेव्हा ते स्वतः देखील पाणी प्यायले व इतरांनाहि पाजले. परंतु जमीनीचा जो हिस्सा खडकाळ मैदान पाण्याला थोपवू शकला नाही कि त्यावर गवत उगवले नाही. तेव्हा हे (पहिले) उदाहरण अशा लोकांचे आहे ज्यांनी अल्लाहच्या धर्माचे सामंजस्य प्राप्त केले आणि पाठविले गेले आहे यांना लाभ घडविला तेव्हा यांनी स्वतः देखील (धर्माचे) ज्ञान प्राप्त केले आणि इतरांनाहि याचे शिक्षण दिले आणि हे (दुसरे) उदाहरण अशा लोकांचे आहे ज्यांनी या ज्ञानाकडे किंचितही ध्यान दिले नाही आणि ज्या मार्गदर्शनासह मला पाठविले गेले आहे ते स्विकारले नाही. •

(मुस्लिम, किताबुल फजाइल)

स्पष्टीकरण

या उदाहरणांनी हे स्पष्ट करण्याचा हेतु आहे की प्रेषित (स) चे पाठविले जाणे सत्यज्ञाना ह झाले आहे. ज्यायोगे विश्ववासीयांना अल्लाहचे अध्यात्म प्राप्त व्हावे आणि त्या काशात त्यांनी जीवन व्यतीत करावे. परंतु ज्या प्रमाणे अशी जमीन जी खडकाळ असावी. पावसाचा तिच्यावर काहीही परिणाम होत नाही तद्वतच ते लोक देखील ज्ञान अध्यात्माच्या या पावसापासून काहीच लाभ घेत नाहीत जे आपल्या पाषाण हृदयामळे सत्यास्विकृतिची योग्यता हरवून बसले आहेत. ज्ञान अध्यात्माच्या या पावसाने केवळ तेच लोक लाभांकित असे लोक प्रेषित (स.) यांच्या ज्ञान व उपदेशापासून स्वतः देखील लाभ घेतात आणि इतरांनाहि लाभ पोहचवितात.

حديث

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : اِنَّ مَثَلِيْ وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ
ـنْ قَبْلِيْ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَاَحْسَنَهُ وَاَجْمَلَهُ اِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ
ـاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوْفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُوْنَ لَهُ وَيَقُوْلُوْنَ هَلَّا وُضِعَتْ
ـذِهِ اللَّبِنَةُ قَالَ فَأَنَا اللَّبِنَةُ وَاَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّيْنَ .

(بخاری کتاب احادیث الانبیاء)

अंतिम प्रेषित

हदीस

हजरत अबु हुरैरा द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले माझे व पूर्वी होऊन गेलेल्या प्रेषितांचे उदाहरण त्या व्यक्तिसारखे आहे जिने एक सुंदर व भव्य घर बनविले परंतु त्याच्या एका कोपऱ्यात एका वीटेची जागा खाली सोडली. लोक त्याच्या सभोवती फिरत व त्या सुंदरतेविषयी आश्चर्य करीत तथापि (त्यारिक्त स्थानास पाहून) म्हणत, 'काय गोष्ट आहे, येथे वीट नाही बसवली गेली!' पैगंबरांनी फर्माविले, तर ती वीट मीच होय आणि मी असा की ज्यासह प्रेषितांचा क्रम समाप्त केला गेला आहे.

बुखारी किताबुल अहादीसील अंबिया

स्पष्टीकरण

प. कुरआन व सप्रमाण हदीस द्वारे हजरत मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे अंतिम प्रेषित असणे निश्चितपणे सिद्ध आहे. आणि याबाबत सर्व मुसलमानांचे एकमत आहे. ही हदीस देखील त्या सप्रमाण हदीस पैकी होय ज्यात हे स्पष्ट केले गेले आहे की पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) प्रेषित क्रमाची अंतिम कडी होय.

प्रेषितत्व वास्तुत जी एका वीटेची जागाखाली राहिली होती ती त्यांना पाठविले गेल्याने पूर्ण झाली. व इमारत परिपूर्ण झाली. आता त्यांच्यानंतर कोणताही नवा प्रेषित येणार नाही. म्हणून जो कोणी प्रेषितत्वाचा दावा करील त्याचा हा दावा अगदीच खोटा व असत्य आहे.

पैगंबर मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) असे होत की ज्यांच्यासह प्रेषितक्रम संपविला गेला आहे. अर्थात ते प्रेषित क्रमास संपविणारे व सर्व प्रेषितांवरील मोहर आहेत.

ज्याप्रमाणे मोहर लागल्यानंतर कोणत्याही गोष्टीचा प्रवेश होऊ शकत नाही त्याच प्रमाण. पैगंबरांच्या नंतर प्रेषितत्व क्षेत्रात कोणाच्याहि प्रवेशास वाव उरत नाही. म्हणून जी शरीयत पैगंबर घेऊन आले ती कियामती पर्यंत आहे. व स्थळकाळाच्या बंधनाशिवाय

ोकांकरिता हे आवश्यक आहे की त्यांनी हजरत महम्मद (सल्लल्लाह अलैहि वसल्लम) याच्यावर ते अंतिम प्रेषित असल्याविषयी ईमान आणावे व त्यांनी आणलेल्या धर्माचे व शरीअतचे अनुसरण करावे.

जो कोणी हजरत महम्मद (सल्लल्लाह अलैहि वसल्लम) यांच्यानंतर एखाद्या नव्या प्रेषितास मानतो तो खरे पाहता, पैगंबरांना अंतिम प्रेषित मानत नाही आणि त्यांना प्रेषित न मानणे कुफ्र आहे.

(१)
कुरआन

حديث

عَنْ عُمَرَ قَالَ اِنَّ نَبِيَّكُمْ ﷺ قَدْ قَالَ : اِنَّ اللّٰهَ يَرْفَعُ بِهٰ
الْكِتَابِ اَقْوَامًا وَيَضَعُ بِهٖ آخَرِيْنَ .

(مسلم كتاب الفضائل القرآن

जाती समूहांच्या उत्कर्ष व ऱ्हासाचे कारण

हदीस

हजरत उमर (रजि) द्वारे उल्लेखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, अल्लाह या ग्रंथाद्वारे कित्येक जाती समूहांना उच्च्ता प्रदान करील आणि कित्येकांना ऱ्हासात टाकील.

(मुस्लिम किताबुफजाईलिल कुरआन)

स्पष्टीकरण

कुरआन अल्लाहचा तो ग्रंथ आहे जो राष्ट्रांच्या भाग्य-निर्णय करण्याकरिता अवतरित झाला आहे. जे राष्ट्र व जो जातीसमूह या ग्रंथावर ईमान आणून आपल्या वैयक्तिक व सामूहीक जीवनाकरिता यास मार्गदर्शक बनविले ती उत्कर्षास पोहचेल आणि याला इतिहास साक्षी आहे. आणि म्हणूनच अरबचे रहिवाशी या ग्रंथामुळे मोठया उत्कर्षास पोहचले आणि त्यांना विचारचिंतन व आचारण, निति व चारित्र्य, संस्कृति व शिष्टता प्रत्येक गोष्टीत उच्च स्थान प्राप्त झाले. याउलट जे राष्ट्र या ग्रंथाला रद्द करते ते अवनतिच्या गर्तेत कोसळते. म्हणून ज्या राष्ट्रांनी यास रद्द केले ते आपल्या सर्व भौतिक प्रगतीनंतरही अवनति आणि बिघाडचा शिकार झालेत आणि त्यांना खऱ्या प्रतिष्ठेचे स्थान कदापि लाभू शकले नाही. जे राष्ट्र कुरआनच्या प्रकाशात चालू इच्छित नाही त्याच्या नशीबी अंधःकारात भटकणे व अवनतित ग्रस्त होणे या खेरीज काही नाही. असे राष्ट्र वैचारीक व आचरणीय जगात फार मोठया उत्पातास कारणीभूत ठरते.

حديث

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِيْنَ رضي الله عنها اَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ
عَنْهُ سَأَلَ فَقَالَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَيْفَ يَاتِيْكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُوْلُ
ﷺ اَحْيَانًا يأتِيْنِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرْسِ وَهُوَ اَشَدُّ عَلَيَّ فَيَفْصِمُ
ي وَقَدْ وَعِيْتُ مَاقَالَ وَاَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِيْ
عِيْ مَايَقُوْلُ . قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا وَلَقَدْ رَاَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ
حْيُ فِي الْيَوْمِ اَلشَّدِيْدِ الْبَرْدِ فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَاَنَّ جَبِيْنَهُ لَيَتَفَصَّدُ
رَقًا .

(بخارى بدء الوحى)

'वही' चे अवतरण

हदीस

मोमीनांची माता हजरत आयशा (रजि.) यांचे कथन आहे की हारिस बिन हिशाम (रजि) यांनी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना विचारले, की हे अल्लाहचे प्रेषित, आपणावर 'वही' कशाप्रकारे अवतरते? पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांनी फर्माविले, कधी ही स्थिती असते की वही घंटानादा प्रमाणे मजजवळ येते आणि ही स्थिती मजवर मोठी कठीण असते. मग तेव्हा स्थगित होते तेव्हा मी वाणी आत्मसात केलेली असते. आणि कधी फिरिश्ता मनुष्य रुपात माझ्या समक्ष प्रकट होतो व माझ्याशी संभाषण करतो आणि तो जे काही सांगतो ते मी सुरक्षित करतो. हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की मी पैगंबरांना 'वही' अवतरित होण्याच्या स्थितीत पाहिले आहे. अत्यंत कडाक्याच्या थंडीतहि अशी स्थिती राहत असे की जेव्हा 'वही' येऊन जाई तेव्हा त्यांचे कपाळ घामाने डबडबलेले असे.

(बुखारी)

स्पष्टीकरण

वही म्हणजे संकेत करणे व गुप्तरित्या संभाषण करणे होय. सर्वश्रेष्ठ अल्लाह आपला संदेश ज्या गुप्त पद्धतिने प्रेषितापर्यंत पाठवितो त्यास कुरआनाच्या परिभाषेत 'वही' म्हटले जाते. इतर भाषेत हुबेहुब याच अर्थाला व्यक्त करणारा पर्यायी शब्द मिळणे कठीण आहे. इंग्रजीत यामाठी Revelation हा शब्द प्रयोग केला जातो परंतु या शब्दाने 'वही' सर्व वैशिष्ट्ये स्पष्ट होत नाही

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्यावर जी वही अवतरत असे त्याच्या दोन पद्धति या हदीस मध्ये वर्णिल्या गेल्या आहेत. एक घंटानादाप्रमाणे आणि दुसरी, फरिश्त्याचे मनुष्य रूपाने प्रकट होऊन संदेश पोहचविणे, पहिल्या पद्धतिच्या संबंधात ईश्वर संदेश पोहचविण्याच्या या पद्धतिचे आमच्या बुद्धीला आकलन होऊ शकत नाही म्हणून यास घंटानादाची उपमा दिली गेली आहे. अशासाठी की एक सरासरी अनुमान करणे शक्य व्हावे. आज संदेश-वहनाच्या त्या पद्धति संशोधित झाल्या आहेत ज्यांच्याविषयी जग अगदी अनभिज्ञ होते. म्हणून जर आकाशी संदेश अवतरणाची एक असामान्य व अदृश्य साधनाचा निर्देश पैगंबरांनी केला असेल तर तो का म्हणून मान्य केला जाऊ नये? वस्तुत: याची वार्ता देणारे सत्यांची साक्षात रूपे होती, व त्या सर्वांनी सर्वसंमत पणे या गोष्टीचा संकेत केला आहे.

वहीची दुसरी पद्धत हदीस मध्ये वर्णिली गेली आहे. फिरिश्ता मनुष्य रूपाने अवतरित होऊन अल्लाहचा संदेश सादर करीत असे. ही पद्धत देखील अदृश्याशी संबंधित होती, परंतु तत्संबंधीने अनुमान करणे मानवाकरिता सहज आहे.

वही अवतरीत होत असतांना पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांचे शुभ ललाट घामाने डबडबणे आणि अत्यंत कडाक्याच्या थंडीत पैगंबरांचे साथी स्वत: या गोष्टीचे अवलोकन करीत हा या गोष्टीचा प्रत्यक्ष पुरावा होय की वहीची स्थिती एक असामान्य स्थिती राहात असे. जर 'पवित्र कुरआन' पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी लिहिलेला ग्रंथ असता तर ही असामान्य स्थिती कदापि उद्भवली नसती.

حديث

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ : فَاِنَّ
ـرَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللّٰهِ وَخَيْرَ الْهَدْىِ هَدْىُ مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْاُمُوْرِ
ـحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ .(مسلم كتاب الجمعة)

सर्वोत्कृष्ट वाणी

हदीस

हजरत जाबीर बिन अब्दुल्ला फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्ल प्रवचनात फर्मावित असत, सर्वोत्कृष्ट वाणी अल्लाहचा ग्रंथ आहे आणि सर्वोत्कृ पद्धत मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची पद्धत आहे आणि अत्यंत निकृ गोष्टी, धर्मात नव्या दाखल केलेल्या गोष्टी होत आणि धर्मात दाखल केलेली प्रत्ये नवी गोष्ट मार्गभ्रष्टता आहे.

(मुस्लिम किताबुल जुमुअ

स्पष्टीकरण

या हदीस मध्ये अल्लाहच्या ग्रंथास (पवित्र कुरआनास) सर्वोत्कृष्ट वाणी म्हटले ग आहे. अर्थात उघड आहे की अल्लाहच्या वाणीपेक्षा उत्कृष्ट वाणी आणखी कोणाची अ शकते. परंतु फार थोडया लोकांना या सर्वोत्कृष्ट वाणीचे पठण करण्यात व त ऐकण्याविषयी गोडी असते. आजच्या काळात मनुष्य ढीगभर पुस्तके वाचतो पण कुरआ मात्र वाचत नाही जी निःसंशय सर्वोत्कृष्ट वाणी आहे. आता याहून अधिक वंचितत माणसासाठी आणखी काय असू शकते?

हजरत मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) अल्लाहचे रसूल होते यास्तव त्यांची पद्धत सर्वोत्कृष्ट पद्धत आहे. आणि पद्धतिशी अभिप्रेत उपासना पद्धतिही होय, व जीवन व्यतीत करण्याची पद्धत देखील सत्कृत्येहि होत आणि पैगंबरांची आचार संहिता देखील

धर्मात नव्याने दाखल केलेल्या गोष्टी म्हणजे त्या गोष्टी होत ज्यांचा धर्माशी मुतराम संबंध नाही पण लोकांनी आपल्या परिने त्यांचा समावेश केला आहे, वस्तुतः अल्लाहच्य धर्मात कोणालाहि कोणतीही गोष्ट सामील करण्याचा अधिकार नाही. मुसलमानांच्या विविध पंथांनी इस्लामवर ज्या कडा सुशोभित केल्या आहेत त्यामुळे इस्लामचे खरे स्वरूप समजून घेणे लोकांना मोठे अवघड झाले आहे. परंतु प. कुरआन व प्रेषित आचरणात तो आपल्या मूळ स्वरूपात कायम आहे. आणि प. कुरआन व 'सुन्नाह' (प्रेषित आचरण) हेच सत्य-स्तर होय

حديث

عَنْ عُثْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْاٰنَ وَعَلَّمَهُ . (البخارى)

सर्वोत्कृष्ट ज्ञान

हदीस

हजरत उस्मान फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, 'तुमच्यात सर्वाधिक चांगला तो आहे जो कुरआनाचे ज्ञान प्राप्त करील व इतरांना ते शिकवील.

(अल् बुखारी)

स्पष्टीकरण

पवित्र कुरआन शब्दश: विश्व पालनकर्त्याची वाणी आहे आणि म्हणूनच ते ज्ञान व बौद्ध कौशल्याचा मुख्य स्त्रोत आहे. ते सृष्टीच्या सत्यांना अनावरित करते आणि जीवनाच्या रहस्य भेदांवरील पडदा दूर करते

कुरआन वाचल्याने माणसाला आपल्या निर्माण कर्त्याची ओळख पटते व त्याचा खरा संबंध त्याच्याशीच प्रस्थापित होतो. हा ग्रंथ मानवा करिता परिपूर्ण मार्गदर्शन आहे म्हणून जो कोणी यास अर्थ लक्षात घेऊन वाचतो त्याला खरेखुरे ज्ञान होते आणि मग तो उत्कृष्ट मानव बनतो. तद्वतच जो माणूस इतरांना कुरआनाचे शिक्षण देतो तो उत्कृष्ट सेवा पार पाडतो

(१०)
मरणोत्तर जीवन

حديث

عَنْ انَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلٰثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقٰى وَاحِدٌ ، يَتْبَعُهُ اَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ ، فَيَرْجِعُ اَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقٰى عَمَلُهُ .

(مسلم كتاب الزهد)

मय्यतीसह कोणती गोष्ट स्थानांतरित होते?

हदीस

हजरत अनस यांचे निवेदन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, मयतीसह तीन गोष्टी जातात, ज्यापैकी दोन परत येतात व एक बाकी राहते त्यासह त्याचे कुटुंबिय, त्याची मालमत्ता व त्याचे आचरण जाते. कुटुंबिय व माल तर परत येतात, परंतु त्याचे आचरण बाकी राहते

(मुस्लिम किताबुज़ जुहद)

स्पष्टीकरण

अर्थात मय्यतीसह जी गोष्ट मरणोत्तर विश्व व आखिरतच्या विश्वात स्थानांतरित होते ती त्याचे आचरण होय, त्याचे कुटुंबिय व त्याचा माल नव्हे. आणि ज्याअर्थी ही वस्तुस्थिती आहे त्याअर्थी माणसाला खरी काळजी त्याच गोष्टीची केली पाहिजे जी त्यासह सदैवकरिता स्थानांतरित होणार आहे. परंतु मनुष्य या वस्तुस्थितीशी गाफील राहून ज्या गोष्टीची काळजी वाहतो व त्याकरिता आपले आयुष्य खर्चवितो ती म्हणजे आपल्या धनसंपत्तीत वाढ व आपल्या आप्त स्वीयांची [illegible] होय. जणु या गोष्टी त्याच्या जीवनाचे एकमात्र ध्येय होत

حديث

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : اِنَّ الْمَيِّتَ يَصِيْرُ اِلَى الْقَبْرِ يَجْلِسُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فِيْ قَبْرِهِ غَيْرَ فَزِعٍ وَلَا مَشْعُوْفٍ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ فِيْمَ كُنْتَ فَيَقُوْلُ فِي الْاِسْلَامِ ، فَيُقَالُ لَهُ مَاهَذَا الرَّجُلُ فَيَقُوْلُ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَصَدَّقْنَاهُ فَيُقَالُ لَهُ هَلْ رَاَيْتَ اللَّهَ ؟ فَيَقُوْلُ مَا يَنْبَغِيْ لِأَحَدٍ اَنْ يَّرَى اللَّهَ ، فَيُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ النَّارِ فَيَنْظُرُ اِلَيْهَا يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيُقَالُ اُنْظُرْ اِلَى مَاوَقَاكَ اللَّهُ ثُمَّ يُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ الْجَنَّةِ فَيَنْظُرُ اِلَى زَهْرَتِهَا وَمَافِيْهَا ، فَيُقَالُ لَهُ هَذَا مَقْعَدُكَ وَيُقَالُ لَهُ عَلَى الْيَقِيْنِ كُنْتَ وَعَلَيْهِ مُتَّ وَعَلَيْهِ تُبْعَثُ اِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَيُجْلَسُ الرَّجُلُ السُّوْءُ فِيْ قَبْرِهِ فَزِعًا مَشْعُوْفًا فَيُقَالُ لَهُ فِيْمَ كُنْتَ ؟ فَيَقُوْلُ لَا اَدْرِىْ فَيُقَالُ لَهُ مَاهَذَا الرَّجُلُ ؟ فَيَقُوْلُ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُوْلُوْنَ قَوْلًا فَقُلْتُهُ فَيُفْرَجُ لَهُ قِبَلَ الْجَنَّةِ فَيَنْظُرُ اِلَى زَهْرَتِهَا وَمَا فِيْهَا ، فَيُقَالُ لَهُ اُنْظُرْ اِلَى مَا صَرَفَ اللَّهُ عَنْكَ ، ثُنَّ يُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ النَّارِ فَيَنْظُرُ اِلَيْهَا يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا ، فَيُقَالُ لَهُ هَذَا مَقْعَدُكَ ، عَلَى الشَّكِّ كُنْتَ وَعَلَيْهِ مُتَّ وَعَلَيْهِ تُبْعَثُ اِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى .

(ابن ماجة باب ذكر القبر)

मृत्युनंतरची अवस्था

हदीस

अबु हुरैरा (रजि) द्वारे उल्लिखित आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, मय्यत कबरीत पोहचल्यानंतर असे होते की जर तो नेक (सदाचारी) इसम होता तर तो कोणत्याहि प्रकारच्या भय व दहशती शिवाय कबरीत उठून बसतो मग त्याला प्रश्न विचारला जातो की तू कोणत्या धर्मावर होता? तो उत्तर देतो मी

लामवर होतो. प्रश्न विचारला जातो ही कोण व्यक्ति आहे? तो म्हणतो हे मुहम्मद, ल्लाहचे रसूल आहेत. आमच्या जवळ अल्लाहतर्फे दिव्य चिन्हे घेऊन आले तेव्हा आम्ही त्यांचे समर्थन केले. प्रश्न केला जातो, तू अल्लाहला पाहिले आहेस? तो म्हणतो, अल्लाहला कोणीहि पाहू शकत नाही मग त्याच्यासाठी दोजखकडे खिडकी उघडली जाते आणि तो तिचे विनाशकारक दृश्य पाहून घेतो. त्याला सांगितले जाते की बघ, अल्लाहने तुला कोणत्या गोष्टीपासून वाचविले. मग त्याच्यासाठी जन्नतची खिडकी उघडविली जाते आणि तो तिची उज्वलता व आतले दृश्य पाहतो त्याला सांगितले जाते, हे आहे तुझे ठिकाण, विश्वासावर तू कायम होतात. त्यावरच तू मेला आणि अल्लाहने इच्छिल्यास यावरच तू उठविला जाशील.

परंतु जर तो वाईट इसम होता तर तो भय आणि दहशतीच्या अवस्थेत कबरीत उठून बसेल, तू कोणत्या धर्मावर होतास हे त्याला विचारल्या गेल्यावर तो म्हणतो—मला नाही माहित. जेव्हा त्याला प्रश्न विचारला जातो की ही कोण व्यक्ति आहे? तो म्हणतो की, मी यांच्याविषयी लोकांना जे काही म्हणतांना ऐकले होते तेच म्हणालो (अर्थात त्यांच्या प्रेषित्वास खोटे ठरविल मग त्याच्यासाठी जन्नतची खिडकी उघडविली जाते व तो तिचे तेज आणि आतील दृश्य बघतो, त्याला सांगितले जाते, बघ अल्लाहने तुला यापासून वंचित ठेवले. मग त्याच्यासाठी जहन्नमची खिडकी उघडविली जाते आणि तो हे पाहतो की तिचा एक भाग दुसऱ्या भागाला खात आहे. त्याला सांगितले जाते हे आहे तुझे ठिकाण, तू संशयात राहिलास यावरच तू मरण पावलास आणि सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने इचिछल्यास याच स्थितीत तूलाउठविले जाईल .

(इब्ने माजा बाब जिक्रुल कब्र)

स्पष्टीकरण

कब्र शी अभिप्रेत आलमे बर्जख होय जेथे प्रत्येकाचा आत्मा, मेल्यानंतर त्वरीत पोहचतो मग त्याचे प्रेत दफन केलेले असो किंवा पाण्यात बुडाले असो अथवा जाळून टाकलेले असो कारण फक्त शरीर नाश पावते, रूह नव्हे. आलमे बर्जख जग आणि कियामतीच्या दरम्यानचे विश्व आहे. मृताचा आत्मा आलये बर्जख मध्ये परिक्षेच्या अवस्थेतून पार पडते. फरिश्ते त्याला पैगंबर आणि धर्मासंबंधी प्रश्न विचारतात. जर त्याने जगात ईमान आणले होते व इस्लामनुसार जीवन व्यतीत केले होते तर त्याला कबरीत कोणत्याहि क्लेशाशी सामना करावा लागत नाही तो फरिश्त्यांच्या प्रश्नांची यथायोग्य उत्तरे देतो. त्यानंतर त्याला जन्नतची ती जागा दाखविली जाते जे त्याचे जन्नतमधील स्थान असेल व जेथे तो कियामतीच्या दिवशी शरीरासह दाखल होईल. तदनतच आलमे बर्जख मध्ये त्याला मुक्ति व शांती लाभेल.

परंतु जर ती व्यक्ति काफीर (सत्याचा इन्कार करणारी) किंवा मुनाफीक (दांभिक) होती तर ती फरिश्त्याच्या प्रश्नांची योग्य उत्तरे देऊ शकत नाही व त्या कसोटीत ती अपयशी ठरते. तेव्हा अशा व्यक्तिस जहन्नमचे ते ठिकाण दाखविले जाते जेथे ती

कियामतीच्या दिवशी शरीरासह दाखल होईल. तसेच आलमे बर्जखमध्ये तिला क्लेश व शिक्षा यातनांशी सामना करावा लागतो कबरीत (आलमे बर्जख मध्ये) फिरिश्ते जेव्हा पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्याविषयी प्रश्न विचारतात तेव्हा एका सच्च्या मुसलमानास त्यांचे उत्तर देण्यात कसलाही त्रास उद्‌भवत नाही. तो त्वरीत म्हणतो 'मुहम्मद अल्लाहचे रसूल' कारण हे पवित्र वचन खऱ्या मनाने जगात तो अदा करीत राहीला आहे, परंतु जो माणूस पैगंबरांच्या प्रेषितत्वास मान्य करण्यास इन्कार करीत राहीला किंवा आपण मुस्लिम समाजात जन्माला आलो म्हणून परंपरा बाळगावी, केवळ या हेतुने कलिमा पढत राहिला तर तो फिरिश्त्यांच्या प्रश्नांच्या उत्तरात इमान व दृढविश्वास प्रकट करु शकत नाही. कियामत अगदी जवळ आहे परंतु बर्जखचा मामला तर त्यापेक्षाही लवकर येणारा आहे. एकदा का माणसाचे डोळे मिटले. दुसऱ्याच क्षणी तो आलमे-बर्जखमध्ये पोहचला. आचरणाची परिपूर्ण परिणिती तर कियामतीच्या दिवशी प्रकट होईल. परंतु त्या परिणतीचा प्रारंभ मृत्यु सोबतच होऊ लागतो. माणसाने या वस्तुस्थितीस डोळे मिटण्यापूर्वीच जाणून घेतले असते तर त्याच्या किती हिताचे झाले असते!

حديث

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِذَا مَاتَ الرَّجُلُ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ اِنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَالْجَنَّةُ وَاِنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ النَّارِ فَالنَّارُ . قَالَ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ الَّذِىْ تُبْعَثُ اِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

(مسلم كتاب التوبة ، بخارى كتاب الزهد)

आलमे बर्जख

हदीस

हजरत इब्ने उमर यांचे निवेदन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, माणूस जेव्हा मरण पावतो तेव्हा सकाळ-संध्याकाळ त्याला त्याचे स्थान दाखविले जाते, जर तो जन्नती आहे तर त्याला जन्नतची झळक दाखविली जाते आणि जर तो जहन्नमी आहे तर जहन्नमची झळक दाखविली जाते मग त्याला म्हटले जाते की कियामतीच्या दिवशी हेच तुझे स्थान असेल.
(मुस्लिम किताबुत्तौबा, बुखारी किताबुज जुहद)

स्पष्टीकरण

मृत्यू म्हणजे माणसाचा संपूर्णतः विनाश नव्हे, तर आत्म्याचे शरीरापासून विभक्त होणे होय. शरीर नाश पावते परंतु आत्मा बाकी राहतो आणि तो वर्तमान विश्व व आखिरत विश्वाच्या दरम्यान असलेल्या आलमे बर्जखमध्ये स्थानांतरित होतो. तेथे त्यास कियामतीपर्यंत राहावयाचे आहे. जर त्याने जगात आपल्या आचरणाने स्वतःस जन्नत पात्र सिद्ध केले होते तर आलमे बर्जखमध्ये तो जन्नतची (स्वर्गाची) झळक पाहत राहतो. आणि जर त्याने आपल्या आचरणाने स्वतःला जहन्नम पात्र सिद्ध केले होते तर तो आमले बर्जख मध्ये जहन्नमची (नरकाची) झळक पाहत राहतो.

सकाळ संध्याकाळ स्थान दाखविण्याशी अभिप्रेत त्याला दररोज दर्शविले जाते. उघड आहे की आलमे बर्जखच्या स्थळ काळाचे अनुमान आम्ही आपल्या स्थळ काळावरून करू शकत नाही.

حديث

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُوْلُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى اَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ النَّقِيِّ لَيْسَ فِيْهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ .

(بخارى كتاب الرقاق)

हश्रचे मैदान

हदीस

हजरत सुहेल बिन सअ्द यांचे निवेदन आहे की मी पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना हे फर्मावितांना ऐकले की, कियामतीच्या दिवशी लोकांना शुभ्र लालसर जमीनीवर एकत्रित केले जाईल जी मैद्याच्या भाकरीच्या गोळयासारखी असेल. त्यात कोणाच्या घरा वगैराचे कसलेहि चिन्ह नसेल.

(बुखारी किताबुर रिकाक)

स्पष्टीकरण

कुराण व प्रमाणित हदीसांवरुन सिद्ध आहे की कियामतीच्या दिवशी हश्र (कबरीतून उठविले जाणे व पाप पुण्याच्या हिशेबासाठी एका जागी एकत्रित होणे) याच जमीनीवर होईल तर्थापि तिच्यात मोठमोठे बदल घडून आलेले असतील वर उल्लेखिलेल्या हदीसमध्ये हश्रच्या मैदानाच्या जमीनीची ही कैफीयत वर्णिली गेली आहे की तिचा रंग शुभ्र पण लालसर असा असेल. दुसरी गोष्ट ही की कियामतीच्या दिवशी जमीनीचे स्वरूप गोलाकार असेल जणु भाकरीचा गोळा आणि तिसरी गोष्ट ही की जमीन सपाट मैदानासम असेल. घर वगैरेंचे चिन्ह देखील बाकी राहणार नाही.

حديث

عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ : يُحْشَرُوْنَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا فَقُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ اِلَى بَعْضٍ فَقَالَ الْأَمْرُ اَشَدُّ مِنْ اَنْ يُّهِمَّهُمْ ذَاكَ .

(بخاری کتاب الرقاق)

'हश्र' कशा प्रकारे होईल?

हदीस

हजरत आयशा (रजि.) फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले (कियामतीच्या दिवशी) हश्र या स्थितीत होईल की लोक अनवाणी, विवस्त्र आणि खत्नः न झालेले असतील. हजरत आयशा यांनी (आश्चर्याने) विचारले, या अवस्थेत तर स्त्री पुरुष एकमेकांना पाहतील. फर्माविले, 'कियामतीची भयानकता इतकी भयंकर असेल की माणसाला एखाद्या कडे पाहण्याचे भान राहणार नाही.

(बुखारी किताबुद् रिकाक)

स्पष्टीकरण

कियामतीच्या दिवशी माणसाला दुसऱ्यांदा निर्माण केले जाईल या संबंधी पवित्र कुरआनात आहे « كما بدأنا اول خلق نعيده وعدًا علينا انا كنا فاعلين »

ज्या प्रमाणे आम्ही पहिल्यांदा निर्माण केले होते. आम्ही त्याची पुनरावृत्ति करू. हा वायदा आहे आमच्या जबाबदारीवर आणि हे काम आम्ही करणारच.'

(अल् अंबिया-१०४)

आणि हदीस हे स्पष्टीकरण करते की ज्या प्रकारे बाळ मातेच्या उदरातून अनवाणी, विवस्त्र व खत्नः न झालेल्या स्थितीत जन्मास येतो अगदी त्याच प्रकारे मनुष्य कियामतीच्या दिवशी आपल्या मूळ स्थितीत दुसऱ्यांदा निर्माण केला जाईल. या दिवशी कियामतीच्या भयानकतेचे असे स्वरूप असेल की प्रत्येकाला आपल्या मुक्तिची विवंचना लागून राहील व दुसऱ्याच्या नग्नतेकडे पाहण्याचे कोणाला भान देखील नसेल. हदीसवरून हे ही स्पष्ट आहे की माणसाची दुसऱ्यांदा निर्मिती मानव स्वरूपातच होईल. दुसऱ्या शब्दात इस्लामची हश्र-कल्पना पुनर्जन्म कल्पनेशी अगदी भिन्न आहे व पुनर्जन्म कल्पनेस इस्लाम खोटे ठरविते. कारण पुनर्जन्म कल्पनेनुसार मनुष्य पशु, पक्षी, झाडे इ. च्या रूपाने जन्मानंतर जन्म घेत राहतो

حديث

عَنْ اَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : اَللّٰهُمَّ لَاعَيْشَ اِلَّا عَيْشُ الاٰخِرَةِ . (بخاری کتاب الرقاق)

खरे जीवन

हदीस

हजरत अनस (रजि.) यांचे निवेदन आहे की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले. हे अल्लाह! जीवन तर केवळ आखिरतचे जीवन आहे (बुखारी किताबुर रिकाक)

حديث

عَنْ سَهْلٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُوْلُ : مَوْضِعُ سَوْطٍ فِيْ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيْهَا .

(بخاری کتاب الرقاق)

हदीस

हजरत सुहेल (रजि.) कथन करतात की मी, पैगंबर (सल्लल्लाहु) अलैहि वसल्लम) यांना हे फर्मावितांना ऐकले, जन्नतमध्ये एका चाबुका इतकी जागा देखील जग व जगात जे काही आहे त्याहून श्रेष्ठ आहे.

(बुखारी, किताबुर् रिकाक)

स्पष्टीकरण

खरे जीवन त्या जीवनास म्हटले जाऊ शकते ज्यात माणसाला सदैव शांती लाभेल. ऐहिक जीवन प्रत्येक प्रकारच्या क्लेश यातनांनी व भय दहशतींनी घेरलेले आहे. येथे प्रत्येक आनंद दुःखाची मुहूर्तमेढ आणि प्रत्येक सुख हे क्लेश यातनेची पार्श्वभूमी आहे. मृत्यु प्रत्येक प्रकारच्या सुखशांतीस समाप्त करणारा आहे. यास्तव या क्षणिक जीवनावरून त्या शाश्वत व खऱ्या जीवनाची कल्पना केली जाऊ शकत नाही. म्हणून त्या तुलनेने आखिरतचे जीवन अशा लोकांकरिता ज्यांना याला आपले ध्येय बनविले. शाश्वत सुखशांतीचे जीवन आहे. या जीवनात वा भय आतंकाचा प्रवेश होऊ शकेल व ना दुःख यातनांचा प्रवेश होऊ शकेल. आणि कोणत्याहि प्रकारचा त्रास, क्लेश उद्भवणार नाही. हे देणग्यांनी युक्त असे जीवन शाश्वतेचे व कधीही न संपणारे जीवन असेल. आणि म्हणूनच आखिरतच्या जीवनालाच 'खरे जीवन' संबोधले जाऊ शकते. या वस्तुस्थितीस मनावर बिंबवणे हाच या हदीसचा मुख्य हेतु होय. कारण ज्याने या वस्तुस्थितीस आत्मसात केले त्याचा या जगाविषयीचा दृष्टीकोन मूलतः बदलतो.

حديث

عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ يُؤْتَى بِاَنْعَمِ اَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ اَهْ
النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يُقَالُ يَاابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْ
خَيْرًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيْمٌ قَطُّ ؟ فَيَقُوْلُ لَا وَاللّٰهِ يَارَبِّ ! وَيُؤْتَى
بِاَشَدِّ النَّاسِ بُؤْساً فِي الدُّنْيَا مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْغَةً فِي الْجَنَّ
فَيُقَالُ لَهُ يَاابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ بُؤْسًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ
قَطُّ ؟ فَيَقُوْلُ لَا وَاللّٰهِ يَارَبِّ ! مَامَرَّبِي بُؤْسٌ قَطُّ وَلَا رَأَيْتُ شِدَّةً
قَطُّ . (مسلم كتاب صبغة القيامة)

खरे सुख-शांती

हदीस

हजरत अनस फर्मावितात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, कियामतीच्या दिवशी जहन्नम पात्र लोकांपैकी अशा माणसाला आणले जाईल जी जगात सर्वाधिक सुखी होती. त्याला जहन्नमच्या आगीत एकदा बुडवून विचारले जाईल, हे आदम पुत्रा! तू कधी सुस्थिती पाहीलीस काय? आणि तुला कधी सम्पन्नता लाभली होती का? तो म्हणेल, अल्लाह शपथ नव्हे, हे माझ्या पालनकर्त्या! त्याच प्रमाणे जन्नतपात्र लोकांपैकी अशा माणसाला आणले जाईल ज्याने जगात सर्वाधिक दुःख-त्रास भोगल्या असतील त्याला जन्नतमध्ये एकदा बुडवून विचारले जाईल, हे आदम पुत्रा! तू कधी दुःस्थिती पाहीली होतीस आणि तुला कधी त्रास भोगावा लागला का? तो म्हणेल, अल्लाह शपथ, नव्हे. हे माझ्या पालन कर्त्या! मला ना कधी वाईट स्थितीला तोंड द्यावे लागले ना कष्ट यातनांना.

(मुस्लिम किताब सिफतुळ कियामाह)

स्पष्टीकरण

जगातील क्लेश असो वा आराम तात्पुरत्या स्वरूपाची गोष्ट आहे. आखिरत मध्ये जहन्नमची क्लेश यातना पाहून माणसाला हे जाणवेल की जगातील आराम हा आरामच नव्हता आणि हा मोठा धोका झाला की जगातील क्षणभंगुर सुखासाठी जहन्नमच्या क्लेश यातनांना दृष्टीआड केले वस्तुतः ह्याच क्लेश यातना कधीही न संपणाऱ्या आहेत. व त्याच्या तुलनेत जगातील सुख अगदीच निरर्थक होते नव्हतेच जन्नतचा सुख आराम पाहून माणसाला हे जाणवेल की जगातील दुःख त्रास हा खऱ्या अर्थाने दुःख त्रास नव्हताच आणि हे फार चांगले झाले की जन्नतच्या या शाश्वत सुख आरामाकरिता मी जगातील क्षणिक दुःख त्रास सहन केला आणि त्या तुलनेत जगातील दुःख त्रास अगदी नगण्य आहे

حديث

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ : اَعْدَدْتُ بِعِبَادِى الصَّالِحِيْنَ مَالَا عَيْنٌ رَأَتْ ، وَلَا اُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ . مِصْدَاقُ ذٰلِكَ فِي كِتَابِ اللّٰهِ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَااُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ . (السجدة) (مسلم كتاب الجنة)

जन्नतच्या देणग्या कल्पनेहून उच्चतर

हदीस

हजरत अबु हुरैरा कथन करतात की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी असे फर्माविले, सर्वोच्च व सर्वश्रेष्ठ अल्लाह फर्मावितो, मी आपल्या सदाचारी दासांकरिता असे काही तयार करुन ठेवले आहे की ज्यास ना एखाद्या डोळयाने पाहीले, ना एखाद्या कानाने ऐकले आणि ना एखाद्या माणसाच्या मनात याचा विचार आला.

ईश ग्रंथाची ही आयत याचे समर्थन करते .... فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ

कोणताही मनुष्य हे जाणत नाही की

(सत्कर्म करणाऱ्यांचा) आचरणांचा मोबदला म्हणून डोळयांच्या शीतलतेची कोणती सामुग्री यांच्याकरिता लपवून ठेवली गेली आहे.

(मुस्लिम किताबुल जन्नत)

स्पष्टीकरण

मनुष्य केवळ अशाच गोष्टींची कल्पना करू शकतो ज्या त्याच्या अनुभवात व अवलोकनात येतात. जन्नतच्या देणग्या ज्याअर्थी त्याच्या अनुभवात व अवलोकनात आलेल्या नाहीत, त्याअर्थी तो त्यांच्याविषयी कल्पना करण्यास असमर्थ आहे. परंतु सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने आपल्या सदाचारी दासांना ही शुभवार्ता दिली आहे की त्यांच्याकरिता जन्नतमध्ये सुख विलास आणि मान प्रतिष्ठेची ती सामुग्री तयार केली गेली आहेत जी माणसाच्या कल्पनेहून कितीतरी उच्चतम आहेत.

ज्या भौतिक देणग्यांशी आम्ही परिचित आहोत त्यांच्याखेरीज नव्या व त्याहून श्रेष्ठ देणग्यांची निर्मिती ही काही अशक्य गोष्ट नव्हे. कारण जो ईश्वर या देणग्यांना निर्माण करु तो याहून भिन्न व श्रेष्ठ देणग्या देखील निर्माण करू शकतो. त्याच्या परिपूर्ण सामर्थ्या बाहेर कोणतीही गोष्ट नाही. मानवाची दृष्टी अशी संकुचित आहे की तो ईश सामर्थ्यासहि मर्यादित स्वरूपात पाहू इच्छितो. वस्तुत: मनुष्य स्वभावाची मागणी हीच आहे की तयाच्याकरिता वश्व असावे ज्यात याहून श्रेष्ठ दर्जाच्या देणग्या लाभाव्यात

(११)
इस्लाम स्विकृतिच्या घटना

حديث

عَنْ عَبْدِ اللّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : بَعَثَتْ بَنُوْ سعدٍ بن بكرٍ ضِمامَ بن ثعلبةَ وَافِدًا اِلَى رَسُوْلِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَدِمَ عَلَيْهِ وَاَنَاخَ بَعِيْرَهُ عَلَى بَابِ المَسْجِدِ ، ثُمَّ عَقَلَهُ ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ورَسُوْلُ اللّهِ ﷺ جَالِسٍ فِيْ اَصْحَابِهِ ، وَكَانَ ضِمَامٌ رَجُلًا جَلْدًا اَشْعَرَ ذَا غَدِيْرَتَيْنِ فَأَقبَلَ حَتّى وَقَفَ عَلَى رَسُوْلِهِ اللّهِ ﷺ فِيْ اَصْحَابِهِ ، فَقَالَ : أَيُّكُم اِبْنُ عَبْدُ الْمُطَّلِبْ ؟ فقَالَ رَسُوْلُ اللّهِ ﷺ : اَنَا اِبْنُ عَبْدُ الْمُطَّلِبْ ، قَالَ : مُحَمَّدٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فقَالَ : اِبْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! اِنِّيْ سَائِلُكَ وَمُغَلِّظٌ فِيْ الْمَسْئَلَةِ ، فَلَا تَجِدَنَّ فِيْ نَفْسِكَ ! قَالَ : لَا اَجِدُ فِيْ نَفْسِيْ : فَسَلْ عَمَّا بَدَالَكَ ، قَالَ : اَنْشُدُكَ اللّه اِلهَكَ وَاِلَهَ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ وَاِلَهَ مَنْ هُوَ كَائِنٌ بَعْدَكَ ، اَللّٰهُ بَعَثَكَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا ؟ فَقَالَ اللّهُمَّ نَعَمْ ، قَالَ : فَاَنْشُدُكَ اللّهَ اِلَهَكَ وَاِلَهَ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ وَاِلَهَ مَنْ هُوَ كَائِنٌ بَعْدَكَ : اَللّٰهُ اَمرَكَ اَنْ تَأْمُرَنَا اَنْ نَعْبُدَهُ وَحْدَهُ لَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَاَنْ نَخْلَعَ هَذِهِ الْأَنْدَادَ الَّتِيْ كَانَتْ آبَاؤُنَا يَعْبُدُوْنَ مَعَهُ ؟ قَالَ : اَللّهُمَّ نَعَمْ ، قَالَ : فَاَنْشُدُكَ اللّهَ اِلَهَكَ وَاِلَهَ مَنْ هُوَ كَائِنٌ بَعْدَكَ ، اَللّٰهُ اَمَرَكَ اَنْ نُصَلِّيْ هَذِهِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ ؟ قَالَ اللّهُمَّ نَعَمْ قَالَ ، ثُمَّ جَعَلَ يَذْكُرُ فَرَائِضَ الْاِسْلَامِ فَرِيْضَةً فَرِيْضَةً كَمَا يُنَاشِدُهُ فِيْ الَّتِيْ قَبْلَهَا ، حَتَّى اِذَا فَرَغَ قَالَ : فَاِنِّي اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّهُ ، وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّهِ ، وَسَاُوَدِّىْ هَذِهِ الْفَرَائِضَ ، وَاَجْتَنِبُ مَانَهَيْتَنِيْ عَنْهُ ، ثُمَّ لَا اَزِيْدُ وَلَا اَنْقُصُ ، قَالَ ثُمَّ انْصَرَفَ رَاجِعًا اِلَى بَعِيْرِهِ ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللّهِ ﷺ حِيْنَ وَلَّى : اِنْ يَصْدُقْ ذُوْ الْعَقِيْصَتَيْنِ

يَدْخُلِ الْجَنَّةَ ، قَالَ : فَاَتَى اِلَى بَعِيْرِهِ فَاَطْلَقَ عِقَالَهُ ، ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى قَوْمِهِ فَاجْتَمَعُوْا اِلَيْهِ ، فَكَانَ اَوَّلَ مَاتَكَلَّمَ بِهِ اَنْ قَالَ بِئْسَتِ اللَّاتُ وَالْعُزَّى ! قَالُوْا : مَهْ يَاضِمَام ، اِتَّقِ الْبَرَصَ وَالْجُذَامَ ، اِتَّقِ الْجُنُوْنَ ! قَالَ : وَيْلَكُمْ ، اِنَّهُمَا وَاللّٰهِ لَايَضُرَّانِ وَلَايَنْفَعَانِ ، اِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ قَدْ بَعَثَ رَسُوْلًا ، وَاَنْزَلَ عَلَيْهِ كِتَابًا ، اِسْتَنْقَذَكُمْ بِهِ مِمَّا كُنْتُمْ فِيْهِ ، وَاِنِّي اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ ، وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ اِنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِهِ بِمَا اَمَرَكُمْ بِهِ وَنَهَاكُمْ عَنْهُ ، قَالَ : فَوَاللّٰهِ مَا اَمْسَى مِنْ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَفِي حَاضِرِهِ رَجُلٌ وَلَا اِمْرَاَةٌ اِلَّا مُسْلِمًا . (احمد ج ١ ص ٢٦٤)

एका दिवसात संपूर्ण कबिला मुसलमान

हदीस

हजरत अब्दुल्लाह बिन अब्बास फर्मावितात की बनू सअद बिन बकर ने जिमाम बिन सअलबा यांना आपला प्रतिनिधी बनवून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या सेवेत पाठविले, जेव्हा ते आले, तेव्हा आपल्या उंटास मसजिदीच्या दरवाज्याजवळ बसविले मग त्याला बांधले व मसजिदीत दाखल झाले पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) आपल्या सहकाऱ्यांसह बसले होते. जिमाम मोठा शक्तिशाली व लांब केसांचा माणूस होता. त्याच्या केसांचे दोन जुडे झाले होते. तो पुढे झाला. आणि पहिले की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) आपल्या सहाबांच्या (सहानुयायींच्या) दरम्यान बसले आहेत. विचारले अब्दुल मुत्तलीबचा पुत्र कोण आहे? पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, मी आहे अब्दुल मुत्तलीबचा पुत्र. त्याने विचारले, मुहम्मद? पैगंबरानी फर्माविले, होय! तो म्हणाला, हे अब्दुल मुत्तलीब च्या पुत्र! मी आपणास काही विचारू इच्छितो, माझ्या विचारण्याची पद्धत कडक असेल म्हणून आपण मनाला लावून घेऊ नये. पैगंबरांनी फर्माविले, मी कोणत्याही प्रकारे मनाला लावून घेणार नाही, तुम्ही जे काही विचारायचे ते विचारा. तो म्हणाला मी आपणास अल्लाहची शपथ देऊन विचारतो जो आपलाहि ईश्वर आहे आणि जे लोक होऊन गेलेत तसेच जे नंतर जन्माला येतील त्या सर्वांचा ईश्वर आहे. हे की, काय खरोखरच अल्लाहने आपणास रसूल बनवून आमच्याकडे पाठविले आहे? फर्माविले, होय. ईश्वर साक्षी आहे. तो म्हणाला, मी आपणास अल्लाहची शपथ देऊन विचारतो

जो आपलाहि ईश्वर आहे आणि जे लोक होऊन गेलेत, तसेच जे नंतर जन्माला येतील त्या सर्वांचा ईश्वर आहे. हे की, काय खरोखर अल्लाहने आपणास हा आदेश दिला आहे की आपण आम्हाला या गोष्टीचा आदेश द्यावा की आम्ही त्या एका ईश्वराचीच उपासना करावी व कोणालाहि त्याचा सहभागी ठरवू नये आणि आमचे पूर्वज ज्यांना त्या समान लेखून पूजत आलेत त्यांना सोडावे? फर्माविले, होय! ईश्वर साक्षी आहे. तो म्हणाला, मी आपणास अल्लाहची शपथ देऊन विचारतो जो आपलाहि ईश्वर आहे आणि जे लोक होऊन गेलेत, तसेच जे नंतर जन्माला येतील त्या सर्वांचा ईश्वर आहे. हे की, काय खरोखर अल्लाहने आपणास हा आदेश दिला आहे की आम्ही पाच वेळेची नमाज पढावी? फर्माविले, होय. ईश्वर साक्षी आहे.

निवेदनकार म्हणतात की यानंतर त्या माणसाने इस्लामच्या अनिवार्य कर्तव्यांपैकी एकेक कर्तव्य, जकात रोजा, हज्ज, तात्पर्य इस्लामच्या सर्व आधारभूत गोष्टींचा अशाच प्रकारे उल्लेख केला. पैगंबरांना प्रत्येक कर्तव्यासंबंधी शपथ देऊन विचारीत राहीला. येथपावेतो की जेव्हा त्याने सर्व गोष्टी विचारल्या तेव्हा उत्स्फूर्त होऊन म्हणाला, 'अशहदु अन् ला इलाह इल्लल्लाह व अशहदु अन्न, मुहम्मद रसुलल्लाह') (मी साक्ष देतो की अल्लाह खेरीज कोणीही उपास्य नाही व मी साक्ष देतो की मुहम्मद अल्लाहचे रसूल आहेत) आणि तो म्हणाला, मी या कर्तव्यांचे पालन करीन व ज्या गोष्टीना आपण न करण्यास फर्माविले आहे त्यांपासून अलिप्त राहीन.

यात ना एखादी गोष्ट वाढविन ना कमी करीन. एवढे बोलून तो आपल्या उंटाकडे गेला. तो गेल्यानंतर पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, त्या दोन जुडे असलेल्या माणसाने जर खरे सांगितले आहे तर तो जन्नतमध्ये दाखल होईल.

निवेदनकार म्हणतात, तो माणूस आपल्या उंटाजवळ आला व त्याची दोरी सोडली व जेव्हा आपल्या जातीसमूहाजवळ पोहचला तेव्हा ते सर्व त्याच्या समोवती जमा झाले. त्याने सर्वात प्रथम जी गोष्ट सांगितली ती ही की, लात व उज्जा (मूर्त्यां) चा नाश असो. लोक म्हणाले, जिमाम थांबा, तुम्हाला कोड व महारोग न व्हावा, किंवा तुम्हाला वेडसर पणा न यावा. त्याने उत्तर दिले, खेद आहे तुम्हाबद्दल अल्लाह शपथ लात व उज्जा नुकसान पोहचवू शकत नाही की नफा पोहचवू शकत नाही. सर्वोच्च व सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने एक रसूल पाठविला आहे. त्यावर ग्रंथ उतरविला आहे व त्याद्वारे तुम्हाला त्या (अज्ञाना) पासून मुक्ति प्रदान केली आहे ज्यात तुम्ही ग्रस्त होते. आणि मी साक्ष देतो की एक अल्लाह ज्याचा कोणीही सहभागी नाही त्याच्याशिवाय कोणीही ईश्वर नाही. आणि मुहम्मद त्याचे दास व रसूल आहेत. मी पैगंबरांकडून अशा गोष्टी घेऊन आलो आहे ज्या कर्तव्यांविषयी त्यांनी तुम्हा लोकांना आदेश दिला आहे आणि त्या गोष्टीहि ज्यांच्यापासून अलिप्त राहण्याचा आदेश फर्माविला आहे. निवेदनकार म्हणतात की त्यादिवशी संध्याकाळ होईपर्यंत कोणतीही व्यक्ति मग ती पुरुष असो वा स्त्री अशी नव्हती जी मुसलमान झाली नसावी.

(अहमद खंड-१ पृ. १६४)

स्पष्टीकरण

मक्का विजयानंतर अरबच्या विभिन्न शेळयांनी आपली शिष्ट मंडळे पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या सेवेत पाठवावयास सुरवात केली होती. या कारणास्तव की,पैगंबराशी जातीने भेटून आपले समाधान करून घ्यावे व इस्लामच्या आवाहनाशी व त्याच्या शिकवणींशी परिचित व्हावे. ही शिष्टमंडळे आपले समाधान करून घेतल्यानंतर इस्लाम स्विकारल्याची घोषणा करीत. अशा प्रकारे कबिल्या कबिल्यांनी लोक मुसलमान होऊ लागले. व सामूहीक रित्या इस्लाम अंगिकारण्याचे आत्मवर्धक दृश्य पैगंबर व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी पाहिले. बनू सअदच्या ज्या शिष्ट मंडळाचा उपरोक्त कथनात उल्लेख आला आहे. ती याच शिष्टमंडळ सबंधातील एक कडी होय.

जिमाम बिन सअलबा बनू सअदचा प्रतिनिधी या नात्याने पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या सेवेत हजर झाला होता. तो बद्दू (ग्रामीण) होता म्हणून शिष्टाचारांशी तो जास्त परिचित नव्हता परंतु मंगल भावनेने प्रेरित होऊन सत्य शोधार्थ आला होता. म्हणून पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी त्याच्या कठोर बोलण्याकडे लक्ष न देता त्यांच्या प्रश्नांनी योग्य रित्या उत्तर दिले. पैगंबरांच्या उत्तरांनी संतुष्ट होऊन व त्यांच्या व्यक्तिमत्वाने प्रभावित होऊन त्याने त्याच क्षणी कलीमा ए शहादत उच्चारले आणि परत जाऊन आपल्या कबिल्याच्या लोकांना इस्लामचे आमंत्रण दिले. हे आवाहन त्याने निर्भयपणे केले. व मूर्तिपूजेचा उघडरित्या विरोध केला. लोकांनी जेव्हा त्याला हे भय दर्शाविले की मूर्तिपूजेच्या विरोधाचा परिणाम म्हणून तुम्ही एखाद्या आपत्तिला बळी न पडावे तेव्हा त्याने ईमान वर्धक उत्तर दिले की मूर्त्या कोणालाहि लाभ पोहचवू शकनात ना नुकसान म्हणून त्यांचे भय बाळगणे एक निरर्थक गोष्ट आहे मग त्याने लोकांना हेहि समजाविले की सर्वश्रेष्ठ अल्लाहने आपला रसूल पाठवून व आपला ग्रंथ अवतरित करून तुम्हाला मूर्खतेच्या व अज्ञानाच्या अंधःकारातून बाहेर काढू इच्छिले आहे. म्हणून इस्लामचा अंगिकार करा. त्याच्या या आवाहनाचा व सत्य घोषणेचा लोकांवर एवढा जबरदस्त प्रभाव झाला की संध्याकाळ होई पर्यंत कबिल्याची एकही व्यक्ति अशी नव्हती जी मुसलमान झाली नसावी.

ही घटना या गोष्टीचा पुरावा होय की इस्लामी क्रान्ति इस्लामच्या उघड आवाहनाच्या परिणाम स्वरूपी उदयास आली.

حديث

عَنْ اَنَسٍ قَالَ كَانَ غُلَامٌ يَهُوْدِىٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَرِضَ فَاَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُوْدُهُ فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهٖ فَقَالَ لَهُ اَسْلِمْ فَنَظَرَ اِلَى اَبِيْهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ اَطِعْ اَبَا الْقَاسِمِ ﷺ فَاَسْلَمَ فَخَرَجَ النَّبِىُّ ﷺ وَهُوَ يَقُوْلُ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ اَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ ۔ (بخارى كتاب الجنائز)

इस्लाम स्विकृतिचे सरळरित्या आमंत्रण

हदीस

हजरत अनस फर्मावितात की एक यहुदी मुलगा पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची सेवा करीत असे तो आजारी पडला तेव्हा पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी त्याच्या शुश्रुषे करीत शुभगमन केले. त्याच्या डोक्याशी बसले व त्याला म्हणाले, इस्लाम कबूल कर. तो आपल्या पित्याकडे पाहू लागला जो त्याच ठिकाणी हजर होता. पिता म्हणाला, अबुल कासिम (पैगंबराची संज्ञा) सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम याचे म्हणणे मान्य कर. तेव्हा मुलाने इस्लाम धर्म कबूल केला आणि पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) हे फर्मावित तेथून निघाले की, अल्लाहचा मोठा आभार आहे ज्याने याला आगीपासून वाचविले.

(बुखारी किताबुल् जनाइज)

स्पष्टीकरण

आजारपणात मनुष्य ईश्वराचे स्मरण करतो व उपदेश ऐकण्याकरिता प्रवृत्त असतो म्हणून असे प्रसंग सन्य धर्माचे आवाहन सादर करण्याकरिता अत्यंत उपयुक्त ठरतात. रोगी जरी एक यहूदी मुलगा होता. जो पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची सेवा करीत होता तथापि महानुभूति व दुःख निवारण व आदर सत्कारादि गुणवैशिष्टये पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या अंगी अत्याधिक प्रमाणात होती. म्हणून ते स्वतः जातीने त्याची विचारपूस करण्यासाठी त्याच्याजवळ गेले. व प्रसंगानुकूलतेने इस्लाम स्विकृति चे आवाहन त्याच्या समोर मांडले. त्यावर मुलाने होकार दिला व तो मुसलमान झाला.

मुस्लिमेतरांना इस्लाम स्विकृतिचे सरळरित्या आमंत्रण देणे ही प्रेषितांची पद्धत आहे. आणि हेच त्यांचे सर्वात मोठे हितचिंतन आहे. कारण इस्लाम धर्माचा अंगिकार केल्यानेच ते जहन्नमाच्या भयंकर शिक्षे पासून सुरक्षित राहू शकतात हीच गोष्ट त्यांना उघडपणे सांगावयाची आहे. यात साखासाख करणे ना त्यांच्या हिताचे आहे ना आवाहकाच्या हिताचे.

حديث

عن ابي رافعٍ قَالَ : بَعَثَنِيْ قُرَيْشٌ اِلَى رَسُوْلِ اللّٰه ﷺ فَلَمَّا رَأيتُ رسولَ الله ﷺ اُلْقِيَ فِيْ
قَلْبِيْ الْاِسْلَامُ فَقُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ اِنِّيْ وَاللّٰهِ لَااَرْجِعُ اِلَيْهِمْ اَبَدًا ، فَقَالَ
رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِنِّيْ لَااَخِيْسُ بِالْعَهْدِ وَلَا اَحْبِسُ الْبُرُدَ وَلَاكِنْ اِرْجِعْ
فَاِنْ كَانَ فِيْ نَفْسِكَ الَّذِىْ فِيْ نَفْسِكَ الاٰنَ فَارْجِعْ قَالَ فَذَهَبْتُ ثُمَّ
اَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَاسْلَمْتُ .   (ابوداؤد كتابُ الجهاد)

पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांना पाहता क्षणीच हृदयात इस्लाम अवतरणे

हदीस

अबु राफेअ म्हणतात की मला कुरैश ने पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या जवळ पाठविले जेव्हा माझी नजर पैगंबरांवर पडली, तत्क्षणी माझ्या मनात इस्लामचा समावेश झाला. मी म्हणालो, हे अल्लाहचे रसूल, अल्लाह शपथ, मी त्या लोकांजवळ कदापि परत जाणार नाही. पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी फर्माविले, मी ना वचनभंग करतो ना दूतां ना थांबवून ठेवतो. तुम्ही परत जा जर तुमच्या मनात तीच गोष्ट राहीली जी या क्षणी आहे तर परत या. अबु राफेअ म्हणतात. मी चालला गेलो आणि नंतर (परत येऊन) पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या सेवेत उपस्थित झालो. आणि इस्लाम ग्रहण केला.

अबुदाऊद

स्पष्टीकरण

ही घटना या गोष्टीचा पुरावा होय की पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यांचे व्यक्तिमत्व अत्यंत असामान्य होते. यास्तव आपणास पाहताच लोक प्रभावित होऊन जात येथपावेतो की त्यांचे शत्रू कुरैशचा दूत त्यांच्या सेवेत हजर होतो व शुभ मुखावर नजर पडताच त्याचा कायापालट होतो आणि इस्लाम त्याच्या मनात उतरतो. जणू प्रेषित्व दाव्याचा खरेपणा पैगंबरांच्या शुभ मुखावरुन अगदी स्पष्ट होता. ही घटना हुदैबिया तहाच्या काळातील आहे. जेव्हा कुरेश जमात आणि पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या दरम्यान करार झाला होता. आणि त्या कराराचा मान राखत पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांनी दूताला थांबविणे पसंत केले नाही. जरी तो स्वतः थांबू इच्छित होता, पैगंबरांनी त्यास परत जाण्याचा सल्ला दिला या कारणास्तव की करार भंग होऊ नये, म्हणून

दूत मक्केला परत गेला आणि नंतर स्वतः व्यक्तिगत रित्या दुसऱ्यांदा मदीनेस परत आ पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांच्या सेवेत उपस्थित होऊन इस्लाम स्विकारला.

अशी होती पैगंबर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) यांची कार्यपद्धति ज्यात ना कर होता ना डिप्लोमेसी. राजदौत्य, किंबहुना ती तत्वप्रियता व सत्यशीलतेवर आधारीत आणि हीच ती गोष्ट होती जिने हृदयांना जिंकले होते.

Printed at Multiprint, Bombay 400 008.

दअ्वतुल कुरआन

भाष्य : शम्स पीरजादा

* संक्षिप्त परंतु सर्वांगपूर्ण आणि तर्कसंगत **भाष्य**
ज्यात पवित्र कुरआनाच्या मूळ-आवाहनास उज्वल केले आ
आणि –
आधुनिक वैचारिक मार्गभ्रष्टतेच्या विरोधात–
इश्वरीय शिकवणीचे मनोवेधक स्पष्टीकरण केले आहे.
तद्वतच--
जीवन-समस्यांबाबत प. कुरआनाच्या मार्गदर्शनास
विवरणासह सादर केले आहे.
* हे भाष्य सर्वसामान्य बुद्धीस समोर ठेवून तयार करण्यात
आले आहे.
ज्यायोगे
मुस्लिम व मुस्लिमेतर दोघांनाहि लाभप्रद व्हावे.
* आधुनिक शैली व वर्तमानकाळाच्या विचारसरणीस
प्रभावित करणारे.
* भाषा सोपी व सामान्य-सुलभ.
* युक्तिवाद--बौद्धिक व शास्त्रीय.
* आयत-रचना आणि त्यांच्या परस्पर संबंधांचे स्पष्टीकर
* असमर्थनीय व निराधार कथनांपासून विरहित.
* कोणत्याहि विचार शाळेच्या बंधनांपासून मुक्त.

'कुरआन'चे भाष्य

कुरआन व सुन्नाहच्या प्रकाशांत

भाग १ ते ५ मराठी भाषांतर : मुहंम्मद यूसुफ अत्तार. रु
भाग ३० वा (पारय अम्म-सूरह अन् नबा ते सूरह अन् नास) रु

इदारा दअ्वतुल कुरआन
५९, मुहंमद अली रोड
मुंबई - ४०० ००३